

LATVIJAS UNIVERSITĀTE  
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE  
LATVIJAS UN AUSTRUMEIROPAS JAUNO UN JAUNĀKO LAIKU  
VĒSTURES KATEDRA

Vēsture bakalaura studiju programmas

3. kursa studente

Ineta Neviero

Stud. apl. Nr. in09051

**VECTICĪBNIKU DRAUDZES ILŪKSTES APRINĶĪ  
(1795-1914)**

**BAKALaura DARBS**

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. hist., lektore

Kristīne Ante

## SATURS

Anotācija.....	2
Annotation.....	3
Ievads.....	4
Darbā izmantoto terminu skaidrojums.....	6
Avotu un literatūras apskats.....	7
1. Vecticībnieku tiesiskais stāvoklis Krievijas impērijā (1795-1914).....	14
2. Ilūkstes apriņķa vecticībnieku draudžu darbība (1795-1914).....	26
2.1. Draudžu administratīvais dalījums.....	26
2.2. Draudžu pārvalde.....	29
2.3. Draudžu raksturojums.....	32
2.3.1. Volodinas draudze.....	32
2.3.2. Voitišķu vecticībnieku draudze.....	35
2.3.3. Samaņu vecticībnieku kopiena.....	39
2.3.4. Ilūkstes-Gorbunovkas vecticībnieku draudze.....	42
2.3.5. Subates draudze.....	44
2.3.6. Grīvas pomoriešu un fedosejeviešu draudzes.....	45
3. Ilūkstes apriņķa vecticībnieku draudžu saskarsme ar citu konfesiju pārstāvjiem.....	48
3.1. Saskarsme ar pareizticīgajiem.....	48
3.2. Vienticībnieki Ilūkstes apriņķī.....	51
Secinājumi.....	56
Izmantotās literatūras un avotu saraksts.....	59

## ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā aplūkota Ilūkstes apriņķa vecticībnieku draudžu darbība laika posmā no 1795. gada līdz 1914. gadam. Pētījuma mērķis ir noskaidrot atsevišķu vecticībnieku draudžu vēsturisko attīstības gaitu, ņemot vērā draudžu darbības ierobežojumus norādītajā laika posmā. Iegūtie rezultāti liecina, ka vecticībnieku darbību Ilūkstes apriņķī noteica to tiesiskais stāvoklis, kā rezultātā šīs ticības piekritēji nevarēja atklāti paust savu reliģisko nostāju. Tomēr 19. gadsimta gaitā izmaiņas tiesiskajā stāvoklī bijušas samērā krasas, kā rezultātā pēc ticības brīvības manifesta pasludināšanas 1905. gadā sākās aktīva šo draudžu iekšējās dzīves darbība. Kopumā līdz 1914. gadam Ilūkstes apriņķī darbojās deviņas vecticībnieku draudzes, no kurām tikai viena bija Pomoras virzienam piederīga.

## ANNOTATION

This is research work about the activity of the parishes of Old Believers in Ilūkste district in the period from 1795 to 1914. The aim of the work is finding out the historical development of several parishes taking into account the restricts of activity of Old Believers in this period. The results confirm that the activity of these parishes depended on the legal position of the Old Believers what was shown as restrictions to express their view of religion. However, there was quite a sudden changing of their legal position in the 19th century, so after the religious freedom manifesto in 1905 there started the active work of the Old Believer parishes. Overall there was only one Pomorian parish of nine Old Believers congregation in Ilūkste's district until 1914.

## IEVADS

Vecticībnieki ir reliģiska kustība, kas aizsākās Krievijā 17. gadsimta otrajā pusē, kad patriarha Nikona 1653. gada iecerētā baznīcas reforma izraisīja šķelšanos pareizticīgajā baznīcā. Aizstāvot senkrievu baznīcas tradīcijas, vecticībnieki nepieņēma Nikona jauninājumus, kas skāra galvenokārt baznīcas kultu – krusta formas maiņu, labojumus baznīcas grāmatās, kustības virziena maiņu dievkalpojuma laikā u. c. pārmaiņas. Tomēr šķelšanās patiesais iemesls bija reformas iedibināšanas kārtība, jo jauninājumus ieviesa nevis vietējais koncils (sinode), bet patriarhs vienpersonīgi. Tādējādi tika apdraudēti pareizticībai būtiskie koleģialitātes un draudzes autonomijas principi. Vecticībnieki savas pārliecības dēļ tika vajāti, un daudzi bēga uz valsts nomalēm vai pameta Krieviju.

Vairāku gadsimtu gaitā Ilūkstes apriņķis veidojies kā multikonfesionāla teritorija – pēc 1567.gada Kurzemes hercogistē pieņemtās Gotharda privilēģijas šeit tika uzcelts luterāņu dievnams, bet Ilūkstes apriņķis jau ap 1570. gadu iekļauts Sēlpils iecirknī. Norisinoties rekatolizācijai, 17. gadsimta 90. gados darbību Ilūkstes apvidū ar Zībergu atbalstu sāka jezuīti. Savukārt 19. gadsimtā, iegūstot valsts baznīcas statusu, šajā apriņķī nostiprinājās arī pareizticība, 1839. gadā nodibinot šeit vīriešu klosteri un 1856. gadā pārņemot uniātu baznīcu. 1853. gadā Ilūkstē dibināta arī vienticībnieku baznīca. Arī vecticības vēsture ar Ilūkstes apriņķi saistīta aptuveni divus gadsimtus. 1660. g. kā vienā no pirmajām vietām Latvijas teritorijā nodibināts dievnams Volodinas (*Володино*) ciemā. Kurzemes guberņas Ilūkstes apriņķī 19. un 20. gadsimtu mijā dzīvoja aptuveni 79% no visiem guberņas vecticībniekiem.

Par vecticības vēsturi Latvijas teritorijā ir veikts samērā daudz pētījumu, kuros uzmanība tiek veltīta gan to tiesiskajam stāvoklim, gan materiālās un garīgās kultūras izpētei. Par spīti tam, visi šie pētījumi galvenokārt skar vecticībnieku darbību pilsētās vai reģionos kopumā. Krietni mazāk ir pētījumu par atsevišķu draudžu darbību laukos un pierobežas teritorijās.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt Ilūkstes apriņķa vecticībnieku draudžu darbību laika posmā no 1795. līdz 1914. gadam.

Šī mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Raksturot vecticībnieku tiesisko stāvokli un darbību Krievijas impērijā laika posmā no 18. gadsimta beigām līdz 1914. gadam.
2. Noskaidrot un analizēt draudžu administratīvo dalījumu, kā arī to pārvaldes struktūru.

3. Analizēt atsevišķu draudžu darbību Ilūkstes apriņķī laika posmā no 1795. līdz 1914. gadam.

4. Izpēīt un izvērtēt vecticībnieku draudžu kontaktus ar citu konfesiju ticīgajiem.

Darba hronoloģisko robežu sākums ir 1795. gads, kad Krievijas impērijai tika pievienota Kurzemes hercogiste, līdz ar to šajā teritorijā dzīvojušie vecticībnieki tika pakļauti impērijas likumdošanai, kas ierobežoja viņu tiesības godāt savas reliģiskās tradīcijas. Noteiktā perioda beigu robeža ir 1914. gads, kad sākās Pirmais pasaules karš, kas radīja ne tikai jaunu globāli politisko situāciju, bet arī atstājot ietekmi gan uz Krievijas impērijas administratīvo darbību, gan radot sajukumu arī cilvēku dzīvēs, tostarp arī vecticībnieku draudžu darbībā.

Darbs veidots pēc tematiski hronoloģiskā principa. Pirmajā nodaļā tiek aplūkots vecticībnieku tiesiskais stāvoklis laika posmā no 18. gadsimta vidus līdz 1914. gadam. Šāda atkāpe ārpus tiešajām darba hronoloģiskajām robežām nepieciešama tādēļ, ka vecticībnieku tiesisko stāvokli Krievijas impērijā 18. gadsimta beigās noteica 1762. gadā aizsāktā imperatores Katrīnas II (*Екатерина II, Алексеевна, 1729-1796*) politika. Otrajā nodaļā tiek aplūkota vecticībnieku draudžu darbība laika posmā no 1795. līdz 1914. gadam. Pirmajā apakšnodaļā tiek sniegts vecticībnieku draudžu administratīvā dalījuma raksturojums, kas ļauj labāk izprast ne tikai administratīvo sistēmu, kas pastāvējusi 19. gadsimtā, bet arī vecticībnieku draudžu pārvaldi, kuras raksturojums sniegts otrās nodaļas otrajā apakšnodaļā. Draudžu darbības pārvaldes izpēte ļauj izprast, kā funkcionēja un spēja pastāvēt vecticībnieku draudze kā cilvēku kopiena. Trešajā apakšnodaļā sniegts atsevišķu draudžu darbības raksturojums, līdz ar to tai ir sešas apakšnodaļas. Katrā no tām tiek pievērsta uzmanība draudžu veidošanās un lūgšanu nama celšanas laikam, kā arī to turpmākai attīstības gaitai, ko noteica vecticībnieku tiesiskais stāvoklis. Trešajā nodaļā tiek analizēta vecticībnieku saskarsme ar pareizticīgajiem un venticībniekiem. 19. gadsimta un 20. gadsimta sākuma avoti, kas bija saistīti ar jautājumiem par vecticībnieku un citu konfesiju pārstāvjiem, ziņas par to kontaktiem ar katoļiem vai uniātiem sniedz ļoti reti, līdz šim nav atrastas liecības par to ciešāku ar luterāņiem, toties daudz tiek sniegts ziņu par to saskarsmi ar pareizticīgajiem un venticībniekiem, tādēļ arī darbā uzmanība tiks pievērsta tieši šīm divām reliģiskajām grupām.

Izvēlētā darba struktūra, pirmajā nodaļā raksturojot vecticībnieku tiesisko stāvokli kā draudžu darbības kontekstu, bet otrajā un trešajā nodaļā – vecticībnieku draudžu attīstības gaitu un saskarsmi ar citu konfesiju ticīgajiem, kopumā ļauj izprast, kādā situācijā laika posmā no 1795. līdz 1914. gadam atradušās vecticībnieku draudzes Ilūkstes apriņķī.

## DARBĀ IZMANTOTO TERMINU SKAIDROJUMS

**Bezpopovci**<sup>1</sup> jeb bezpriesteru vecticības virziena piekritēji neatzīst reformētās (patriarha Nikona ieviestās reformas 17. gadsimta vidū) krievu pareizticīgās baznīcas hierarhijas kanonismu un savā reliģiskajā praksē seko tiem baznīcas rituāliem, kas pastāvēja krievu pareizticībā līdz shizmai. Bezpriestera virziena vecticībnieku draudzēm nav savas hierarhijas, kas dogmatiski tiek pamatots ar to, ka apustuliskā tradīcija tika pārtraukta, līdz ar to nav iespējama hierarhijas pārmantojamība.

**Fedosejevieši**<sup>2</sup> – bezpriesterības virziena piekritēji, sākotnēji diakona Feodosija Vasiļjeva (*Васильев, ? – 1711*) sekotāji. Feodosijs sludināja radikāli eshatoloģisko mācību par pasaules galu un antikrista laiku iestāšanos. Šim vecticības virzienam raksturīga strikta izolācija no apkārtējās sabiedrības, atteikšanās no laulībām un ģimenes dzīves, principiāla distancēšanās no valsts un tās institūcijām, kā arī rezignētas attiecības ar citu vecticības virzienu pārstāvjiem.

**Pormorieši**,<sup>3</sup> tāpat kā fedosejevieši, ir bezpriesterības virziena piekritēji, tomēr, atšķirībā no radikālākajiem fedosejeviešiem, viņi atzina laulības nepieciešamību, bet, tā kā baznīcas hierarhijas trūkuma dēļ laulību sakraments nav iespējams, to aizvietoja ar svētīšanas ceremoniju, kuru veic garīgais tēvs pēc tam, kad pāris ir saņēmis vecāku piekrišanu laulībai. Pomorieši atzina lūgšanu par caru, līdz ar to raksturīga mazāka distancēšanās no valsts.

**Garīgie tēvi**<sup>4</sup> - būdami laji, viņi nav tiesīgi veikt sakramentus, kuri kanoniski atļauti tikai iesvētītajiem garīdzniekiem, taču pilda garīgo skolotāju, aizbildņu un padomdevēju lomu, kas zināmā mērā pielīdzināma pareizticīgo garīdznieku lomai. Viņi vada dievkalpojumu, pieņem grēksūdzi, veic kristību rituālu un aizlūgumus.

**Versts** – attāluma mērvienība, 1066, 781 m.

**Sažens**<sup>5</sup> – attāluma mērvienība, krievu ass, 2, 13 m.

**Birkavs** – svara mērvienība, aptuveni 167, 52 kg.

---

<sup>1</sup> Барановский, А., Поташенко, Г. *Староверие Балтии и Польши: краткий исторический и биографический словарь*. Вильнюс: Aidai, 2005. С. 58.

<sup>2</sup> Турпат, 422. – 427. lpp.

<sup>3</sup> Турпат, 305. lpp.

<sup>4</sup> Турпат, 257. – 258. lpp.

<sup>5</sup> Заварина, А. *Русское население Восточной Латвии во второй половине XIX – начале XX века*. Рига: «Зинатне», 1986. С. 95.

# AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

## Nepublicētie avoti

Latvijas Valsts vēstures arhīva (turpmāk - LVVA) 1. fondā (Baltijas ģenerālgubernatora kancelejas fonds) glabājas dokumenti, kas liecina par Krievijas imperatora varas institūciju īstenoto politiku Baltijas reģionā – Iekšlietu ministrijas cirkulāri, Baltijas ģenerālgubernatora sarakste ar Iekšlietu ministrijas pārstāvjiem, viņa tiešā pakļautībā esošajiem gubernatoriem, kā arī augsta ranga garīdzniekiem. Par vecticībnieku darbību Ilūkstes apriņķī liecības sniedz fonda 9. un 10. aprakstā esošās lietas,<sup>6</sup> kas vairāk gan atspoguļo informāciju par vecticībnieku lūgšanu namiem šajā teritorijā, šīs konfesijas pārstāvju darbība vien tiek atklāta pastarpināti. Agrākā lieta datējama ar 1838. gadu,<sup>7</sup> bet kopumā visvairāk ziņojumu, kā arī lielākā intensitāte ar vecticībniekiem saistīto jautājumu apspriešanas augstāko varas instanču sarakstēs redzama lietās, kas tapušas 19. gadsimta 40.-50. gados. Atšķirībā no citos fondos esošajām lietām, šeit tiek sniegtas arī retas pašu vecticībnieku lietas lūgumu veidā, kas atklāj viņu gan reliģisko pasaules uztveri, gan arī skatījumu uz notikumiem, kas skāra lūgšanu namu turpmāko pastāvēšanu.<sup>8</sup> Fondā esošie materiāli sniedz arī plašu ieskatu pareizticīgo garīdznieku darbībā, to nostājā un attieksmē, kā arī veiktajā politikā pret vecticībniekiem.

Avotiem, kas skar vecticībnieku darbību Ilūkstes apriņķī, nereti raksturīga pretrunība starp varas institūciju, īpaši Kurzemes gubernatora, un Rīgas un Jelgavas arhibīskapa sniegtajām ziņām, tā kā ikviens no šo amatu pildītājiem balstījās uz atšķirīgiem informācijas ieguves avotiem. Kurzemes gubernators liecības ieguva no Ilūkstes hauptmaņtiesas, bet arhibīskaps – no Ilūkstes apriņķī kalpojošo pareizticīgo garīdznieku sniegtajām ziņām, kas parasti tomēr bija tendenciozas, turklāt vienmēr sniedz kopumā vienādu informāciju –

---

<sup>6</sup> LVVA, 1. f. (Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 1827-1875), 9. apr., 43. l. (Дело об устройстве молельней для раскольников в Курляндской губернии, 1845-1861), 1.-308. лр.; 1. f. (Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 1827-1875), 9. apr., 1832. l. (Дело о крещении детей раскольников, 1861-1863), 1.-3. лр.; 1. f. (Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 1827-1875), 9. apr., 2731. l. (Дело о разрешении прихожанам Рижской единоверческой церкви перейти в раскол, 1865), 1.-5. лр.; 1. f. (Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 1827-1875), 9. apr., 2962. l. (Дело о возвращении иконы и церковных книг Володинской молельней, 1867-1868), 1.-3. лр.; 1. f. (Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 1827-1875), 10. apr., 313. l. (Дело о закрытии раскольнической молельни в селении Саманях Курляндской губернии, 1837-1838), 1.-20. лр.; 1. f. (Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 1827-1875), 10. apr., 352. l. (Дело об учреждении полицейского надзора над раскольниками в имениях «Альт- и Ней Суббат», 1838-1840), 1.-9. лр.; 1. f. (Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 1827-1875), 10. apr., 976. l. (Дело о представлении сведений о раскольниках местечка Скрудалин, 1849.-1855), 1.-11. лр.; 1. f. (Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 1827-1875), 10. apr., 1453. l. (Дело о принятии мер к обращению раскольников Иллукутского уезда в православие, 1852-1860), 1.-51. лр.; 1. f. (Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 1827-1875), 10. apr., 1509. l. (Дело об учреждении единоверческой церкви в Иллуkste, 1852-1853), 4.-21. лр.

<sup>7</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 352. l., 1.-9. лр.

<sup>8</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 118.-119. лр.; 1. f., 10. apr., 1453. l., 50.-51. лр.

apskatot lūgšanu namus, garīdznieki vienmēr atklājuši, ka tie bijuši atvērti, iekārtoti vai arī vecticībnieki tajos noturējuši dievkalpojumos. Šīs liecības apstiprinošas bija vien ļoti retos gadījumos.

412. fondā 12 aprakstos saglabāti Kurzemes gubernatora kancelejas dokumenti, kas tapuši laikā no Kurzemes guberņas izveides 1795. gadā līdz tās pastāvēšanas beigām – 1918. gadā. Fondā glabājas likumdošanas un lietvedības dokumenti, piemēram, Iekšlietu ministrijas rīkojumi, apriņķu priekšnieku ziņojumi, atskaites, statistikas dati, arī dokumenti, kas tapuši Kurzemes gubernatora uzdevumā, tādējādi regulējot visu guberņas politisko, saimniecisko, kultūras, kā arī reliģisko dzīvi.

Saistībā ar vecticību Kurzemes gubernatora kancelejas avoti 19. gadsimta pirmajā pusē atklāj vien iegūtos statistikas datus, neraksturojot šīs konfesijas pārstāvju darbību. Darbā izmantoti Kurzemes gubernatora rīkojumi, kas attiecināti uz vecticības jautājumiem 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā, piemēram, norādes apriņķu priekšniekiem par aizliegumu atzīt vecticībnieku garīgo tēvu saistību ar garīdzniecību,<sup>9</sup> rīkojumi par aizliegumu pulcēties šīs ticības pārstāvjiem,<sup>10</sup> par ierobežojumiem attiecībā uz varas amatiem.<sup>11</sup> Rīkojumi tapuši 19. gadsimta 80. – 90. gados, galvenokārt raksturojot izmaiņas 1883. gada 3. maijā pieņemtajā likumā „Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu tā sauktajiem šķeltņiem” (*раскольники*).

Darbam nozīmīga ir arī Iekšlietu ministrijas Vispārējo lietu departamentam sniegtā atskaite,<sup>12</sup> kas sniedz gan statistiskus datus par vecticībnieku skaitu Kurzemes guberņā, gan ziņas par vecticībnieku lūgšanu namu stāvokli un skaitu, kā arī ir būtisks avots vecticībnieku un pareizticīgo attiecību raksturojumam. Nozīmīgs avots Ilūkstes apriņķa vecticībnieku garīgās dzīves izpētē, kā arī to pārvaldē ir 1909. gadā veiktā uzskaitē<sup>13</sup> par tām kopienām, kurās draudžu locekļi tika reģistrēti metriskajās grāmatās.

Latvijas Valsts vēstures arhīva 464. fonda 7 aprakstos glabājas Ilūkstes apriņķa policijas pārvaldes lietas par laika posmu no 1860. līdz 1915. gadam. Lietas galvenokārt veido lietvedības dokumenti par Ilūkstes apriņķa iedzīvotājiem, kas atradās policijas uzraudzībā, kam bija nepieciešama policijas pārvaldes atļauja tādas darbības veikšanai, kas ietekmēja sabiedrisko dzīvi, piemēram, ziedojumu vākšana, ēku celšana, vai arī personas, kas dažādu

<sup>9</sup> LVVA, 412. f. (Kurzemes gubernatora kanceleja, 1795-1918), 2. apr., 1164. l. (Apkārtraksti apr. priekšniekiem, policieistariem un pilstiesām par vecticībnieku, sekstantu, katoļu un luterāņu ierobežojumiem dievkalpojumos, 1829.-1914), 65. lp.

<sup>10</sup> Turpat, 58. lp.

<sup>11</sup> Turpat, 53. lp.

<sup>12</sup> LVVA, 412. f. (Kurzemes gubernatora kanceleja, 1795-1918), 7. apr., 325. l. (Materiāli par vecticībniekiem Kurzemes guberņā /pasākumi pret viņu darbību, statistiskas ziņas, laulības reģistrācijas kārtība u.c., 1841-1915), 24.-26. lp.

<sup>13</sup> LVVA, 412. f. (Kurzemes gubernatora kanceleja, 1795-1918), 7. apr., 328. l. (Kurzemes guberņas vecticībnieku draudžu saraksts, 1907-1909), 1.-13. lp.

motīvu dēļ devušas iesniegumus policijas pārvaldei. Liela daļa dokumentu ir saglabājušies Kurzemes gubernatora, policijas pārvaldes priekšnieka rīkojumi un ierēdņu atskaites. Bakalaura darbā izmantotas tās 464. fonda 1. apraksta lietas, kas skar apriņķa iedzīvotāju reliģisko dzīvi. Darbā garīgās dzīves izpētei nozīmīgas ir policijas pārvaldes priekšnieka jaunāko palīgu, kā arī citu ierēdņu ziņojumi un atskaites par vecticībnieku darbību.<sup>14</sup> Svarīgas ziņas par draudžu administratīvo dalījumu, kā arī kopienu pārvaldi sniedz atskaites<sup>15</sup> par metrisko grāmatu ieviešanu, ierakstu veikšanu un kļūdu labošanu tajās, kā arī policijas pārvaldes priekšnieka rīkojumi un tā padoto atskaites par personu atbilstību vai nelietderību garīgā tēva<sup>16</sup> vai draudzes padomes amatu<sup>17</sup> pienākumu pildīšanai. Saglabājušies arī atsevišķu personu iesniegumi policijas pārvaldei gan par pāriešanu no vienas konfesijas citā,<sup>18</sup> liecinot par konfesiju ciešo saskarsmi, gan arī par bērnu ierakstīšanu ģimenes sarakstā vai to reģistrēšanu metriskajās grāmatās,<sup>19</sup> tādējādi raksturojot gan vecticībnieku interesi par šo jautājumu, gan ilustrējot reģistrācijas procesu metriskajās grāmatās.

2728. fonda 26 aprakstos glabājas luterāņu, katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, kā arī venticībnieku un uniātu baznīcu iestāžu dokumenti par laika posmu no 1686. līdz 1946. gadam. Tiek sniegti gan statistiski dati par ticīgo skaitu, gan garīdznieku darbības apraksti, kā arī pašu garīdznieku veiktas piezīmes par baznīcas reliģiskajiem rituāliem, piemēram, bērēm, kristībām, laulībām, vai arī sabiedriskiem procesiem, kas ietekmējis arī baznīcas dzīvi, piemēram, 1905.-1907. gada revolūcija, Pirmais pasaules karš. Pētījumam nozīmīgs bija 2728. fonda 2. apraksts, kurā tika ievietoti vecticībnieku draudžu reģistri. Lai gan nepilnīgi, tomēr tiek sniegti statistikas dati par dzimušajiem vecticībniekiem Salienas (*Саллонай*),<sup>20</sup> Subates (*Суббам*),<sup>21</sup> kā arī Ezeres (*Эззерн*)<sup>22</sup> pagastos. Par ziņu trūkumu liecina Demenes (*Деммен*),<sup>23</sup> Gārsenes (*Гарсен*),<sup>24</sup> Kurcuma (*Курцум*),<sup>25</sup> Sventes (*Свент*), Pilskalnes

<sup>14</sup> LVVA, 464. f. (Ilūkstes apriņķa policijas valde, 1892-1918), 1. apr. 103. l. (По церковным делам и духовенству), 76.-79., 85., 125.-127. lp.

<sup>15</sup> Turpat, 6.-8., 13.-19., 42.-43., 61., 70. lp.

<sup>16</sup> LVVA, 464. f. (Ilūkstes apriņķa policijas valde, 1892-1918), 1. apr., 355. l. (О церковных делах и духовенстве), 52., 56., 58., 86. lp.

<sup>17</sup> LVVA, 464. f. (Ilūkstes apriņķa policijas valde, 1892-1918), 1. apr., 460. l. (О старообрядцах), 1., 15.-20. lp.

<sup>18</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 103. l., 62.-63., 204. lp.

<sup>19</sup> Turpat, 52.-55., 122.-124. lp.

<sup>20</sup> LVVA, 2728. f. (Latvijas baznīcu iestāžu dokumenti, 1686-1946), 2. apr. Pareizticīgo, vecticībnieku, venticībnieku un uniātu baznīcu iestādes, 225. l. (Salonajas draudzes dzimušo reģistrs, 1913), 1.-2. lp.

<sup>21</sup> LVVA, 2728. f. (Latvijas baznīcu iestāžu dokumenti, 1686-1946), 2. apr. Pareizticīgo, vecticībnieku, venticībnieku un uniātu baznīcu iestādes, 226. l. (Subates draudzes dzimušo reģistrs, 1913), 1.-2. lp.

<sup>22</sup> LVVA, 2728. f. (Latvijas baznīcu iestāžu dokumenti, 1686-1946), 2. apr., Pareizticīgo, vecticībnieku, venticībnieku un uniātu baznīcu iestādes, 227. l. (Ezeres draudzes dzimušo reģistrs, 1913), 1.-2. lp.

<sup>23</sup> LVVA, 2728. f., 2. apr., 225. l., 1.-2. lp.

<sup>24</sup> Turpat, 22. lp.

<sup>25</sup> Turpat, 16. lp.

(Шлосберг)<sup>26</sup> pagastu pārvalžu atskaites, tādējādi apliecinot situācijas pasliktināšanos arī draudžu dzīvēs pēc Pirmā pasaules kara sākuma.

Bakalaura darbā nav bijis iespējams rekonstruēt pilnībā visu Ilūkstes apriņķa vecticībnieku draudžu darbību. Tā, piemēram, liecības par Maļutku (*Малютки*) un Nīderkunu (*Нидеркуны*) vecticībnieku draudzēm iegūstamas vien pēc 1907. gada, kad izveidojās abas kopienas. Tā kā pēc ticības brīvības manifesta pasludināšanas 1905. g. varas institūcijas draudzēm vairs nepievērsa stingru uzraudzību, bet minētās kopienas ierēdņu palīdzību savas darbības jautājumu risināšanā nebija lūgušas, tad par tām saglabājušās vien dažas administratīva rakstura liecības saistībā ar metrikas grāmatām. Vairākas draudzes, piemēram, Volodinas, Samaņu (*Саман*), Gorbunovkas (*Горбуновка*), Voitišķu (*Войтишки*) kopienas bija veidojušās Kurzemes hercogistes pastāvēšanas laikā. Šajā teritorijā vecticībnieki savas reliģiskās pārliecības dēļ vajāti netika, līdz ar to, trūkstot interesei par viņiem, nedz varas institūcijas, nedz garīdznieki par šīs ticības pārstāvjiem ziņas nav snieguši. Arī paši vecticībnieki par sevi nav atstājuši gandrīz nekādas liecības, tādējādi praktiski nav zināmi iemesli un apstākļi, kas noteica draudžu veidošanos. Vienīgais avots, kas par to sniedz minimālas ziņas, ir Degutas hronika.<sup>27</sup> Visbiežāk pirmās rakstiskās ziņas par vecticībnieku draudzēm Ilūkstes apriņķī savos ziņojumos deva pareizticīgie garīdznieki 19. gadsimta pirmajā pusē.

Kā redzams, avoti galvenokārt atklāj tiesiska un administratīva rakstura ziņas, neiedziļinoties draudžu garīgajā darbībā, izņemot gadījumus, kad varas iestādes tika lūgtas to darīt, tādējādi ziņas ir vienpusīgas. Tomēr, tā kā trūkst pašu vecticībnieku radītu avotu par sevi, ko acīmredzot noteica gan zemaizglītības līmenis, gan, darbojoties slepenībā, koncentrēšanās uz reliģiskā rituāla saglabāšanas praksi, tad varas institūciju, pareizticīgās baznīcas sastādītie dokumenti ir vienīgie vecticībnieku draudžu darbības liecinieki laika posmā no 1795. līdz 1914. gadam.

## Literatūra

Vēstures literatūra iedalāma trīs daļās: starpkaru perioda, padomju perioda un 20. gadsimta beigu un 21. gadsimta sākuma literatūras posmos. Katrs no šiem periodiem ir atstājis literatūrā zināmas iezīmes. Starpkaru periodā ar vecticību saistītos jautājumus galvenokārt pētīja paši šīs konfesijas pārstāvji, tādējādi nodrošinot pašu vecticībnieku vidū izpratni par savas reliģijas dogmām, kā arī interesi par savas ticības vēsturi. Ievērojamākais

<sup>26</sup> LVVA, 2728. f., 2. apr., 225. l., 15. lp.

<sup>27</sup> Борисов, Д., Пухляк, О. *Русские в Латвии: со средневековья до конца XIX века*. Рига: Si, 2003. С. 78.

darbs, kas tapa starpkaru perioda posmā, bija I. Zavoloko (*Заволоко, 1897-1984*) pētījums „О старообрядцах г. Риги”,<sup>28</sup> kurā autors atspoguļoja vecticībnieku ienākšanu un darbību šajā pilsētā. I. Zavoloko bija viens no pirmajiem, kas pievērsās vecticības tematikas pētniecībai, bet, pats būdams vecticībnieks, viņa darbiem, īpaši aprakstot vecticības agrīno posmu un tās idejiskos pamatus, tie piešķirts romantizēts skatījums, nereti atsaucoties un meklējot kultūras saiknes ar agrīno kristietību.

Padomju perioda laikā vecticības pētniecībai varas noliedzošās attieksmes pret reliģiju dēļ uzmanība tika pievērsta vien šā perioda nogalē, 20. gadsimta 80. gados, kad tās tematikai kā vadošais pētnieks uzmanību pievērsa A. Podmazovs (*Подмазов, 1936-2010*). Šajā desmitgadē top darbi „Avakums”,<sup>29</sup> „Bezpopnieki”,<sup>30</sup> „Krievijas pareizticīgo baznīca”.<sup>31</sup> Tomēr nozīmīgākais šajā laikā tapušais darbs bija pētnieces A. Zavarinas (*Заварина, 1928*) pētījums „Русское население восточной Латвии во второй половине XIX-начале XX века: историко-этнографический очерк”.<sup>32</sup> Būdamā etnogrāfe, A. Zavarina pēta ne tikai saimnieciskos aspektus Latgales zemniecībā 19. gadsimta gaitā, kā, piemēram, zemkopība un lopkopība, bet arī to materiālo kultūru. Autores darbs atspoguļo nozīmīgus avotus jebkura darba pētniecībai, kas tiek saistīts gan ar iedzīvotāju, īpašuma skaitliskajiem datiem saistībā ar zemnieku stāvokli 19. gadsimta otrajā pusē, taču darba idejiskajā līmenī jūtamas atsauces uz padomju perioda „nodevu” – sociālekonomisko attiecību atspoguļošanu, kā rezultātā darbs iegūst zināmu tendenciozitāti.

20. gadsimta beigu un 21. gadsimta sākuma literatūras periodā pieaug interese par vecticības garīgo un materiālo kultūru, tās vēsturisko attīstību, arī pētniecības problēmām. Tiek rīkotas dažādas gan reģionāla, gan starptautiska līmeņa konferences, kurās tiek iztirzāti šie jautājumi.

V. Nikonova (*Никонов, 1955*) darbs „Староверие Латгалии”<sup>33</sup> ir viens no jaunākajiem un plašākajiem pētījumiem, kas tapis par vecticībnieku vēsturi laika posmā no to ienākšanas 17. gadsimtā līdz pat mūsdienām. Būdams vecticībnieks, autors izmantojis viņam šīs konfesijas draudzēs pieejamos avotus. Tiek sniegta plaša informācija par vecticībnieku ģimeņu, kā arī vairāku atsevišķu Latgales vecticībnieku draudžu dzīvi, pievērsot uzmanību gan garīgo tēvu darbībai, gan draudzes veidošanās vēsturei. Pētīti arī atsevišķi etnogrāfiski

<sup>28</sup> Заволоко, И. *О старообрядцах г. Риги*. Рига: Рижский кружок ревнителів при обществе «Гребенщиковское училище», 1933. 24 с.

<sup>29</sup> Podmazovs, A. Avakums. *Latvijas Pareizticības enciklopēdija*. 1. sēj. Rīga: GER, 1981. 559. lpp.

<sup>30</sup> Podmazovs, A. Bezpopnieki. *Latvijas Pareizticības enciklopēdija*. 1. sēj. Rīga: GER, 1981. 775. lpp.

<sup>31</sup> Podmazovs, A. Krievijas pareizticīgo baznīca. *Latvijas Pareizticības enciklopēdija*. 4. sēj., Rīga: GER, 1984. 470.-471. lpp.

<sup>32</sup> Заварина, А. *Русское население восточной Латвии во второй половине XIX-начале XX века : историко-этнографический очерк*. Рига: Зинатне, 1986. 246 с.

<sup>33</sup> Никонов, В. *Староверие Латгалии*. Резекненская кладбищенская старообрядческая община, 2008. 429 с.

aspekti. Autors maz pievēršas pētījumiem par laiku, kad Latgales teritorijā apmetās dzīvot vecticībnieki, bet sniegtā informācija par pareizticības shizmu aplūkota samērā vienpusēji, maz iedziļinoties apstākļos, kas noteica pareizticīgās baznīcas rīcību šajos notikumos.

A. Podmazova grāmata „Vecticība Latvijā”<sup>34</sup> ir viens no pamatīgākajiem pētījumiem, kas veikti par vecticības vēsturi Latvijas teritorijā, iepazīstinot gan ar tās veidošanās sākumposmu, gan agrīno vecticību, bet tomēr lielāko uzmanību pievēršot vecticībai Latvijas teritorijā 19. gadsimta un 20. gadsimta gaitā. Viens no pētījuma vadmotīviem ir vecticībnieku tiesiskais stāvoklis dažādās valsts iekārtās, kas radījis kontekstu vecticībnieku tiesiskā stāvokļa izpētē Krievijas impērijā arī autores veiktajam pētījumam. A. Podmazova darba nenovērtējams ieguldījums jebkuram zinātniskam darbam ir arī vecticībnieku garīgās pasaules uztveres un reliģisko dogmu atainošana un izskaidrošana, kas ļauj labāk izprast to tradīciju nozīmi, kā arī apkārtējās pasaules uztveri un attieksmi pret citu konfesiju pārstāvjiem. Tomēr šīs grāmatas autors, pētot gan ar vecticībnieku tiesisko stāvokli, gan garīgo dzīvi saistītos jautājumus, tomēr neiedziļinās visos iemeslos, kas noteicis gan varas iestāžu, gan Pareizticīgās baznīcas kā institūcijas noliedzošas attieksmes veidošanos pret vecticību, nereti radot lasītājam priekšstatu par krietni agresīvāku attieksmi pret šo konfesiju nekā to atklāj paši avoti. Pētot vecticības problēmas 19. gadsimtā, autors galvenokārt pievērsies Latvijas Valsts vēstures arhīvā esošajiem materiāliem, bet ir pētīti arī Krievijas Centrālā Valsts vēstures arhīva avoti. Literatūras saraksts liecina, ka lielākoties izmantoti darbi, kas tapuši 20. gadsimta 80. gados, laikā, kad arī pats autors aktīvi pievērsies ar vecticību saistīto jautājumu pētniecībai.

Samērā daudzveidīgi vecticības aspekti tiek atspoguļoti I. Ivanova (*Иванов*) rakstu krājumā „Староверие Латвии”.<sup>35</sup> Grāmatas saturu galvenokārt veido 2004. gadā notikušās starptautiskās konferences „Vecticība Latvijā: vēsturiskā pieredze, kultūra un mūsdienu procesi sabiedrībā” dažādu zinātnisko disciplīnu pārstāvju lasītie referāti, kā arī 2003. gadā Daugavpilī notikušo semināru materiāli, kas ietvēra arī ekspedīcijas pētījumus toreizējā Preiļu rajona Riebiņu pagastā. Visi grāmatā apkopotie materiāli nosacīti iedalāmi vairākās daļās. Pirmajā no tām apkopotie materiāli, kas raksturo vecticībniekus kā etnokonfesionālu kopienu.<sup>36</sup> Vēl vienu grāmatas daļu veido pētījumi, kuros atklātas dažas vecticībnieku garīgās un materiālās kultūras īpatnības, piemēram, rokkrakstu mantojums, zīmju dziedāšana, rokdarbi, koka izstrādājumi.<sup>37</sup> Daži krājuma raksti veltīti pētījumu veikšanas vēsturei,<sup>38</sup> analīzei un

<sup>34</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 210 lpp.

<sup>35</sup> Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. 433 с.

<sup>36</sup> Turpat, 22.-76. lpp.

<sup>37</sup> Turpat, 88.-194. lpp.

<sup>38</sup> Turpat, 200.-250. lpp.

nākotnes perspektīvām.<sup>39</sup> Tomēr lielāka uzmanība tika pievērsta tai rakstu krājuma daļai, kurā tika aplūkoti daži ar vecticības vēsturi Latvijā saistīti jautājumi.

Balstoties uz Baltijas ģenerālgubernatora kancelejas materiāliem, O. Puhļaks (*Пухляк*) savā darbā „Рижские старообрядческие моленные в первой половине XIX века”<sup>40</sup> pētījis, kā 19. gadsimta pirmajā pusē vecticībnieku tiesību ierobežošana ietekmējusi turpmāko šīs konfesijas dievnamu pastāvēšanu. Autors pētījumu veicis, pamatā balstoties uz LVVA 1. fondā esošajiem Baltijas ģenerālgubernatora materiāliem, līdz ar to sniedzot samērā plašu ieskatu par augtāko varas institūciju plāniem un attieksmi pret vecticību.

A. Gavriļins (*Гаврилин, 1953*) savā darbā „Епископ Рижский Иринарх (Попов) и старообрядцы Риги”<sup>41</sup> pētījis, cik nozīmīga bijusi bīskapa Irinarha loma vecticībnieku pievēršanā pareizticībai, nonākot pie secinājuma, ka bīskaps bijis vien instruments varas iestāžu rokās pret vecticībniekiem īstenotajā politikā. Autors, veicot šī jautājuma izpēti, balstījies uz LVVA pieejamajiem avotiem, kas atspoguļoja gan bīskapa attiecības ar varas institūcijām, gan bīskapa lomu pareizticīgās baznīcas politikā attiecībā pret vecticībniekiem. Principiāli jaunais, kas tiek parādīts šajā pētījumā, ir 19. gadsimta pirmās puses notikuma aplūkošana ne tikai no vecticībnieku kā vajāto puses, bet arī no pareizticīgās baznīcas kā institūcijas pārstāvju, šajā gadījumā – bīskapa Irinarha, puses, radot aptverošāku, pilnīgāku ainu.

I. Leklērs (*Леклер*) savā pētījumā „Старообрядцы Латвии и царь – освободитель в 1860-х годах”<sup>42</sup> pievērsies to vēsturisko apstākļu izpētei, kas kļuva par pagrieziena punktu ne tik daudz varas iestāžu attieksmes maiņai pret šīs konfesijas pārstāvjiem, cik pašu vecticībnieku attieksmes maiņai pret caru. I. Leklērs savā darbā izmantojis gan Latvijas (LVVA), gan Lietuvas (turpmāk tekstā - LVA), Igaunijas (turpmāk tekstā - IVA) valsts arhīvos pieejamos avotus, līdz ar to autoram, pētot Latvijas teritorijā dzīvojošo vecticībnieku un varas institūciju attieksmju pārmaiņas bija iespējams sniegt pilnīgāku ainu par visu Baltijas reģionu kopumā, tomēr šī iemesla dēļ šķietami zūd „specifiskais” raksturojums, tas ir, kādēļ apskatītās problēmas ietvaros nolēmis pētīt tieši Latvijas teritorijā dzīvojošo vecticībnieku un varas iestāžu attiecības.

Pamatā katrā krājumā ievietotajā pētījumā, kur aplūkoti vecticības vēstures jautājumi, viens no vadmotīviem ir vecticībnieku tiesiskais stāvoklis norādītajā laika posmā. Izņēmums

<sup>39</sup> Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. 396.-426. lpp.

<sup>40</sup> Пухляк, О. Рижские старообрядческие моленные в первой половине XIX века. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. С. 259-273.

<sup>41</sup> Гаврилин, А. Епископ Рижский Иринарх (Попов) и старообрядцы Риги. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. С. 274-279.

<sup>42</sup> Леклер, И. Старообрядцы Латвии и царь-освободитель в 1860-х годах. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. С. 305-311.

ir A. Zavarinas pētījums „Латгальские староверы-бурлаки во второй половине XIX-начале XX века”,<sup>43</sup> kur autore sniegusi ekonomiskās situācijas raksturojumam. Lai arī autore šajā darbā pētījusi konkrēti Latgales vecticībnieku ekonomisko dzīvi, peļņā iešana bija šī laika posma sabiedrības dzīves neatņemama sastāvdaļa, kas ietekmēja gan tos, kam šis naudas ieguves veids bija svarīgs iztikai, gan arī tos, kas pieņēma darbā strādniekus. Pētījums dod iespēju novērtēt 19. gadsimta otrās puses vecticībnieku kopienas dzīvi, kas skāra ne tik daudz reliģiskus, cik sociālus kopienas aspektus. Pētījuma veikšanā autore balstījusi uz 20. gadsimta sākumā tapušajiem materiāliem, kas raksturoja toreizējās Vitebskas (*Витебск*) guberņas ekonomisko stāvokli, problēmas, kā arī iedzīvotāju nodarbošanās veidus. Tiesa gan, nav norādīts, kas apkopojis šos materiālus, nedz arī, kur autores tos ieguvusi. Saistībā ar to, ka 19. gadsimta otrajā pusē Latgale atradās Vitebskas guberņas sastāvā izmantoti arī Baltkrievijas Valsts vēstures arhīvā (turpmāk tekstā - BVVA) pieejamie avoti.

Vecticībnieku un pareizticīgo attiecību pētīšanai savā darbā „Vecticībnieku un pareizticīgo attiecības Dinaburgas (Daugavpils) apriņķī 19. gadsimta 80.-90. gados” pievērsusies M. Baženova.<sup>44</sup> Raksturojot attiecības, autore pievēršas arī varas iestāžu attieksmes maiņas nepieciešamībai reliģiskajos jautājumos, līdz ar to atklājot vecticībnieku tiesisko stāvokli Daugavpils apriņķī. Balstoties uz Baltkrievijas arhīvā iegūtajām liecībām, M. Baženova sniegusi ieguldījumu Latvijas vecticības vēstures izpētē, tā kā autore pievērsusies mazāk pētītajai Vitebskas guberņas vecticībnieku dzīvei. Tēmas izstrādē un darba mērķa sasniegšanā šis pētījums rada kontekstu vecticībnieku tiesiskā stāvokļa raksturošanai, kā arī sniedz informāciju blakus esošās – Vitebskas un Kurzemes – guberņās dzīvojošu vecticībnieku situācijas salīdzināšanai un izpētei.

Viens no galvenajiem motīviem, kas plaši tiek atspoguļots avotos un analizēts literatūrā, ir vecticībnieku tiesiskais stāvoklis. Avoti sniedz plašu informāciju arī par vecticībnieku saskarsmi ar citu konfesiju pārstāvjiem, kā arī par šīs ticības pārstāvju attiecībām vienas draudzes ietvaros, tomēr šāda veida uz ticības un draudžu „iekšieni” vērsta saskarsme literatūrā analizēta krietni vien mazākā apmērā kā vecticībnieku saskarsme ar varas institūcijām. Kopumā izmantotie avoti un literatūra atspoguļo gan vecticībnieku tiesiskā stāvokļa, gan draudžu savstarpējo attiecību mainīgumu 19. gadsimta gaitā un 20. gadsimta sākumā.

---

<sup>43</sup> Заварина, А. Латгальские староверы-бурлаки во второй половине века – начале века. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. С. 320 – 332.

<sup>44</sup> Baženova, M. Vecticībnieku un pareizticīgo attiecības Dinaburgas (Daugavpils) apriņķī 19. gadsimta 80.-90. gados. Grām.: Bela, B., Podmazovs, A., Zirnīte, M. (red.) *Nacionālā mutvārdu vēsture. Reliģiskās idejas Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2008. 227.-235. lpp.

# 1. VECTICĪBNIKU TIESISKAIS STĀVOKLIS KRIEVIJAS IMPĒRIJĀ (1795-1914)

1795. gadā Kurzemes teritorija kļuva par Krievijas impērijas administratīvu sastāvdaļu – Kurzemes guberņu, bet līdz ar to visi Kurzemes iedzīvotāji kļuva par Krievijas impērijas pavalstniekiem, uz kuriem tika attiecināti visi tās likumi, tajā skaitā arī vecticībniekiem, kas reiz savas ticības vārdā bija bēguši no šīs valsts, meklējot patvērumu agrākajā Kurzemes hercogistē.

Vecticībnieku stāvokli Krievijas impērijā 19. gadsimta sākumā faktiski noteica 18. gadsimta vidū aizsākušās divas pretrunīgas tendences. Laukos pastiprinājās dzimtbūšana, muižnieku vara pār zemniekiem, bet pilsētās, kur ļoti pakāpeniski attīstījās kapitālistiskās attiecības, arvien asāk tika izjūsts darbaspēka trūkums, līdz ar to vecticībnieki mainīja savu bēgšanas virzienu, izvēloties nevis nomaļus lauku nostūrus, bet gan lielākās pilsētas. Pakāpeniski norisinājās noslāņošanās – laukos veidojās turīgo zemnieku, pilsētā – tirgotāju slānis.<sup>45</sup>

Aptuveni 18. gadsimta vidū, Katrīnas II valdīšanas laikā, pierima arī vecticībnieku vajāšanas, tādējādi stabilizējot to sociālās pozīcijas. Katrīna II, tāpat kā vēlāk Aleksandrs I (*Александр I, Романов, 1777-1825*) savas valdīšanas pirmajos gados, uzskatīja, ka vecticībnieki nerada „ļauņumu” nedz sabiedrībai, nedz valstij kopumā; viņu uzskatos, kas acīmredzami bija veidojušies apgaismības ietekmē, „vienkāršās tautas maldīšanās bija izglītības un mīlestības pret Dievu trūkuma, nevis apzinātu nolūku sekas.”<sup>46</sup> 1760., 1762. un 1763. gadā tika pasludināti ticības brīvības manifesti, kas aicināja atgriezties dzimtenē uz ārzemēm aizbēgušos vecticībniekus, piešķirot tiem dažādas privilēģijas, piemēram, sešus gadus viņi tika atbrīvoti no nodokļiem un citām nodevām, viņiem tika piešķirtas tiesības pierakstīties kā valsts zemniekiem un reizēm kā tirgotājiem. Tika izdoti ukazi, kas atcēla Pētera I (*Пётр I, Романов, 1672-1725*) ieviesto divkāāršo nodokli vecticībniekiem, kā arī tika likvidēts tā dēvētais „Šķeltņnieku kantoris” („Раскольничья контора”). Katrīnas II laikā pilsētās legalizējās vairākas vecticībnieku draudzes, kas ātri pārtapa lielos vecticībnieku centros, piemēram, Preobraženskas (*Преображенское кладбище*) un Rogožas draudzes (*Рогожское кладбище*) Maskavā.<sup>47</sup>

<sup>45</sup> Заварина, А. *Русское население Восточной Латвии во второй половине XIX – начале XX века*. Рига: «Зинатне», 1986. С. 14-15.

<sup>46</sup> Заварина, А. Рижские староверы и российское законодательство. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Рижский старообрядческий сборник: материалы по истории староверия*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2011. С. 33.

<sup>47</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 75. lpp.

Visu šo apstākļu ietekmē 19. gadsimta sākumā vecticībnieki piedzīvoja relatīvu uzplaukuma posmu, par ko liecināja arī lūgšanu namu skaita palielināšanās. Tīrgotājs G. Paņins (*Панин*) mantoto vecticībnieku lūgšanu namu pārdeva vecticībnieku draudzei par 2000 sudraba rubļiem. 1798. gadā koka lūgšanu nama vietā uzcēla mūra ēku, ko pēc tam atkal pārbūvēja. Kā atzina Rīgas policijmeistars I. Vakuļskis (*Вакульский*), tas esot noticis ar ģenerālgubernatora „vārdisku atļauju”.<sup>48</sup> Vecticībnieki apmetās priekšpilsētā, bet šajā vietā mūra namus būvēt bija aizliegts, lai uzbrukuma gadījumā to varētu nodedzināt. Tas liecina, cik lielā mērā varas iestādes pret šīs ticības piekritējiem izturējās labvēlīgi.

19. gadsimta sākumā vecticībnieku draudzes apmierināja ne tikai savu ticīgo garīgās vajadzības, bet arī veica arī daudzveidīgu darbību sociālajā un ekonomikas jomā. „Lielā mūra celtnē”, kā policijas dokumentos tika dēvēta G. Paņina pārdotais lūgšanu nams, bija ierīkota nespējnieku patversme, kur 1829. gadā uzturējās 244 cilvēki, darbojās slimnīca, bija arī bāreņu nams, kurā dzīvoja 71 bērns.<sup>49</sup>

Šķiet, pirmā reize, kad atkal garīgās un varas institūcijas apsprieda vecticības „kaitniecisko” ietekmi, bija manāma 1815. gadā, kad Pleskavas konsistorija uzsāka saraksti ar dažādām valsts iestādēm par vecticībnieku darbību, kas tik ļoti esot kaitējusi pareizticībai, ka „svētos dievnamos ienāk pamestība”.<sup>50</sup> Sarakstē iesaistījās gan Sv. Sinode, gan izglītības ministrs, gan arī ģenerālgubernators. Sarakste ilga vairākus gadus, līdz 1820. gadā ģenerālgubernators F. Pauluči (*Paulucci, 1779-1849*) pavēlēja pārbaudīt vecticībnieku patversmes un citus viņu namus. Vēlāk ģenerālgubernators pieprasīja arī vecticībnieku dzīvi reglamentējošus dokumentus, viņš izstudēja 1813. gada pantus, bet 1827. gadā apstiprināja tos bez jebkādam izmaiņām.<sup>51</sup> Šis dokuments – „Noteikumi par Rīgas vecticībnieku kopienas nespējnieku patversmes, slimnīcas, bāreņu nama un skolas pārvaldi” ļāva vecticībniekiem pilnīgi oficiāli, juridiskās personas statusā, pārvaldīt savu saimniecību. Lūgšanu namā ieviesa oficiālas grāmatas kristību, grēksūdžu, apbedīšanas un laulību reģistrācijai. Tiesa gan, laulības vecticībnieki šajā laikā vēl nepraktizēja, līdz ar to šajās grāmatās nav arī ierakstu.<sup>52</sup>

Vēršanās pret vecticībniekiem Baltijas guberņās sākās nedaudz vēlāk kā citviet Krievijas impērijas teritorijās. Laikā, kad Krievijas imperators Nikolajs I (*Николай I, Романов, 1796-1855*), 1825. gadā iegūstot varu, bija izvērsis nesaudzīgu cīņu pret citādi

<sup>48</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 75. lpp.

<sup>49</sup> Подмазов, А. «Правила Паулуччи» как исторический источник. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Рижский старообрядческий сборник: материалы по истории староверия*. Рига: Старообрядческое общество Латвии. С. 49.

<sup>50</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 2001. 78. lpp.

<sup>51</sup> Заварина, А. Рижские староверы и российское законодательство. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Рижский старообрядческий сборник: материалы по истории староверия*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2011. С. 35.

<sup>52</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 2001. 79. lpp.

domājošajiem ne tikai politiskajā, bet arī reliģijas sfērā, Baltijas teritorijās viņi vēl joprojām varēja darboties legāli, atklāti un samērā brīvi, par ko liecina arī vecticībnieku tirgotāju sūtītā sūdzība Iekšlietu ministrijai, kā arī pārskats par to darbību laika posmā no 1826. līdz 1829. gadam.<sup>53</sup> Un tomēr – līdz ar Nikolaja I nākšanu pie varas tika iezīmēta jauna tendence, kad cīņai ar vecticību vairs netika izmantoti mēģinājumi tos „atgriezt uz saprāta ceļa”, bet gan represīvas metodes.<sup>54</sup>

Ir dažādi viedokļi par to, kad visplašāk tika īstenoti represīvi pasākumi pret vecticībniekiem. Vecticības pētnieks A. Podmazovs, tiesa gan, ietekmējoties no I. Zavoloko darba,<sup>55</sup> uzskata, ka to sākumu var datēt jau ar 19. gadsimta 30. gadiem, kad Baltijas ģenerālgubernatoru F. Pauluči savā amatā aizvietoja M. Pālens (*Pahlen, 1776-1863*), līdz ar to sākoties krietni intensīvākai sarakstei starp valsts iestādēm.<sup>56</sup> Savukārt S. Kovaļčuka (*Ковальчук, 1956*) savā pētījumā par vēršanos pret vecticībniekiem Baltijas ģenerālgubernatora A. Suvorova (*Суворов-Рымникский, 1804-1882*) administrēšanas laikā par zināmu kulminācijas brīdi uzskatīja 19. gadsimta 40.- 50. gadus.<sup>57</sup> Domājams, ka tuvāk patiesībai ir S. Kovaļčuka, tā kā, pētot materiālus, līdz ar Baltijas ģenerālgubernatora A. Suvorova administrēšanas laiku kļūst krietni vairāk dažādu ziņojumu, rīkojumu un atskaišu par vecticībnieku darbību, Baltijas ģenerālgubernatoram par to izrādot īpašu interesi.

Tomēr vecticībnieku tiesību plašāka ierobežošana patiesi sākās jau 19. gadsimta 30. gados. 1833. gadā tika anulēti marķīza Pauluči apstiprinātie „Noteikumi” kā neatbilstoši valdības lēmumiem, tādējādi atņemot vecticībniekiem likumīgu, juridisku pamatojumu darboties reliģiskajā un garīgajā sfērā, bet lūgšanu nami un slimnīcās nonāca varas iestāžu pārvaldījumā. Tika slēgta arī bāreņu patversme – zēni tika atdoti kantonistu Rīgas bataljonā, bet meitenes nogādāja „uzticamās vietās un labdarības iestādēs,” tas ir, klosterī.<sup>58</sup>

Visā Krievijas impērijā izvērsās represijas pret vecticībniekiem, pakāpeniski ieviešot arvien lielākus ierobežojumus arī darbībai lūgšanu namos. Jau 1826. gada 17. septembrī tika izdots likums, saskaņā ar kuru vecticībnieku dievnamiem, kas tika būvēti līdz norādītajam gadam, bija jāpaliek tajā stāvoklī, kādā tie bija – tas ir, tika aizliegta to labošana, savukārt 1839. gadā tika izdots likums par vecticībnieku lūgšanu namu aizzīmogošanu. Tika slēgti

---

<sup>53</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 2001. 81. lpp.

<sup>54</sup> Заварина, А. Рижские староверы и российское законодательство. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Рижский старообрядческий сборник: материалы по истории староверия*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2011. С. 35.

<sup>55</sup> Заволоко, И. Н. *О старообрядцах г. Риги*. Рига: Рижский кружок Ревнителей старины, 1933. С. 14-15.

<sup>56</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 2001. 81. lpp.

<sup>57</sup> Kovaļčuka, S. Baltijas ģenerālgubernators kņазs А. А. Суворовs un vecticībnieku vajāšanas 19. gs. 40.-50. gados. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2003. 2. nr. 22.-34. lpp.

<sup>58</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 2001. 81. lpp.

klosteri, vecticībnieku centri, lūgšanu nami.<sup>59</sup> Bet jau nākamajā gadā gubernatoriem tika nosūtīts cirkulārs, kurā pēc imperatora pavēles dievnamos bija aizliegts izmantot baznīcu zvanus. Nepaklausības gadījumā tie bija jānodod vai pareizticīgo, vai vienticībnieku baznīcām.<sup>60</sup> 19. gadsimta 50. gadu vidū pilnībā tika likvidēta pazīstamā Vigas vecticībnieku kopiena, bet 1844. gadā tika izpostīts Degutas klosteris Lietuvas teritorijā.<sup>61</sup>

Pārmaiņas tiesiskajā stāvoklī vecticībnieku sabiedrībā vissmagāk skāra tirgotāju slāni. Kopš 1834. gada janvāra viņiem bija aizliegts veikt ierakstus metrikas grāmatās, padarot situāciju divdomīgu; agrāk šiem izrakstiem no metrikas grāmatām uz ģerboņpapīra bija likumīgs spēks. Tā kā vecticībnieki neslēdza laulības baznīcā, tad viņu bērni pēc šī aizlieguma faktiski tika ieskaitīti kā ārļaulībā dzimuši. Bērnus vairs nevarēja reģistrēt uz tēva uzvārdu, līdz ar to arī to atvases nevarēja mantot šo kārtu. Mēģinot rast izeju no šī stāvokļa, tirgotāji pierakstījās citās pilsētās, kur mēģināja uzpirkt pareizticīgo baznīcu mācītājus karaspēka daļās, kas organizatoriskajā ziņā nebija pakļautas eparhijas pārvaldei. Šāds solis gan situāciju neatrisināja pilnībā. Baznīcas izsniegtie dokumenti apliecināja, ka viņi ir pareizticīgie, bet pāriet no šīs konfesijas citā bija aizliegts. Tāpat bija mēģinājumi noslēgt fiktīvas laulības pareizticīgajā baznīcā vai kādā citā ceļā iegūt izziņas par laulībām vai kristībām tajās. Par šādu rīcību 1835. gadā tika sodīti 84 Rīgas vecticībnieki.<sup>62</sup> 1847. gadā tapa lēmums, kas aizliedza vecticībniekiem iestāties tirgotāju ģildēs, bet to bērniem tika atņemtas tirgotāju privilēģijas – atbrīvošanas no miesas sodiem un karadienesta.<sup>63</sup>

19. gadsimta otrā pusē varas iestāžu un vecticībnieku attiecībās kļuva par pārmaiņu laiku, kura sākumu tradicionāli saista ar cara Aleksandra II (*Александр II, Романов, 1855-1881*) valdīšanas laiku, kad līdz ar izglītības sistēmas, tieslietu, pilsētu, zemes un armijas reformām liberālāka politika tika īstenota arī reliģiskajos jautājumos, tai skaitā arī „mīkstinot” varas iestāžu attieksmi pret vecticībniekiem.

Šādu pakāpenisku attieksmes maiņu gan no varas iestāžu, gan arī sabiedrības puses noteica vairāki – politiski, sociāli, arī ekonomiski – cēloņi. Nozīmīgs laiks izmaiņām nostājā pret vecticībniekiem bija 1863. gads, kad, kā zināms, sākās poļu sacelšanās. Šajos notikumos Vitebskas, Kauņas, Viļņas guberņu, Polijas karalistes vecticībnieki atbalstīja cara varu,<sup>64</sup> ko,

<sup>59</sup> LVVA, 1.f., 9. apr., 43. l., 40. lp. o. p.

<sup>60</sup> LVVA, 412. f., 2. apr., 1164. l., 26. lp.

<sup>61</sup> Turpat, 83. lpp.

<sup>62</sup> Turpat, 85. lpp.

<sup>63</sup> Заварина, А. Рижские староверы и российское законодательство. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Рижский старообрядческий сборник: материалы по истории староверия*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2011. С. 38.

<sup>64</sup> Леклер, И. Старообрядцы Латвии и царь – освободитель в 1860-х годах. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Институт философии и социологии Латвийского университета, 2005. С. 305.

nenoliedzami, ietekmēja ne tikai sarežģītās poļu muižnieku un vecticībnieku attiecības,<sup>65</sup> bet arī 1861. gadā veiktā dzimtbūšanas atcelšana, kā arī šajā pašā gadā iekšlietu ministra P. Valujeva (*Валуев, 1815-1890*) sniegtā atļauja brīvi atgriezties savā ticībā 4000 Daugavpils (*Динабург*) apriņķī, galvenokārt militāra rakstura ciemos, dzīvojošajiem vecticībniekiem.<sup>66</sup> Saprotais, ka tas radīja plašu rezonansi Baltijas guberņās dzīvojošo vecticībnieku vidū. Klīda baumas, ka visiem, kas piespiedu kārtā bija pievienojušies pareizticībai, tiks atļauts brīvi atgriezties savā ticībā visā Krievijas impērijā. Daugavpils vecticībniekiem sniegtā atļauja tika tulkota kā otrs atbrīvošanas manifests pēc dzimtbūšanas atcelšanas.<sup>67</sup> Cars Aleksandrs II vecticībnieku skatījumā bija kļuvis ne tikai par „Atbrīvotāju” bet arī par valdnieku, kas bija pārtraucis caru-antikristu dinastiju. Cars tika uztverts kā vecticībnieku aizbildnis, kā rezultātā viņi kļuva par tā padotajiem - lojāli valdniekam, līdz ar to arī nepatiku un protestu pret poļu sacelšanos izraisīja ne tikai sociālie apstākļi kā, piemēram, vecticībnieku atrašanās dzimtbūtnieciskā atkarībā līdz 1861. gadam, bet arī politiskie – poļi kļuva par nodevējiem, tā kā izrādīja nepaklausību caram.<sup>68</sup> Tiesa gan, trūkst ziņu par to, cik vecticībnieku un kādu motīvu vadīti tie piedalījās cīņās pret poļu sacelšanos, tomēr ir skaidrs, ka ap šo laiku vecticībnieku vidū valdīja monarhistisks noskaņojums.

Izmaiņas bija notikušas arī citos vecticībniekiem svarīgos dzīves jautājumos. Jau iepriekš minētā iekšlietu ministra P. Valujeva sniegtā atļauja atgriezties vecticībā 4000 Daugavpils apriņķa iedzīvotājiem radīja visai plašu „sakustēšanos” vecticībnieku garīgajā dzīvē arī citviet Baltijas guberņās. Latgalē, īpaši Daugavpils apriņķī, tika celti jauni lūgšanu nami,<sup>69</sup> lai gan tas faktiski bija aizliegts, tomēr draudžu locekļi acīmredzot ticēja un paļāvās uz to, ka atļauja atgriezties vecticībā praksē nozīmēja arī atļauju celt dievnamus. Skaidrība šajā jautājumā gan tika ieviesta 1865. gadā, kad visi uzceltie lūgšanu nami tika slēgti.<sup>70</sup> Bijušie vecticībnieki, īpaši Latgalē, Rīgā un Peipusa ezera apkārtnē, balansējot uz robežas starp likumu un baumām, kas bija izplatījušās saistībā ar Daugavpils apriņķī notikušo, patvaļīgi atgriezās savu priekšgājēju ticībā.<sup>71</sup> Mēģinot tam pretoties, Rīgas un Jelgavas arhibīskaps Platons (*Платон; Городецкий, 1803-1891*) lūdza varas iestādes izsludināt kādu paziņojumu, kas ierobežotu baumu izplatību, kā arī pareizticībai un vienticībai pievērsto

<sup>65</sup> Пухляк, О., Борисов, Д. *Русские в Латвии: со средневековья до конца XIX века*. Рига: Si, 2003. С. 169.

<sup>66</sup> Леклер, И. Старообрядцы Латвии и царь – освободитель в 1860-х годах. В кн: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Институт философии и социологии Латвийского университета, 2005. С. 307.

<sup>67</sup> Turpat.

<sup>68</sup> Turpat, 306. lpp.

<sup>69</sup> Turpat, 308. lpp.

<sup>70</sup> Turpat.

<sup>71</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 2731. l., 1. lp.

atgriešanos vecticībā.<sup>72</sup> Poļu zemēs likumi attiekmē pret vecticībniekiem tomēr bija pielaidīgāki – 1863. gada janvārī poļiem saceļoties, varas iestādes atļāva vecticībniekiem remontēt to lūgšanu namus. Sākot ar 1865.-1866. gadu Polijas karalistē, kā arī Viļņas un Kauņas gubernās vecticībniekiem bija atļauts apmesties bez noteikumiem pieņemt venticību.<sup>73</sup>

1874. gada 19. aprīlī tika izdoti Likumi (*Правила*), kuros tika legalizētas vecticībnieku – bezpopovcu laulības. Saskaņā ar Likumu 78. pantu vecticībnieku un „sektantu” (*сектанты*) laulības tika atzītas par likumīgām, ja tās tik reģistrētas metriskajās grāmatās; ieraksti tajās bija vienīgais veids, kā pierādīt laulību likumību. Par laulībā esošiem bez ieraksta metriskajās grāmatās tika atzīti tie vecticībnieki, kas kā sieva un vīrs bija reģistrējušies jau X revīzijas laikā, tas ir, 1858. gadā, bet tās vecticībnieku laulības, kas tika noslēgtas laikā starp 1858. un 1874. gadu, likuma noteiktajos ietvaros vajadzēja tikt ierakstītām metriskajās grāmatās.<sup>74</sup>

Neraugoties uz iespēju padarīt laulības likumīgas, vecticībnieku, kas veica ierakstus metriskajās grāmatās, bija samērā maz. Tas daļēji ir skaidrojams ar neuzticību un nepatiku, kādu tie izjuta pret varas institūcijām. Turklāt lielākajai daļai vecticībnieku dzimšanas, miršanas un, īpaši, laulību reģistrācija policijas iestādēs šķita pazemojoša. Vecticībnieku vidū nostiprinājās uzskats, ka tiek radīta situācija, kas nostādītu tos ārpus likuma. Vēl viens svarīgs aspekts bija vecticībnieku aizvainojums un nepatika pret vārdu „šķeltņiki”. Viņiem šķita, ka, parakstoties metrikas grāmatā zem šāda vārda, tie oficiāli atzīs tā lietojumu, līdz ar to labāk vispār atturējās no reģistrēšanās metrikas grāmatās. Ierakstus tajās veica lielākoties turīgākie šīs konfesijas pārstāvji, tādējādi rūpējoties, lai bērni, kas turpmāk mantotu vecāku materiālās vērtības, tiktu atzīti par likumīgā laulībā dzimušiem.<sup>75</sup>

Neraugoties uz atsevišķiem lēmumiem, kas tika pieņemti laikā, kad Krievijas impērijas Baltijas gubernās bija jāapspiež poļu radītie nemieri, vispārējais noskaņojums gan no pareizticīgās baznīcas, gan varas iestāžu puses joprojām bija negatīvs – viņu skatījumā vecticībnieki joprojām bija savos maldos dzīvojoša cilvēku kopa, sektanti, kas piekopj nedz „Dievam tīkamu, nedz sabiedrības morālei derīgu”<sup>76</sup> dzīvesveidu. Tomēr pārmaiņām bija jānotiek. Politiskās liberalizācijas rezultātā skatījums uz vecticībniekiem bija mainījies – varas

<sup>72</sup> Леклер, И. Старообрядцы Латвии и царь – освободитель в 1860-х годах. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Институт философии и социологии Латвийского университета, 2005. С. 307.

<sup>73</sup> Иванец, Э. Из деяний старообрядцев на польских землях. *Древлеправославный календарь на 2008 год*. Рига: б. и., 2008. С.78-79.

<sup>74</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 327. l., 7. lp.

<sup>75</sup> Turpat.

<sup>76</sup> Заварина, А. Рижские староверы и российское законодательство. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Рижский старообрядческий сборник: материалы по истории староверия*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2011. С. 39.

institūcijas saprata, ka lielāks ieguvums būs no mēģinājumiem legalizēt šo ticību, un šim uzskatam bija zināms pamats - 19. gadsimta beigās 65 % Krievijas impērijas rūpnieku un tirgotāju pēc savas konfesionālās piederības bija vecticībnieki.<sup>77</sup> Turklāt, neskatoties uz sarežģītajām pretrunām ticības jautājumos, pēc savas nacionālās piederības vecticībnieki bija krievi, un šis nacionālais elements Aleksandra III (*Александр III, Романов, 1845-1894*) iekšpolitikā, īpaši Baltijas guberņās, no valsts ierēdņu puses veicināja arī pret vecticībniekiem labvēlīgāku attieksmi. Šādos apstākļos 1883. gada 3. maijā tika izsludināts likums „Par dažu pilsonisko un dievkalpošanas veikšanas tiesību dāvāšanu vecticībniekiem”. Saskaņā ar šo likumu viņi varēja iegūt pases, kas praksē nozīmēju šīs ticības pārstāvju pilsonisko tiesību pielīdzināšanu citu impērijas iedzīvotāju tiesībām. Tāpat vecticībnieki kļuva tiesīgi iegūt nekustamos īpašumus un līgt strādniekus.<sup>78</sup>

Likuma 4. punkts vecticībniekiem deva tiesības ieņemt valsts amatus, kādus paredzēja likums un apstiprināja valsts varas orgāni. Tiesa gan, likumā tika atrunāts, ka, ja kādu no amatiem ieņēma vecticībnieks, tad tā palīgam vajadzēja būt piederīgam pareizticībai,<sup>79</sup> turklāt jau 1883. gada 21. jūlijā Iekšlietu ministrijas nosūtītajos cirkulāros gubernatoriem tika norādīts, ka, „izpildot 1883. gada 3. maija likumu, kas ļauj vecticībniekiem ar varas iestāžu apstiprinājumu ieņemt sabiedriskus amatus, jāvadās kā pēc vietējiem noteikumiem un apstākļiem, tā arī pēc rakstura, mācības un īpatnībām, kas raksturīgas sektai, no kuras nāks izvēlēta persona”.<sup>80</sup> Tādējādi redzams, ka, neraugoties uz pieņemtajām likuma normām, vecticībnieku ievēlēšana kādā no amatiem tika uzverta kā nevēlama rīcība.

Šķiet, tas tomēr daļēji bija atkarīgs arī no gubernatora attieksmes pret „sektantiem”. Ja Daugavpils apriņķī, kā norāda M. Baženova,<sup>81</sup> 1886. gada Daugavpilī bija trīs vecticībnieki, kas ieņēma valsts amatus, policijā dienējošo šīs ticības pārstāvju – 8 simtnieki un 142 desmitnieki, bet apriņķī viņi varēja ieņemt arī apriņķa staršinas (*старшина*) amatu, tad blakus esošajā Ilūkstes apriņķī, kas administratīvi iekļāvās Kurzemes guberņā, šāda veida ziņas par vecticībniekiem netiek sniegtas. Vēl vairāk – Kurzemes gubernators D. Sipjagins (*Сипягин, 1853-1902*), balstoties uz 1885. gada Kazaņas pareizticīgo sanāksmes ziņojumiem par ļaunprātīgu varas amatu izmantošanu un 1887. gada 19. augustā Iekšlietu ministrijas rīkojumu par vecticībnieku atbilstību sabiedriskajiem amatiem, Kurzemes guberņas apriņķu

<sup>77</sup> Гаврилин, А. В. *Очерки истории Рижской епархии*. 19 век. Рига: Филокалия, 1999. С. 278.

<sup>78</sup> Turpat.

<sup>79</sup> Baženova, M. Vecticībnieku un pareizticīgo attiecības Dinaburgas (Daugavpils) apriņķī 19. gadsimta 80.-90. gados. Grām.: Bela, B., Podmazovs, A., Zirnīte, M. (red.) *Nacionālā mutvārdu vēsture. Reliģiskās idejas Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2008. 229. lpp.

<sup>80</sup> LVVA, 412. f., 2. apr., 1164. l., 53. lp.

<sup>81</sup> Baženova, M. Vecticībnieku un pareizticīgo attiecības Dinaburgas (Daugavpils) apriņķī 19. gadsimta 80.-90. gados. Grām.: Bela, B., Podmazovs, A., Zirnīte, M. (red.) *Nacionālā mutvārdu vēsture. Reliģiskās idejas Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2008. 229. lpp.

priekšniekiem, vietējai policijai un apriņķu tiesām 1889. gada rīkojumā lika „stingri sekot līdzī, lai Sv. Sinodes oberprokurora norādītos amatus, īpaši vietās, kur stipri izplatīta vecticība un iedzīvotāju vidū ietekmi guvuši viņu bagātie tirgotāji un rūpnieki, turpmāk amatus neieņemtu vairāk kaitīgo sektu piekritēji un sektanti, kuri naidīgi attiecas pret pareizticību un nosliecas uz savu maldu izplatīšanu pareizticīgo iedzīvotāju vidū”.<sup>82</sup> Ņemot vērā to, ka Kurzemes guberņā, tāpat kā citviet Baltijā, galvenokārt dzīvoja bezpriesterības virziena vecticībnieki, kas tika atzīti par „kaitīgākajiem”, tad kļūst saprotams, kāpēc, neraugoties uz 1883. gada 3. maija likumu, vecticībniekiem ieņemt kādu no amatiem bija samērā ierobežotas iespējas.

Saistībā ar garīgo dzīvi tika atvērti lūgšanu nami, kas Nikolaja I valdīšanas laikā tika slēgti, bet, neraugoties uz šo sniegto atļauju, tie no ārpuses nedrīkstēja līdzināties dievnamiem.<sup>83</sup> Vecticībnieki drīkstēja veikt dievkalpojumus pēc savām paražām, taču ar likumu tika aizliegti krusta gājieni un publiskas procesijas baznīcas teritorijā, publiska ikonu nēsāšana, izņemot gadījumus, kad notika mirušā izvadīšana uz kapiem, garīdznieka apģērba lietošana ārpus mājām un lūgšanu namiem, kā arī garīgo dziesmu dziedāšana uz ielām un laukumiem.<sup>84</sup> Garīgie tēvi vairs netika vajāti, bet viņus neatzina arī kā garīdzniecībai piederīgus,<sup>85</sup> par ko liecina arī Kurzemes gubernatora D. Sverbejeva (*Свербеев, 1845-?*) norādes policijas priekšniekiem, kurās, balstoties uz 1895. gada Iekšlietu ministrijas nosūtītā cirkulāra rīkojumu, tika atzīmēts, ka „saistībā ar policijas nevērību jāuzsver, lai šo personu pasēs netiktu sniegta atzīme „garīdznieks vecticībā”, kas ļautu tām oficiāli piesavināties sev priesteru nosaukumu”.<sup>86</sup>

1883. gada 3. maija likums radīja vecticībniekiem samērā nenoteiktu stāvokli – no vienas puses, viņu darbība, reliģiskā dzīve praktiski tika legalizēta, no otras puses – likumā veiktās atrunas, kas laika gaitā balstījās uz reālo pieredzi, ļāva atšķirīgi interpretēt to, faktiski atstājot ar vecticībniekiem saistītos jautājumus pašu vietējo varas iestāžu pārziņā. 1883. gada likums līdz pat 20. gadsimta sākumam noteica tiesiskos ietvarus, kādos vecticībniekiem bija ļauts paust savus reliģiskos uzskatus, kā arī stipri nosacītos apstākļos legalizēt savu stāvokli sabiedrībā. Vienlaikus šis likums, darbodamies apstākļos, kad arī varas pārstāvjiem nebija skaidrs, kā attiekties pret vecticībniekiem, daļēji sagatavoja 1905. gada 17. aprīļa cara valdības ukazu, kas ļāva vecticībniekiem celt dievnamus, dibināt draudzes un biedrības. Tika atcelts vecticībniekus aizskarošais nosaukums „šķeltņieki”. Tā paša gada 17. oktobrī tika

<sup>82</sup> LVVA, 412. f., 2. apr., 1164. l., 54. lp.

<sup>83</sup> Гаврилин, А. В. *Очерки истории Рижской епархии. 19 век.* Рига: Филокалия, 1999. С. 278.

<sup>84</sup> LVVA, 412. f., 2. apr., 1164. l., 50. lp.

<sup>85</sup> Turpat, 65. lp.

<sup>86</sup> Turpat, 65. lp.

izdots cara manifests, kas pasludināja dažādas brīvības, tai skaitā arī ticības brīvību. Pēc gada – 1906. gada 17. oktobrī – tika pasludināts likums par vecticībnieku draudzēm; saskaņā ar to vecticībnieku organizācijas ieguva juridiskas personas tiesības, viņu garīgos tēvus pielīdzināja citu konfesiju garīdzniekiem.<sup>87</sup>

Saprotams, krasākās pārmaiņas skāra reliģisko dzīvi. Draudzēm legalizējoties un reģistrējoties, vienlaikus notika strauja dievnamu celtniecība. Krievijas impērijā līdz 1914. gadam tika uzcelti aptuveni 1000 jauni lūgšanu nami.<sup>88</sup> Dievnamos, kas 19. gadsimta pirmajā pusē bija aizzīmogoti, sākās plaši remontdarbi, veikta zvanu torņu izbūve, kas līdz 1905. gadam bija aizliegta. Tā 1906. gada jūgendstila ietekmē tika pabeigta arī Grebenščikova draudzes lūgšanu nama zvanu torņa celtniecība.

Par spīti tam, ka vecticībnieku reliģiskā dzīve tika legalizēta un konfesionālo piederību bija ļauts paust brīvi, varas institūcijas pār tām tomēr saglabāja zināmu kontroli. Katru gadu vecticībnieku draudzēm tika nosūtītas metrikas grāmatas, kuras, veicot kristību, laulību vai bērnu ceremonijas, bija jāaizpilda un jānosūta to kopijas glabāšanai uz guberņas arhīvu. Ierakstiem vajadzēja būt veiktiem pēc noteiktiem standartiem, tie bija kā formulāri, par ko liecina nereti arī atpakaļ sūtītās grāmatas kļūdu labošanai. Tā, piemēram, 1911. gada janvārī Grīvas (*Грива*) vecticībnieku Pomoras virziena draudze saņēma norādes, ka „devītajā paragrāfā divās vietās trūkst ieraksta „un par sevi”,<sup>89</sup> acīmredzot norādot uz to, ka parakstoties kāds ceremonijas liecinieks nav pieminējis sevi. Tāpat Niderkunu vecticībnieku draudzes garīgajam tēvam tika norādīts, ka „laulību metrikas grāmatas ierakstā Nr. 12 jānorāda precīzs laulību paziņošanas laiks, bet mirušo metrikas grāmatas ierakstos Nr. 10 un Nr. 11 – mirušo bērnu vārdi, tēvu vārdi, mātes pirmslaulību uzvārds, kā arī bija atrunāt veiktos parakstus.”<sup>90</sup> No varas iestādēm bija jāsaņem atļaujas jauna lūgšanu nama celšanai,<sup>91</sup> kā arī dievkalpojumu noturēšanai privātmājās, ja radās šāda nepieciešamība.<sup>92</sup> Vecticībnieku draudzēm vajadzēja saņemt apstiprinājumu no varas iestādēm, izvēloties garīgo tēvu, turklāt guberņas pārvaldei bija jāiesniedz arī saraksts ar personām, kas atradās draudzes padomē un piedalījās garīgā tēva vēlēšanās.<sup>93</sup> Kā redzams, kontrole pār vecticībnieku draudzēm saglabājās, taču tā bija vairāk vērsta uz draudžu iekšējo dzīvi un pārvaldi, nevis to statusu un lomu sabiedrībā.

Vecticībniekiem, vēsturiski darbojoties plašā teritorijā, trūka vienota centra, kas radīja apstākļus daudzām neatrisinātām problēmām, kuru specifiku noteica konkrētā novada un

<sup>87</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 101. lpp.

<sup>88</sup> Turpat, 102. lpp.

<sup>89</sup> LVVA, 464.f., 1. apr., 103. l., 30. lp.

<sup>90</sup> Turpat, 64. lp.

<sup>91</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 172. l., 24. lp.

<sup>92</sup> Turpat, 3, 18. lp.

<sup>93</sup> Turpat, 36., 37. lp.

vēsturiskā perioda īpatnības.<sup>94</sup> Lai risinātu šīs problēmas, veidoja reģionālos vecticībnieku koncilus. Kā pirmo Baltijā var minēt 1906. gada janvārī Viļņā notikušo Ziemeļrietumu apgabala vecticībnieku koncilu. Līdzīgas reģionālās vecticībnieku sanāksmes norisinājās arī citviet Krievijas impērijā.<sup>95</sup> Šķiet, šie koncili, tajos gūtā pieredze sagatavoja ceļu arī Pirmajam Viskrievijas pomoriešu koncilam Maskavā 1909. gada 1.-12. maijā. Tajā tika apspriesti tādi dogmatiska rakstura jautājumi kā baznīca un tās sakramenti, garīgo tēvu loma un laulības kanons.<sup>96</sup> Šo jautājumu nozīmību noteica šajā laikā aktuālais pomoriešu konsolidācijas process. Tāpat šajā kongresā tika nolemts izveidot Maskavā tipogrāfiju, kur varētu izdot dievkalpojumu grāmatas, baznīcas žurnālus un citu garīga rakstura literatūru. Tika risināti arī organizatoriski jautājumi. Tā, piemēram, šajā kongresā bija ievēlēta koncilu padome, kuras pienākums bija veidot nākamo sapulču un kongresu programmas.<sup>97</sup>

Mainoties tiesiskajam stāvoklim, auga arī vecticībnieku politiskā aktivitāte. Kā zināms, 1905.-1907. gada Krievijas impērijā notika revolūcija, norisa sarežģīti sociālie procesi, atsevišķi impērijas reģioni, piemēram, Baltija, ekonomikas ziņā bija strauji augoši, sabiedrību pārņēma revolucionāras idejas. Tas atstāja ietekmi arī uz vecticībniekiem, kuru vidū norisinājās politisko ideju diferencēšanās. Piemēram, viens no Rīgas rūpniekiem, S. Morozovs (*Морозов, 1862-1905*) sniedza līdzekļus revolucionāriem, sponsorēja dažādus pasākumus, revolucionāras literatūras izdošanu.<sup>98</sup> Revolucionāras idejas vecticībnieku vidū tomēr bija maz izplatītas, monarhistiskie noskaņojumi, kas daļēji sakņojās arī viņu ticībā, īpaši pieauga pēc 1905. un 1906. gada likumu pieņemšanas. Vēl vairāk – 1906. gada janvārī cāram Nikolajam II (*Николай II, Романов, 1868-1917*) pasniedza uzticīgo pavalstnieku vēstījumu, ko bija parakstījuši 76 447 vecticībnieki.<sup>99</sup> 1913. gada februārī vecticībnieki aktīvi piedalījās arī svinībās par godu Romanovu dinastijas 300 gadu jubilejai, ko apliecina arī vēlāk Vidzemes gubernatora izteiktā pateicība.<sup>100</sup> Daži vecticībnieki kļuva par Valsts domes deputātiem, piemēram, I. Spirins (*Спирин, 1872-?*), D. Guļkins (*Гулькин, 1861-?*), F. Čiļikins (*Чиликин, 1876-?*), I. Merzļakovs (*Мерзляков, 1874-?*). Valsts domē bija izveidota pat īpaša komiteja vecticības jautājumos.<sup>101</sup>

Aktivitāte tika izrādīta arī dažādu vecticībnieku biedrību un labdarības organizāciju dibināšanā. Respektablākā un ievērojamākā no tām bija 1908. gada septembrī dibinātā Rīgas

<sup>94</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 102. lpp.

<sup>95</sup> Turpat.

<sup>96</sup> Мекш, Э., Жилко, А. Старообрядчество Латвии сегодня и завтра. В кн: Пичугин, С. (сост.) *Старообрядческий церковный календарь на 1998 год*. Даугавпилс: Новостроенская старообрядческая община, 1998. С. 47.

<sup>97</sup> Turpat.

<sup>98</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 105. lpp.

<sup>99</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 105. lpp.

<sup>100</sup> LVVA, 7071. f., 1. apr., 1. l., 309. lp.

<sup>101</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 106. lpp.

vecticībnieku Savstarpējās palīdzības un izglītības biedrība.<sup>102</sup> Biedrības uzdevums bija apvienot vecticībniekus, šim nolūkam izmantojot savstarpējo palīdzību un labdarību, kā arī veicot plašu kultūras un izglītības darbību. Līdzīgas biedrības dibināja arī citās pilsētās, piemēram, 1907. gadā Daugavpilī tika nodibināta Daugavpils vecticībnieku biedrība.<sup>103</sup> Iekšējās dzīves regulēšanai 1908. gada 7. septembrī Grebenščikova draudze pieņēma statūtus, kas noteica arī tās mērķus un darbības raksturu - „veikt vecticībnieku jebkuru garīgo rituālu pēc sen noteiktām paražām, gādāt par nabadzīgiem un nespējīgiem abu dzimumu cilvēkiem, stāties pretī draudzes locekļu nabadzībai un, vispār, rūpēties, lai apmierinātu draudzes locekļu reliģiski tikumiskās, izglītošanās un labdarības vajadzības.”<sup>104</sup> Kā redzams, rūpējoties par saviem draudzes locekļiem, uzsvars galvenokārt tika likts uz reliģiska un sociāla rakstura darbību, turklāt statūtus kā paraugu pārņēma arī citas Vidzemes un Kurzemes guberņu draudzes.

Laikā no 1905. līdz 1915. gadam vecticībnieku draudzēm bija raksturīgs izteikts reliģiskās, sociālās un kultūras dzīves aktivitātes vilnis. Tajā krasas pārmaiņas ieviesa gan Pirmais pasaules karš, gan 1917. gada revolūcija Krievijā, gan arī pilsoņu karš. Kara darbība Krievijas impērijas teritorijā saārdīja vecticībnieku dzīvesveidu – daudzi tika izstumti no to ierastās sociālās vides, tika izpostīta to saimnieciskā darbība, pavājinājās reliģiozitāte. Draudžu darbība gan nebija apsīkusi, tomēr par tām sniegtās ziņas, kara gadiem ejot uz priekšu, bija kļuvušas arvien „trūcīgākas”. Impērijas pēdējie pastāvēšanas gadi vecticībnieku sabiedriskajā darbībā iezīmēja pretstatus laika posmam, ko mēdz dēvēt arī par „zelta desmitgadi”.

---

<sup>102</sup> LVVA, 7071. f., 1. apr., 1. l., 3. lp.

<sup>103</sup> Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 106. lpp.

<sup>104</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 325. l., 26. lp.

## 2. ILŪKSTES APRIŅĶA VECTICĪBNIKU DRAUDŽU DARBĪBA (1795-1914)

### 2.1. Draudžu administratīvais dalījums

1852. gada 29. janvārī Rīgas un Jelgavas arhibīskaps Platons Baltijas ģenerālgubernatoram A. Suvorovam ziņoja, ka Ilūkstes apriņķī esot dzīvojuši 4377 vecticībnieki.<sup>105</sup> Pēc 1897. gada tautas skaitīšanas datiem Kurzemes guberņā dzīvoja aptuveni 8300 vecticībnieku, sastādot aptuveni 33% no visu šai teritorijā dzīvojošo krievu skaita.<sup>106</sup> Šie dati gan uzskatāmi tikai par aptuveniem, tā kā guberņas Statistikas komitejai nereti ienāca ziņas par vecticībnieku nevēlēšanos tikt skaitītiem,<sup>107</sup> acīmredzot, antipātiju pret varas pārstāvjiem dēļ. Tāpēc pieļaujams, ka viņu skaits šajā laikā Kurzemes guberņā bijis lielāks, uz kā iespējamību norāda arī Statistikas komitejas ziņojumos teiktais, norādot, ka guberņā dzīvo līdz 10 000 vecticībnieku.<sup>108</sup> Ilūkstes apriņķī šajā laikā dzīvoja aptuveni 6570 vecticībnieku, tas ir, 79% visu Kurzemes guberņā esošo šīs ticības pārstāvju.<sup>109</sup> Šāds īpatsvars attiecībā pret citos guberņas apriņķos dzīvojošo vecticībnieku skaitu skaidrojams ar šīs vietas vēsturisko un ģeogrāfisko nozīmi. Kā tiek ziņots atskaitē Iekšlietu ministrijas Vispārējo lietu departamenta direktoram, tad „šīs vietas iedzīvotāju vēsture attiecināma uz pašu šķelšanās sākumu Krievijā. Šeit apmetās krievu bēgļi, kas vēlējās izvairīties no vajāšanām savā dzimtenē, pie kuras Baltija tai laikā vēl nepiederēja. Vēlāk to skaitu palielināja no saviem pienākumiem izvairījušies kareivji, bēgoši zemnieki un citi līdzīgu cēloņu ienācēji no dažādām guberņām.”<sup>110</sup> Šādas migrācijas iespējamību nodrošināja Ilūkstes apriņķa ģeogrāfiskais novietojums – atrodies Kurzemes guberņas austrumos, tas 19. gadsimta un 20. gadsimta sākumā robežojās ar Vitebskas un Kauņas guberņu, bet līdz 1795. gadam, atrodies Kurzemes hercogistes sastāvā, šī vieta bija kļuvusi par robežteritoriju starp Poliju-Lietuvu un Krieviju.

Arī Kurzemes guberņas vecticībnieku dievnamu lielākā daļa atradās Ilūkstes apriņķī. 1845. gada janvārī Vecgrīnvaldes (*Альт-Гринвальд*) pareizticīgās baznīcas garīdznieks Vasilijs Hrapevskis (*Василий Храпевский*), pārraugot savu draudzi, esot „atklājis” 5 vecticībnieku lūgšanu namus Volodinas, Voitišķu, Samaņu un Gorbunovkas ciemos, kā arī

<sup>105</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 33. lp.

<sup>106</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 325. l., 24. lp.

<sup>107</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 317. l., 2, 3. lp.

<sup>108</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 325. l., 9. lp.

<sup>109</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 325. l., 24. lp.

<sup>110</sup> Turpat.

vienu Subatē.<sup>111</sup> Savukārt 1903. gada ziņojumā Kopīgo lietu departamenta direktoram Kurzemes guberņā tiek minēti pavisam 8 dievnami, viens no tiem Jelgavā (*Мумавя*), Liepājā (*Лубавя*), Jēkabpilī (*Якобштадт*), savukārt Ilūkstes apriņķī pieci lūgšanu nami: jau augstākminētajos četros Gorbunovkas, Voitišķu, Volodinas, Samaņu ciemos, kā arī viens lūgšanu nams Grīvā.<sup>112</sup> Tomēr jau 1909. gadā, uzskaitot draudzes, kurām ir metrikas grāmatas,<sup>113</sup> tiek ziņots par septiņām draudzēm, divas – fedosejeviešu un pomoriešu vecticībnieku kopienas izmantojušas vienu lūgšanu namu Grīvā, kā arī atkal sarakstos tiek minēta Subates draudze. Kopumā līdz 1918. gadam Ilūkstes apriņķī pastāvējušas desmit vecticībnieku draudzes un deviņi lūgšanu nami.

Par visa Ilūkstes apriņķa vecticībnieku aktīvākās darbības un šo iedzīvotāju skaita ziņā lielāko vietu varas iestāžu ziņojumos atzīta Grīva, kur atradās divu vecticības virzienu – pomoriešu un fedosejeviešu draudzes. Pomoriešu draudze dibināta 1872. gadā,<sup>114</sup> laikā, kad varas institūciju attieksme pret vecticībniekiem kļuva liberālāka. Trūkst konkrētu ziņu, kad dibināta vai savu darbību legalizējusi Grīvas fedosejeviešu draudze, taču 1909. gadā draudžu metrisko grāmatu uzskaitē tā jau tiek minēta,<sup>115</sup> līdz ar to jāpieņem, ka draudze, kā „kaitnieciskākajam” virzienam piederēja, savu darbību legalizējusi pēc 1906. gada likuma izsludināšanas.

Ap Grīvu kā tuvāko un lielāko centru bija izvietojušās Maļutku un Niderkunu (1907) vecticībnieku draudzes, kā arī Latvijas teritorijā viena no vecākajām vecticībnieku kopienām – Volodinas draudze (1660), administratīvi iekļaujoties Kalkūnu (*Калкун*) pagastā. Skrudalienas (*Скрудален*) pagastā bija divas draudzes – Voitišķu vecticībnieku kopiena (1740) un fedosejeviešu virziena Viļķeļu (*Вилькели*) (1915) draudze. Kurcuma pagastā darbojās Samaņu vecticībnieku draudze (1735). Savu darbību līdz ar lūgšanu nama uzcelšanu 1906. g. legalizēja vecticībnieku draudze Subatē. Apriņķa centram vistuvāk atradās Ilūkstes-Gorbunovkas (1845) vecticībnieku draudze Pilskalnes (*Шлосберг*) pagastā.<sup>116</sup>

Kopumā Ilūkstes apriņķa 13 pagastos darbojās 8 vecticībnieku draudzes, kā redzams, tās lielākoties tika dibinātas lauku ciemos,<sup>117</sup> pat ne pagastu centros, izņemot Subates draudzi, bet tikai divas no desmit draudzēm savu darbību izvērta pilsētā. Par to, ka lielākā daļa

<sup>111</sup> LVVA, 1.f., 9. apr., 43. l., 4. lp.

<sup>112</sup> LVVA, 412.f., 7. apr., 325. l., 25. lp.

<sup>113</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 328. l., 2. lp.

<sup>114</sup> Екимов, А. Список старообрядческих общин Латвии. В кн: Пичугин, С. (сост.) *Старообрядческий Поморский церковный календарь на 1998 год*. Рига: Рижская Гребенщиковская старообрядческая община, 1998. С.87.

<sup>115</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 328. l., 2. lp.

<sup>116</sup> Екимов, А. Список старообрядческих общин Латвии. В кн: Пичугин, С. (сост.) *Старообрядческий Поморский церковный календарь на 1998 год*. Рига: Рижская Гребенщиковская старообрядческая община, 1998. С.87.

<sup>117</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 103. l., 59. lp.

vecticībnieku dzīvoja laukos, uzskatāmi liecina arī Ilūkstē 1912. gada 4. decembrī veiktā iedzīvotāju uzskaitē, ņemot vērā to konfesiju.<sup>118</sup> Tabulā redzami veiktās uzskaites dati.

**Ilūkstes iedzīvotāju uzskaitē pēc to piederības ticībai<sup>119</sup>**

Ticīgie	Vīriešu skaits	Sieviešu skaits	Bērnu skaits	Kopā
Katoļi	676	794	648	2118
Luterāņi	66	66	44	176
Vecticībnieki	61	47	81	189
Ebreji	153	197	189	521
Musulmaņi	1	-	-	1

Kā redzams, Ilūkstē kā apriņķa centrā uzskaitīti vien 189 vecticībnieki. Tiesa gan, mazo skaitu iespējams skaidrot arī ar pašu vecticībnieku nevēlēšanos tikt skaitītiem, ja viņiem bija zināms, ka uzskaitē tiks veikta saskaņā ar Ilūkstes pareizticīgās baznīcas lūgumu,<sup>120</sup> kā arī neuzticību varēja izraisīt fakts, ka to veic Ilūkstes apriņķa policijas pārvaldes ierēdņi. Tomēr, ņemot vērā apstākli, ka skaitīšana starp iedzīvotājiem notikusi, plānveidīgi pārbaudot visas Ilūkstes ielas,<sup>121</sup> jāsecina, ka dati tomēr ir samērā patiesi. Bez tam, samērā līdzīgi dati gūti jau agrākos gados – tā 1852. gadā pēc arhimandrīta sniegtajām ziņām Rīgas un Jelgavas arhibīskapam Ilūkstē esot dzīvojuši vien 246 vecticībnieki.<sup>122</sup> Nav zināms, kāds iedzīvotāju sastāvs, ņemot vērā konfesionālo piederību, bijis Subatē un Grīvā, bet samērā zems skaitlis, salīdzinot gan ar vecticībnieku skaitu apriņķī kopumā, gan ar pārējo konfesiju pārstāvjiem, apliecina, ka vismaz Ilūkstes apkaimē dzīvojošie vecticībnieki galvenokārt mituši laukos un bijuši zemnieki.

Apriņķa administratīvais dalījums pagastos lielākoties arī atspoguļoja šo kopienu darbības areālu. Tiesa, izņēmums ir Voitišķu draudze. Kā tiek atzīmēts jau iepriekšminētajā 1909. gada draudžu metrisko grāmatu pasūtīšanas uzskaitē, tad šīs draudzes locekļi bija piederīgi ne tikai Skrudalienas pagastam, kur atrodas vecticībnieku kopiena, bet arī Salienas, Ezeres, Kalkūnu un Kurcuma pagastiem.<sup>123</sup> Protams, draudžu darbības areāla atbilstība pagastu robežām arī varas institūcijām atviegloja to uzraudzību.

<sup>118</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 172. l., 94. lp.

<sup>119</sup> Turpat.

<sup>120</sup> Turpat.

<sup>121</sup> Turpat, 94.-102. lp.

<sup>122</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 33. lp.

<sup>123</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 328. l., 2. lp.

## 2.2. Draudžu pārvalde

Draudžu pārvalde un tās darbības regulēšana ir iedalāma divos virzienos - draudzes iekšējā un ārējā pārvaldē. Iekšējā pārvaldē draudzes lietas kārtoja un jautājumus risināja garīgais tēvs un draudzes padome, turklāt šie jautājumi lielākoties bija pašu draudžu pārziņā. Draudzes ārējā pārvaldē iesaistījās arī pagastu pašpārvalde, apriņķa priekšnieks, kā arī tā palīgi un citas amatpersonas, risinot jautājumus, kas skāra visa apriņķa administratīvo pārvaldi.

Tiešs kontakts ar draudzes locekļiem bija draudzes garīgajam tēvam. Pildīdami pienākumus draudzēs un rūpēdamies par to garīgo dzīvi, garīgie tēvi bija arī draudzes vēlētas un vēlāk varas institūciju apstiprinātas personas, kas darbojās saskaņā ar 1907. gada likumu. Garīgā tēva pienākumi attiecībā pret ierēdniecību bija saistīti ar ierakstu veidošanu metriskajās grāmatās par draudzes locekļiem. Par garīgajām personām, garīgajiem tēviem, draudžu vadītājiem nevarēja tika izvēlētas personas, kas nemācēja lasīt un rakstīt, nebija sasniegušas 25 gadu vecumu, kas ir tikušas tiesātas un sodītas ar labošanas darbiem par zādzību, krāpšanos, augļošanu, kā arī šādā ceļā iegūtu mantu turēšanu. Pat, ja garīgo pienākumu veicējs ticis tiesāts un attaisnots, viņam no amata vajadzēja būt atstādinātam uz trim gadiem.<sup>124</sup> Šķiet, varas pārstāvji arī rūpīgi sekoja, lai garīgo tēvu izvēlē šie likumi tiktu arī rūpīgi ievēroti. Maļutku vecticībnieku draudzes vadītājs tika atstādināts tādēļ, ka pārbaudot garīgo tēvu vecticībnieku reģistru, viņa vārds tajā netika atklāts.<sup>125</sup> Tāpat 1915. gada 10. maijā izvēlēto Viļķeļu fedosejeviešu draudzes garīgo tēvu Dementiju Kirčenko ( *Кирченко* ) jau ar tā paša gada 2. jūnija rīkojumu Ilūkstes apriņķa priekšniekam tika pavēlēts aizvietot ar citu personu, par galveno iemeslu minot tā vājo izglītību, kas radītu sarežģījumus pareizai metrisko grāmatu aizpildīšanai, taču līdzās šim trūkumam par nepieņemamu tika atzīti alkoholisms un garīgā tēva apvainošana miltu zādzībā, lai gan tiesas priekšā viņš ticis attaisnots.<sup>126</sup>

Saskaņā ar 1906. gada 17. oktobra likumu garīgajam tēvam vajadzēja tikt ievēlētam kopējā draudzes sapulcē, kur balsošanas tiesības ieguvuši visi 25 gadus sasniegušie draudzes locekļi, izņemot tos, kas ar kopienas atzinumu šādas tiesības zaudējuši. Tiesa, šajās kopējās sapulcēs tika risināti arī citi jautājumi, kas skāra draudzes dzīvi – draudzes padomes ievēlēšana, kā arī garīgā tēva un draudzes padomes atlaišana, ja radās tāda nepieciešamība, draudzes ienākumu un izdevumu pārskatīšana nākamajam gadam, draudzes īpašuma iegāde

<sup>124</sup> LVVA, 412. f., 1. apr., 460. l., 2. lp.

<sup>125</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 172. l., 62. lp.

<sup>126</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 435. l., 6. lp.

vai pārdošana, sapulču rīkošana, parādu ņemšana draudzes vārdā. Kopējā sapulce tika uzskatīta par notikušu, ja uz to ieradās 1/3 balsstiesīgo draudzes locekļu, bet lēmumi tika akceptēti, ja tos pieņēma 2/3 balsstiesīgo locekļu.<sup>127</sup> Diemžēl, trūkst ziņu, vai praksē šādā veidā patiešām tika īstenoti 1906. gada likumi, bet ir skaidrs, ka draudzes padomes tika ievēlētas.

Draudžu padomes faktiski bija nepieciešama institūcija vecticībnieku kopienās, lai gan ar likumu tā netika obligāti noteikta. Tā darbojās kā izpildorgāns, īstenojot draudzes sapulcē pieņemtos lēmumus. Par padomes nepieciešamību liecina fakts, ka, uzskaitot draudzes, kurām ir metriskās grāmatas,<sup>128</sup> visām tiek atzīmēta arī šīs institūcijas pastāvēšana. Laika posmā no 1874. līdz 1907. gadam bezpriesterības virziena vecticībnieki ierakstus metrikas grāmatās veica policijā,<sup>129</sup> bet pēc 1907. gada 12. februāra likuma ierakstu veikšana kļuva par vecticībnieku kopienas padomes vai garīgā tēva pienākumu. Tā kā bezpriesterības virziena vecticībnieki neatzina garīgās personas, tad viņu metrikas grāmatas apriņķos ieviesa arī pagastu pārvaldēm.<sup>130</sup> Draudzes padomei katru mēnesi vajadzēja pārbaudīt ierakstus metrikas grāmatās par laulībām, dzimušajiem un mirušajiem. Kā liecina nepilnīgi pieejamās metrisko grāmatu kopijas, kas tika nosūtītas Kurzemes guberņas pārvaldei, tad padomes priekšsēdētāja apliecinājums un paraksts par ierakstu pareizību bijis veikts vienā metrisko grāmatu kopijā – Subates draudzes dzimušo reģistrā par 1908. gadu.<sup>131</sup> Tiesa, šis ir arī vienīgais pieejamais ieraksts par 1906.-1910. gadā dzimušajiem, mirušajiem vai laulātajiem vecticībniekiem, līdz ar to pagaidām var tikai minēt, vai Subates draudzes metrisko grāmatu ieraksti bija izņēmums, vai arī apliecina šī laika posma kārtību, kur ierakstus pārbauda gan draudzes padomes priekšsēdētājs, gan pagasta vecākais.<sup>132</sup> Viennozīmīgi skaidrs, ka 1913. gadā šo ierakstu pārbaudi veica tikai pagasta vecākais.<sup>133</sup>

Ar vecticībnieku pārraudzību un darbību cieši saistītas bija pagastu pārvaldes. Saskaņā ar 1874. gada 18. septembra noteikto „Instrukciju ierēdņiem par ierakstu veikšanu metrikas grāmatās saistībā ar vecticībnieku laulībām, dzimšanas un miršanas gadījumiem”<sup>134</sup> arī pagastu pārvaldes vecticībnieku reģistrācijai izmantoja metrikas grāmatas. Sākotnēji tas radīja

<sup>127</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 460. l., 2. lp.

<sup>128</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 328. l., 5. lp.

<sup>129</sup> Багиров, В. К вопросу о периодизации актов Российского государства о старообрядцах. В кн.: Безгодов, А., Буланов, П., Маркина, И., Подмазов, А., Пономарева, Г. (сост.) *Международные Заволокинские чтения*. Сборник 1. Рига: Староверческое общество им. И. Н. Заволоко, 2006. С. 50-51.

<sup>130</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 325. l., 43. lp.

<sup>131</sup> LVVA, 2728. f., 2. apr., 226. l., 1. 2. lp.

<sup>132</sup> Турпат.

<sup>133</sup> LVVA, 2728. f., 2. apr., 225. l., 1., 2. lp.

<sup>134</sup> Багиров, В. К вопросу о периодизации актов Российского государства о старообрядцах. В кн.: Безгодов, А., Буланов, П., Маркина, И., Подмазов, А., Пономарева, Г. (сост.) *Международные Заволокинские чтения*. Сборник 1. Рига: Староверческое общество им. И. Н. Заволоко, 2006. С. 50-51.

labākas iespējas veikt pārraudzību pār šīm kopienām, taču 20. gadsimta sākumā, īpaši pēc 1906. gada, tas kļuva par mehānismu efektīvākai sadarbībai ar draudzēm, un tādējādi īpaši lietderīgas izrādījās tajos pagastos, kur vecticībnieku draudžu nebija, par ko liecina, piemēram, pieejamie Salienas<sup>135</sup> un Ezeres<sup>136</sup> vecticībnieku draudžu dzimušo reģistri. Katru gadu tika sastādīti pasūtāmo metrikas grāmatu saraksti, kurus parasti veidoja, gan vecticībnieku kopienām, gan pagastu pārvaldēm, gan arī pilsētas stārstam (*городской цмапосна*) izskatot lietotās grāmatas un nosakot, vai ir nepieciešamas jaunas.<sup>137</sup> Pieprasījumi tika nodoti Kurzemes guberņas tipogrāfijai, kas savukārt aprinķiem nosūtīja rēķinus par jaunajām metrikas grāmatām.<sup>138</sup>

Tiesa gan, ne vienmēr pagastu pārvaldes viennozīmīgi piekrita šādam lēmumam. 1911. gadā Ilūkstes aprinķa policijas priekšnieka 1. iecirkņa jaunākais palīgs ziņoja, ka Gārsene pagasta pārvalde atteikusies no metrisko grāmatu tālākas veidošanas un to apmaksas, uzskatot tās par nevajadzīgām,<sup>139</sup> vienlaikus arī zaudējot pienākumu atskaitīties Ilūkstes aprinķa Zemnieku lietu komisāram.<sup>140</sup> Risinot šo jautājumu, Gārsenes pagasta pārvaldei tika nosūtīts atkārtots rīkojums pieņemt metriskās grāmatas.<sup>141</sup> Līdzīgi Ilūkstes aprinķa priekšnieks sūtīja atkārtotus lūgumus samaksāt naudu par metriskajām grāmatām Prodes, Pilskalnes un Šteinenzes pagastu pārvaldēm.<sup>142</sup>

Aprinķa ietvaros visus ar vecticībnieku draudzēm saistītos jautājumus izskatīja Ilūkstes aprinķa priekšnieks, pieņemto lēmumu izpildi nododot saviem diviem jaunākajiem palīgiem Subatē un Grīvā, līdz ar to draudžu saistība ar augstākstāvošiem varas pārstāvjiem bija pastarpināta. Pēdējā augstākā institūcija guberņā, kas nodarbojās ar šīs konfesijas kopienu jautājumiem, bija Kurzemes guberņas pārvalde. Institūcijas ietvaros parasti tika pārbaudītas vecticībnieku metrikas grāmatas un kļūdu gadījumā ziņots par tām aprinķa priekšniekam,<sup>143</sup> izpētot apstākļus, tika atļauts vai aizliegts būvēt vecticībnieku dievnamus,<sup>144</sup> izskatīti atsevišķi ar vecticībniekiem saistītie jautājumi, kuru risināšana skāra vairāk kā vienu aprinķi, galvenokārt lūgumi ierakstīt ģimenes sarakstos bērnus.<sup>145</sup> Arī vecticībnieku iesniegumi ar

<sup>135</sup> LVVA, 2728. f., 2. apr., 225. l., 1., 2. lp.

<sup>136</sup> LVVA, 2728. f., 2. apr., 222. l., 1., 2. lp.

<sup>137</sup> LVVA, 412. f., 7. apr., 328. l., 1., 4., 6., 8., 12.-15. lp.

<sup>138</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 103. l., 9., 11., 14., 15. lp.

<sup>139</sup> Turpat, 17. lp., o. p.

<sup>140</sup> Turpat, 16. lp. o.p.

<sup>141</sup> Turpat, 17. lp.

<sup>142</sup> Turpat, 15., 16., 70. lp.

<sup>143</sup> Turpat, 30., 61., 64. lp.

<sup>144</sup> Turpat, 96. lp.

<sup>145</sup> Turpat, 5., 54., 122. lp.

vēlmi pāriet citā konfesijā, kas, tiesa gan, bija reti, tika nosūtīti Kurzemes guberņas pārvaldei tālākai apstiprināšanai.<sup>146</sup>

Visai plašais izskatāmo jautājumu spektrs liecina, ka īstenotā pārvalde pār vecticībnieku draudzēm bijusi efektīva, ko nodrošināja arī daļēja kontrole pār izvēlētajām personām, ar kurām varas pārstāvjiem vajadzēja sadarboties. Tomēr varas institūciju pārziņā atradās vien atsevišķu jautājumu izskatīšana, piemēram, metrisko grāmatu pārbaude vai vecticībnieku draudžu lūgumi. Tas vairāk bija abpusēji nepieciešamu varas un draudžu attiecību modelis – varas pārstāvjiem tās bija vieglāk pārraugāmas, savukārt draudžu vadītāji risināmos jautājumus varēja viegli kārtot ar neliela skaita ierēdņu starpniecību.

## 2.3. Draudžu raksturojums

### 2.3.1. Volodinas draudze

Par vecticībnieku draudzēm 19. gadsimta pirmajā pusē visvairāk informācijas sniedz pareizticīgo garīdznieku ziņojumi Rīgas un Jelgavas arhibīskapam, savukārt šā gadsimta otrajā pusē, kā arī 20. gadsimta sākumā visvairāk informācijas iespējams iegūt no ziņojumiem Ilūkstes apriņķa policijas pārvaldei. Tā kā nav avotu, kas sniegtu informāciju no pašu vecticībnieku puses, tad sniegtās ziņas par to kopienām ir fragmentāras un nebūt neatspoguļo visu Ilūkstes apriņķa vecticībnieku draudžu darbību, skatot tās kopienas, kas bija nonākušas vai nu garīdzniecības, vai varas iestāžu redzeslokā.

Volodinas vecticībnieku draudze ir viena no senākajām vecticībnieku kopienām gan Latvijas, gan arī Baltijas teritorijā. Par draudzes dibināšanas gadu uzskata 1660. gadu, kad Volodinas ciemā esot uzbūvēts pirmais lūgšanu nams. Tā dibinātāji bija svētais ierejs Terentijs (*Терентий*) un vecticībnieks K. Volodins (*Володин*), no kura arī cēlies lūgšanu nama nosaukums.<sup>147</sup> Varas institūciju ziņojumos Volodinas dievnama vārds parādījās, kad to savā aprakstā, apceļojot lūgšanu namus, pieminēja Vecgrīnvaldes pareizticīgās draudzes garīdznieks Vasilij Hrapevskis. 1844. gada 6. decembrī, raksturojot Volodinas lūgšanu namu, viņš vispirms atzīmē dievnama ārējo veidolu – lūgšanu nams bijis stiprs, ar nelielu kupolu un diviem krustiem. Acīmredzami garīdznieks zināja par aizliegumu vecticībnieku dievnamos lietot baznīcu zvanus un citus atribūtus, kas atgādināja lūgšanu namu. Ikvienā no aprakstiem, tajā skaitā arī Volodinas lūgšanu nama aprakstā, V. Hrapevskis piemin dzelzs plāksnes, pa kurām ar āmuriem tika sistis pirms katras dievkalpojuma reizes, tādējādi zināmā

<sup>146</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 103. l., 62. lp.

<sup>147</sup> Барановский, В. *Староверие Балтии и Польши: краткий исторический и биографический словарь*. Вильнюс: Aidai, 2005. С. 79.

mērā aizstājot baznīcas zvana skaņas.<sup>148</sup> Šādu metāla plākšņu izmantošanas veidu apliecināja arī 1842. gadā uz Vecgrīnvaldi nosūtītais garīdznieks Harlamovs, kurš esot redzējis, kā zvanu torņa vietā esot iekārta čuguna plāksne.<sup>149</sup>

Pareizticīgo garīdznieku ziņojumi bija snieguši vajadzīgo rezultātu - Volodinas lūgšanu nams tika aizzīmogots 1852. gadā. Lai gan asesors fon Brinkens (*Бринкен*) šajā jautājumā rīkojās bez augstāku varas iestāžu atļaujas, tomēr sods par patvaļīgu rīcību tā arī netika īstenots, izsakot vien aizrādījumu,<sup>150</sup> bet dievnams palika aizvērts.<sup>151</sup> Dievnama aizzīmogošana vienlaikus nozīmēja arī aizliegumu šo lūgšanu namu labot, tomēr bija arī izņēmuma gadījumi. Tika ziņots, ka pēc Volodinas dievnama aizvēršanas jau 1852. gada 16. novembrī vecticībnieki lūgšanu namā esot noturējuši dievkalpojumu, kā arī veikuši tajā dažus uzlabojumus.<sup>152</sup> Noskaidrojot, kā tikusi pieļauta šāda „nolaidība” no vietējo varas instanču puses, kļuva redzams, ka dievnama jumtu neizskaidrotu iemeslu dēļ esot atļāvis labot pats Baltijas ģenerālgubernators, vienlaikus atzīmējot, ka dievkalpojumu noturēt gan nav ticis atļauts.<sup>153</sup>

Līdzīgas ziņas par vecticībnieku darbību tika iesniegtas arī vēlākos gados. Tā Sēlpils iecirkņa igumēns Neofīts ziņoja, ka 1859. gada 1. novembrī vecticībnieki Volodinas lūgšanu namā esot noturējuši dievkalpojumu<sup>154</sup>, par ko tam esot lielījies arī zināmākais Ilūkstes vecticībnieks, tirgotājs Jerofejs Rakitins (*Ракитин*).<sup>155</sup> Lai tas tiktu pārtraukts, Baltijas ģenerālgubernatoram tika lūgts pārveidot dievnamu par pareizticīgo baznīcu tiem zemniekiem, kas dzīvoja Volodinas ciema apkaimē un kuriem līdz ar to bija grūtības nokļūt uz Hruščevas (*Хрущеву*) pareizticīgo baznīcu.<sup>156</sup> Igumēna Neofīta ziņas apstiprināja arī žandarmu korpusa štāba oficiēris, apakšpulkvedis Andrejanovs, kad pēc viņa ierašanās Volodinā kopā ar Ilūkstes hauptmani fon Rummelu (*фон Руммель*) vietējie vecticībnieki pēc iztaujāšanas atzinušies, ka Sv. Trīsvienības dienā dievnamā dievkalpojumu esot noturējuši aptuveni 100 cilvēku, turklāt dievkalpojumi vispār tiekot noturēti vien lielajos svētkos.<sup>157</sup> Minot iemeslu, kāpēc vecticībnieki pārkāpuši likumu, virsnieks atzīmē, ka to veicinājusi šīs ticības pārstāvju nevienlīdzīgā situācija Krievijas impērijā. Ja, kopumā vērtējot, vecticībnieki Kurzemes guberņā esot likumam paklausīgi, tad blakus esošajās Lietuvas guberņās (tā tekstā) to mantiskā stāvokļa dēļ pastāvēt nerakstīts likums, kas ļaujot šīs ticības piekritējiem noturēt

<sup>148</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 1. lp.

<sup>149</sup> Turpat, 2. lp.

<sup>150</sup> Turpat, 47. lp.

<sup>151</sup> Turpat, 46. lp.

<sup>152</sup> Turpat, 87. lp.

<sup>153</sup> Turpat, 88., 91. lp.

<sup>154</sup> Turpat, 94. lp.

<sup>155</sup> Turpat, 97. lp.

<sup>156</sup> Turpat, 94. lp.

<sup>157</sup> Turpat, 98. lp.

dievkalpojumus un kas, savukārt, radot vēlmi pēc šādas pašas situācijas arī kaimiņos esošajās gubernās.<sup>158</sup>

Raksturojot lūgšanu nama stāvokli, virsnieks atzina, ka, lai gan pietiekami liels, tas tomēr esot bijis ar cauru jumtu, bet tā sienas vairāku gadu garumā esot sapuvušas tiktāl, ka nederot vairs pareizticīgo dievkalpojumu noturēšanai. Turklāt labot dievnamu neesot jēgas – mazākais nepieciešamais remonts prasīšot visa lūgšanu nama pārbūvi.<sup>159</sup> Virsnieka nostājai pret dievnama nodošanu pareizticīgajai draudzei bija arī cits iemesls – viņš uzskatīja, ka tas veicināšot noziedzības pieaugumu vecticībnieku vidū, no kā cietīšot citi šai ticībai nepiederošie iedzīvotāji. Būdam pazīstams ar vecticībnieku dzīvi un paražām, štāba oficiers norādīja, ka, lai arī savos uzskatos „maldīgi”, tie tomēr cienot un turot par svētām savas reliģiskās tradīcijas tāpat, kā jebkuras citas kristiešu konfesijas pārstāvji. Jau 1860. gada štāba oficiera ziņojumā izskan doma par reliģisko iecietību, bet citā kontekstā – viņš uzskata, ka tas ātrāk veicinātu vecticībnieku pāriešanu pareizticībā.<sup>160</sup>

Pārskatot apakšpulkveža Andrejanova ziņojumu, arī Rīgas un Jelgavas arhibīskaps atzina par labāku esam nenodot šo ēku pareizticīgās draudzes pārziņā, ko gan lielākoties noteica tās sliktais stāvoklis, bet ieteica šo dievnamu nojaukt, bet tos vecticībniekus, kas bija piedalījušies dievkalpojumā, par likuma pārkāpšanu bargi sodīt.<sup>161</sup> Interesanti, ka arhibīskaps atzina virsnieka viedokli par veltīgiem pūliņiem pievērst vecticībniekus pareizticībai,<sup>162</sup> lai gan tieši misionārisms vecticībnieku vidū bija viens no pareizticīgās baznīcas darbības virzieniem. Līdzīgi kā bīskapa Irinarha (*Иринарх; Попов, 1790-1877*) situācijā<sup>163</sup> tas apliecina, cik saistīta bija varas institūciju un baznīcas darbība. Neraugoties uz to, kāds bija personīgais arhibīskapa viedoklis šajā jautājumā, pareizticība bija pasludināta par valsts ticību, līdz ar to tās pārstāvjiem bija jārīkojas atbilstoši ne tikai reliģiskajām, bet arī valsts interesēm, kur vecticība bija atzīta kā kaitnieciska ne tikai baznīcai, bet arī visai sabiedrības morālei.

Lai gan nav zināms, vai sods Volodinas vecticībniekiem patiesi tika piemērots, bet pēc tam ziņojumi par šīs kopienas ticīgajiem līdz pat 1867. gadam nav atrodami. Šai kopienai uzmanība atkal tika pievērstā, kad jau minētajā gadā draudzes vecticībnieki Pāvels Grigorjevs (*Григорьев*) un Daņila Zinovjevs Matvejevs (*Матвеев*) pieprasīja atpakaļ 68 ikonas un grāmatas, kas pēc lūgšanu nama aizzīmogošanas tika nodoti Ilūkstes venticībnieku

<sup>158</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 100. lp.

<sup>159</sup> Turpat, 99. lp.

<sup>160</sup> Turpat, 100. lp.

<sup>161</sup> Turpat, 108. lp.

<sup>162</sup> Turpat, 109. lp.

<sup>163</sup> Гаврилин, А. Епископ Рижский Иринарх (Попов) и старообрядцы Риги. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. С. 274-279.

baznīcai.<sup>164</sup> Sēlpils prāvests, atsaucoties uz šo prasību, atbildēja, ka ilgstošas venticībnieku garīdznieka prombūtnes dēļ nevarot pateikt, tieši kādas ikonas un grāmatas esot piederējušas Volodinas venticībnieku kopienai, turklāt tā iemesla dēļ, ka visas baznīcas lietas iekļautas inventāru sarakstā, neesot iespējams rīkoties bez augstākās vadības ziņas.<sup>165</sup> Diemžēl nav zināms, kāda bijusi Rīgas un Jelgavas arhibīskapa atbilde uz šo lūgumu.

### 2.3.2. Voitišķu venticībnieku draudze

Venticībnieku draudze Voitišķu ciemā, Skrudalienas tuvumā dibināta 1740. gadā, kad šeit F. Samanska (*Саманский, 1696? - 1771*) un Afanasija Terentjeviča (*Терентьевич*), svētā iereja Terentija dēla, vadībā tika uzcelts arī pirmais lūgšanu nams. 1787. gadā tam bijuši divi garīgie tēvi – Filimons Petrovičs, kas, būdams Gudišķu iedzīvotājs, esot bijis garīdznieks arī Lietuvas teritorijā, kā arī Artemons Začerevs (*Зацеров*),<sup>166</sup> tādējādi skaidrs, ka Voitišķu draudzei jau 18. gadsimta beigās bijusi sadarbība ar Lietuvas teritorijā dzīvojošajiem venticībniekiem, kas varas institūciju un pareizticīgo garīdznieku skatījumā tika uztverti kā „īpaši kaitnieciski un nepaklausīgi”.<sup>167</sup>

Lūgšanu nams ticis vairākkārt pārbūvēts, līdz pareizticīgo garīdznieks V. Hrapevskis savā 1844. gada ziņojumā norādīja uz līdz tam pēdējo reizi 1813. gadā pārbūvēto un laboto Voitišķu lūgšanu namu.<sup>168</sup> Lai gan teksta autors neatklāj, kur ņēmis šādas ziņas, garīdznieks apgalvoja, ka Voitišķu lūgšanu namā esot bijis iespaidīgs daudzums ikonu, kas visas tikušas apgaismotas ar lampu un sveču gaismu, bet dievnama vidū esot bijusi apsudrabota lustra; tiesa gan, vēlāk šīs lietas tikušas aiznestas uz to venticībnieku mājām, kas ziedojuši dievnamam. Lūgšanu nama ārējais izskats bijis līdzīgs Volodinas draudzes dievnamam – stipra (*твердая*), ar nelielu kupolu, krustu, kā arī dzelzs plāksni. Voitišķu draudzē esot bijuši divi garīgie tēvi – viens esot bijis neredzīgs, otrs atradies cietumā Zarasos (*Новоалександровск*),<sup>169</sup> līdz ar to nav zināms, kas šajā laikā kopienā kalpojis kā garīgais tēvs.

Voitišķu lūgšanu nams, tāpat kā Volodinas dievnams, tika slēgts 1852. gadā.<sup>170</sup> Pēc tā aizzīmogošanas dievnams tika nodots varas iestāžu rīcībā, līdz 1855. gadam Plūkstes venticībnieku baznīcas priesteris Jaņins (*Янин*) ieteica pārveidot to par venticībnieku dievnamu, pamatojot tā nepieciešamību ar 30 verstu attālumu, kas pretējā gadījumā līdz

<sup>164</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 2962. l., 1. lp.

<sup>165</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 2962. l., 1. lp.

<sup>166</sup> Барановский, А., Поташенко, Г. *Староверие Балтии и Польши: краткий исторический и биографический словарь*. Вильнюс: Aidai, 2005. С. 78.

<sup>167</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 313. l., 1. lp.

<sup>168</sup> LVVA, 1. f., 9. apr. 43. l., 10. lp.

<sup>169</sup> Turpat, 1. lp.

<sup>170</sup> Turpat, 46. lp.

Ilūkstei bija jāveic Voitišķu venticībniekiem. Tiesa gan, nav zināms, cik 1855. gadā Voitišķos bija šīs konfesijas pārstāvju. Tāpat kā svarīgs aspekts tika minēta iespēja līdz ar baznīcas atvēršanu agrākā lūgšanu nama vietā piesaistīt jaunus šīs ticības piekritējus starp 1300 šajā apkaimē dzīvojošajiem venticībniekiem.<sup>171</sup>

Voitišķu venticībnieku dievnama pārveidošanai par venticībnieku baznīcu bija raksturīgs zināms vienprātības trūkums varas instanču uzskatos. Ilūkstes apriņķa hauptmaņtiesas tiesnesis ieteica neizmantot šo dievnamu, tā kā tas atradies tik sliktā stāvoklī, ka draudēja sabrukt,<sup>172</sup> lai gan uzskatīja, ka nojaukt to nebūtu ieteicams, jo tas varēja izraisīt neapmierinātību venticībnieku vidū.<sup>173</sup> Viņa viedokli atbalstīja arī Kurzemes gubernators.<sup>174</sup> Savukārt, ēku apskatot pareizticīgo priesterim Devjatņikovam (*Десятников*) un tirgotājam Sokolovam (*Соколов*) tika atzīts, ka, lai gan ēka atrodies sliktā stāvoklī, tā tomēr vēl ir remontējama un noderot ja ne pastāvīgai dievkalpojumu noturēšanai, tad kā Ilūkstes venticībnieku baznīcas pakļautībā esošs dievnams gan.<sup>175</sup> Bet Rīgas un Jelgavas arhibīskaps, atbildot uz Kurzemes gubernatora iebildumiem, norādīja, ka uztraukumam par venticībnieku neapmierinātību neesot nekāda pamata, jo tam kā paraugs esot bijusi jau Gorbunovkas lūgšanu nama pārveidošana par venticībnieku baznīcu, kas notikusi mierīgi un bez venticībnieku iebildumiem. Arhibīskaps, neatsaucoties uz kāda sniegtajām ziņām, arī atzīmē, ka Voitišķu ciemā un tā apkārtnē esot palicis maz venticībnieku, kas šķiet pārspīlēti, ņemot vērā to, ka pirms gada kādā no saviem ziņojumiem viņš apgalvojis ka šajā ciemā dzīvojot aptuveni 1300 venticībnieku, bet ziņu par to, ka tie būtu devušies projām no dzimtās vietas, nav. Bez tam tiek uzsvērts, ka Voitišķu lūgšanu nams nav ticis izmantots jau aptuveni četrus gadus, līdz ar to domājams, ka venticībnieki dievkalpojumus noturot citviet, bet dievnama nojaukšana tiem būtu tikpat aizvainojoša kā tās pārveidošana par venticībnieku baznīcu.<sup>176</sup> Arī Iekšlietu ministrija šajā jautājumā nesniedza viennozīmīgu atbildi, tā kā, noskaidrojot apstākļus, konkrēts rīkojums sniegts netika, bet Rīgas ģenerālgubernatoram lūdza noskaidrot, kādas būtu Voitišķu dievnama atjaunošanas izmaksas.<sup>177</sup> Galīgs lēmums par Voitišķu lūgšanu nama pārveidošanu par venticībnieku baznīcu tika pieņemts 1860. gada 18. jūnijā.<sup>178</sup>

Diskusijas par Voitišķu lūgšanu nama stāvokli radīja iespēju garīdzniekam Nazarovam (*Назаров*) piedāvāt uz Ilūkstes venticībnieku baznīcu pārvest dievnamā esošās

<sup>171</sup> LVVA, 1. f., 9. apr. 43. l., 60. lp.

<sup>172</sup> Turpat, 62. lp.

<sup>173</sup> Turpat, 64. lp.

<sup>174</sup> Turpat, 67., 68. lp.

<sup>175</sup> Turpat, 67., 68. lp.

<sup>176</sup> Turpat, 72., 73. lp.

<sup>177</sup> Turpat, 78. lp.

<sup>178</sup> Turpat, 104. lp.

lietas<sup>179</sup> - vara un koka svečturus, 11 dažāda lieluma ikonas, lielu koka krustu, kā arī divas stikla lustras. Visas lietas tika saglabātas un apsargātas, lai netiktu nozagtas vai nodotas to īpašniekiem,<sup>180</sup> bet 1859. gada 4. jūlijā tika pieņemts lēmums par šo mantu nodošanu venticībnieku baznīcai Ilūkstē.<sup>181</sup>

Dievnamu slēgšana un nodošana venticībnieku rokās veicināja dievkalpojumu noturēšanu pašu venticībnieku mājās. Tā pēc Voitišķu dievnama nodošanas venticībnieku rīcībā, saskaņā ar garīdznieka Nazarovs ziņojumu, dievkalpojumi esot noturēti vietējā zemnieka Izota Semenova (*Изом Семенов*) mājās, kur dzīvojis arī viņa brālis Kirils Semenovs (*Кирилл Семенов*), kas Voitišķu venticībnieku kopienā esot pildījis garīgā tēva pienākumus. Apskatot tuvāk māju, Nazarovs esot redzējis, ka viens mājas gals ir atvēlēts dievkalpojumu noturēšanai.<sup>182</sup>

Saistībā ar lūgšanu nama slēgšanu saglabājušies Voitišķu draudzes lūgumi ģenerālgubernatoram. Lai gan venticībniekiem nebija nekas zināms par dievnama nodošanu eparhijas vadības rokās, tomēr interesanti, ka visi lūgumi sūtīti laikā, kad slepeni norisa lūgšanu nama nodošana venticības mērķiem. Pārsteidzošs šķiet fakts, ka venticībnieki, labi zinot aizliegumus, tomēr lūdza atļauju atvērt aizzīmogoto dievnamu un noturēt tajā dievkalpojumus,<sup>183</sup> kas acīmredzami liecina par zināmu uzticēšanos vai to reliģiskajos uzskatos balstīto nepieciešamību pēc aizbildņa, šajā gadījumā - varas instancēm. Līdzīgi tika sūtīts lūgums aizsargāt dievnamu, lai neviens izsistā loga dēļ nenozogot tajā esošās lietas,<sup>184</sup> kā arī ļaut garīgajam tēvam Arhipam Rumjancevam (*Румянцев*), kas varas instanču un arhibīskapa ziņojumos tika uztverts kā "īpaši kaitīgs" venticībai un pareizticībai,<sup>185</sup> kristīt bērnus un apglabāt mirušos pēc to reliģiskajām tradīcijām.<sup>186</sup> Lūgumi tika sūtīti ne tikai Baltijas ģenerālgubernatoram, bet tika nodots arī caram Aleksandram II, kad viņš 1860. gada 1. oktobrī esot bijis Daugavpilī. Tiesa, neviens no šiem lūgumiem, kaut izskatīti, tomēr netika apmierināti, tā kā lēmums par dievnama nodošanu eparhijas vadībai tika dots, kā arī tika izsniegta naudas summa 418 sudraba rubļu apmērā tās remontēšanai un iekārtošanai.<sup>187</sup> Līdz šim zināms, ka Voitišķu draudze bija vienīgā, kas Ilūkstes apriņķī mēģinājusi likuma ietvaros atkal iegūt tiesības atvērt savu lūgšanu namu.

<sup>179</sup> LVVA, 1. f., 9. apr. 43. l., 82. lp.

<sup>180</sup> Turpat, 65. lp.

<sup>181</sup> Turpat, 86. lp.

<sup>182</sup> Turpat, 117. lp.

<sup>183</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 1453. l., 50. lp.

<sup>184</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 111. lp.

<sup>185</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 1453. l., 1. lp.

<sup>186</sup> Turpat, 51. lp.

<sup>187</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 126. lp.

Lai arī vecticībniekiem nebija ļauts atvērt aizzīmogoto dievnamu, viņu 1860. gada 1. oktobrī caram iesniegtais lūgums, pašiem nezinot, aizkavēja lūgšanu nama tālāku nodošanas procesu eparhijas vadībai, atliekot to uz krietni piemērotāku laiku.<sup>188</sup> Voitišķu lūgšanu nama nodošanas aizkavēšanas apstākļos arī ziņas, kas tika sniegtas no pareizticīgo garīdznieku puses, kļuva „skandalozākas”. Tā, piemēram, priesteris Tubasovs (*Тубасов*) Rīgas un Jelgavas arhibīskapam ziņoja, ka Voitišķu lūgšanu nams ir ne tikai atvērts, bet arī izlabots. Tālāk seko atjaunotā lūgšanu nama apraksts – tam esot uzlikts jauns salmu jumts, baznīcas tornis (*злава*), atjaunots astoņstūru krusts, ielikti jauni logi, bet tās iekšpusē esot atradies daudz ikonu, bet par garīgo tēvu kalpojis Arhips Rumjancevs<sup>189</sup>, kurš 1853. gadā bija izsūtīts uz Jēkabpili, aizliedzot tam Ilūkstes apriņķī pildīt savus garīgos pienākumus.<sup>190</sup> Atbildot uz garīdznieka Tubasova jautājumu par to, kas esot Voitišķu draudzes garīgais tēvs, Rumjancevs esot norādījis uz sevi, piebilstot, ka tagad arī vecticībniekiem, tāpat kā citiem kristiešiem, esot ļauts brīvi paust savus reliģiskos uzskatus.<sup>191</sup> Acīmredzami tas bija saistīts ar baumām par to, ka Daugavpils apriņķī esot aizliegts būvēt jaunus lūgšanu namus, bet atļauts noturēt dievkalpojumus tajos dievnamos, kas celti līdz 1862. gadam,<sup>192</sup> līdz ar to arī Voitišķu draudze šīs baumas pieņēma par patiesām. Tubasova ziņojums arhibīskapam patiesi izrādījās pārspīlēts, jo, kā atzīmē Kurzemes gubernators, tad veikti vien niecīgi labojumi, kas būtībā nemainījuši lūgšanu nama slikto stāvokli, bet durvis tikušas nevis atslēgtas, bet jau pirms vairākiem gadiem vētras rezultātā izlūzušas.<sup>193</sup> Galu galā arī vietējās varas iestādes un pareizticīgie garīdznieki būtu pamanījuši tik vērienīgu lūgšanu nama labošanu. 19. gadsimtā tās ir pēdējās ziņas, kas liecina par Voitišķu draudzes darbību.

20. gadsimta sākumā, tāpat kā jebkura draudze, tā bija legalizējusi savu darbību 1906. gadā. Tomēr pēc piecu gadu darbības tā piedzīvoja krīzi. 1911. gada 16. augustā draudzes locekļi – Platons Agerelovs (*Агерелов*), Sidors Andrejevs (*Андреев*), Ivans Karasajevs (*Карасаев*) – griezās pie gubernatora ar lūgumu pārtraukt tās darbību un metrisko grāmatu reģistrēšanu kā pienākumu uzlikt Skrudalienas pagasta pārvaldei.<sup>194</sup> Minot iemeslus, kādēļ pieņemts šāds lēmums, draudzes locekļi skaidroja, ka radušās nesaskaņas draudzes pārvaldes dēļ, tā kā kopiena neesot bijusi apmierināta ar to, ka visas draudzei svarīgās lietas, kā arī metrisko grāmatu reģistrēšana esot nodotas 4-5 cilvēku rokās. Nepatiku izraisījis arī fakts, ka draudze ir reģistrēta un tiekot veikti ieraksti metriskajās grāmatās, tādējādi veicinot pirmo soli

<sup>188</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 134. lp.

<sup>189</sup> Turpat, 135. lp.

<sup>190</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 1453. l., 51. lp.

<sup>191</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 135. lp.

<sup>192</sup> Turpat, 137. lp.

<sup>193</sup> Turpat, 136. lp.

<sup>194</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 103. l., 198. lp.

vecticībnieku pievienošanai pareizticībai.<sup>195</sup> Kā noskaidrojās veiktajā aptaujā, draudzes turpmāko pastāvēšanu atbalstīja 54 cilvēki, bet pretinieku tai bija krietni vairāk – 190 locekļi. Kurzemes gubernators, S. Nabokovs (*Набокков, 1866-1940*), nesaskatot šajā lūgumā pietiekamu pamatojumu, atļāva Voitišķu draudzes pastāvēšanu.<sup>196</sup>

Tie draudzes locekļi, kas neatzina Voitišķu draudzes pastāvēšanu, atšķēlās no tās, bet nākamajā, tas ir, 1912. gadā, tika lūgta atļauja noturēt dievkalpojumus Ezeres pagasta zemnieka Andreja Boldavenko (*Болдавенко*) mājā.<sup>197</sup> 1914. gada 12. jūnijā Ezeres pagasta zemnieki Sergejs Bojarovs (*Бояров*), Antips Koļesņikovs (*Колесников*) lūdza atļauju Viļķeļu ciemā celt dievnamu.<sup>198</sup> Šāda atļauja arī tika saņemta, bet jau 1915. gadā draudzei tika piešķirts zīmogs un to iekļāva vecticībnieku draudžu reģistrā. Par spīti 1911. gadā Voitišķu draudzei izvirzītajām apsūdzībām, kā rezultātā bija notikusi šķelšanās, tagad arī Viļķeļu draudzē tika izveidota padome un ieviestas metriskās grāmatas,<sup>199</sup> tādējādi faktiski pierādot, ka padome bija nepieciešama institūcija draudzei aktuālo jautājumu kārtošanai.

### 2.3.3. Samaņu vecticībnieku kopiena

Vecticības vēsture pēc Degutas hronikas ziņām Samaņu ciemā sākās 1735. gadā, kad F. Samanskis, vēlākais Grebenščikova dievnama dibinātājs, šajā ciemā izveidoja vecticībnieku lūgšanu namu.<sup>200</sup> Samaņu lūgšanu namam, tā pastāvēšanai un darbībai varas instances un eparhijas vadība sāka pievērst uzmanību, kad 1837. gada decembra sākumā Polockas (*Полоцк*) bīskaps Josifs nosūtīja arhibīskapam ziņojumu pa šo dievnamu, piebilstot, ka tas celts 1835. gadā, tas ir, pēc aizlieguma celt jaunus lūgšanu namus. Viņaprāt, ietekmi uz šīs draudzes vecticībniekiem, konkrēti, neaizskaramību, esot atstājuši Viļņas guberņā dzīvojošie šīs ticības piekritēji, kas arī apmeklējuši šo lūgšanu namu, tā kā Samaņu dievnams atradies aptuveni 4 verstis no Viļņas guberņas robežas.<sup>201</sup> Tiesa gan, Ilūkstes hauptmaņtiesa noskaidroja, ka lūgšanu nams pārbūvēts jau 1820. gadā, bet 1833. gadā, kad vēl nebija izdots likumu krājums, tas sliktā stāvokļa dēļ nojaukts un tā vietā uzcelts jauns dievnams. Par garīgo tēvu šajā draudzē esot kalpojis 1828. gadā kopienas ievēlētais Artamons Ankudinovs (*Анкудинов*).<sup>202</sup> Dievnams tika pārbūvēts par „parastu dzīvojamo ēku”, bet draudzes

<sup>195</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 103. l., 198. lp

<sup>196</sup> Turpat.

<sup>197</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 172. l., 18. lp.

<sup>198</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 460. l., 52. lp.

<sup>199</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 435. l., 7. lp.

<sup>200</sup> Барановский, А., Поташенко, Г. *Староверие стран Балтии и Польши: краткий исторический и биографический словарь*. Вильнюс: Aidai, 2005. С. 343.

<sup>201</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 313. l., 1. lp.

<sup>202</sup> Turpat, 8. lp.

locekļiem tika aizliegta turpmākā saskarsme ar Viļņas guberņas vecticībniekiem.<sup>203</sup> 1838. gadā Samaņu kopienā esot bijuši aptuveni 940 vecticībnieki.<sup>204</sup>

Samaņu lūgšanu nams saskaņā ar Sv. Sinodes 1838. gada 30. decembra lēmumu tika pasludināts par slēgtu, taču, kā apgalvojis garīdznieks, dievkalpojumi tāpat notikuši netālu no dievnama esošajā garīgajam tēvam piederošajā mājā. Kā arī citviet, tās tuvumā bijusi dzelzs plāksne, ar kuru aicināts uz lūgšanām.<sup>205</sup> Kā apgalvo garīdznieks Harlamovs, lai gan lūgšanu nams ticis aizzīmogots, tas tik un tā esot izmantots dievkalpojumiem. Atstājot dievnama durvis slēgtas, vecticībnieki kā ieeju esot izmantojuši vienu no dievnama logiem.<sup>206</sup> Balstoties uz Ilūkstes hauptmaņtiesas rīcībā esošajām ziņām, Kurzemes gubernators gan norādīja, ka neesot atrasti nedz baznīcas zvani, nedz dzelzs plāksnītes, līdz ar to ziņas par tām esot bijušas pārspīlētas, bet dievnams pēc aizzīmogošanas neesot izmantots.<sup>207</sup>

Kā vēlāk ziņo vienticībnieku garīdznieks Nazarovs (*Назаров*), Samaņu lūgšanu nams tika nojaukts, bet blakus esošā ēka, kur dzīvojis garīgais tēvs, kā arī pati lūgšanu nama vieta zemes apstrādāšanai lietošanai tika nodota katoļu ticības zemniekam. Paši vecticībnieki lūgšanas un dievkalpojumus esot noturējuši kāda zemnieka mājās, kura vārds Nazarovam nebija zināms. Tāpat Nazarovs citu reizi braucot cauri ciemam, esot atklājis, ka lūgšanu nams atkal esot uzcelts tajā pašā vietā, kur iepriekšējais.<sup>208</sup> Tas gan šķiet neticami, jo nez vai varas iestādes nebūtu pamanījušas jauna lūgšanu nama celšanu, turklāt uz zemes, kas tika nodota cita cilvēka rīcībā. Un tomēr – garīdznieks sniedz samērā smalku ēkas raksturojumu, ziņojot, ka tā ir četrus saženus gara un trīs saženus plata, bet tās iekšpuse esot gobelēniem klāta. Tajā esot pakārts arī koka dēlis, pa kuru sitot esot aicināts uz dievkalpojumu, bet par garīgo tēvu šajā lūgšanu namā esot kalpojis Jēkabpils iedzīvotājs Larions Petrovs (*Петров*).

1846. gadā Samaņu draudzes vecticībnieki iesniedza rakstisku ziņojumu Baltijas ģenerālgubernatoram, kurā norādīja, ka lūgšanu namu nodod „sargāšanai un glabāšanai” Jelgavā pierakstītajam Jermilam Vasiljevam Astaševam (*Асташев*).<sup>209</sup> Pārbaudot šo gadījumu, Baltijas ģenerālgubernators atklāja, ka Astaševs arī ir vecticībnieks, tādējādi ēkas nodošana viņa rokās tika gan atļauta, bet bija jāparakstās, ka šajā namā kopējas lūgšanas nenotiks. Lai veicinātu likuma ievērošanu, Baltijas ģenerālgubernators iekšlietu ministram 1847. gada 25. aprīlī piedāvāja visas lūgšanu namā esošās lietas nodot eparhijas vadībai,<sup>210</sup> bet galu galā tā paša gada 23. novembrī tika nolemts, pareizticībai „kaitnieciskākās” grāmatas

<sup>203</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 313. l., 8. lp.

<sup>204</sup> Turpat, 20. lp.

<sup>205</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 2. lp.

<sup>206</sup> Turpat, 3. lp.

<sup>207</sup> Turpat, 10. lp.

<sup>208</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 118. lp.

<sup>209</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 540. l., 1. lp.

<sup>210</sup> Turpat, 6. lp.

jābūt nodotām Iekšlietu ministrijas pārraudzībā, bet pārējās, ja tās nebija izmantojamas venticībai – tāpat kā lūgšanu nama lietas, bija jāatdod to īpašniekiem.<sup>211</sup>

Lūdzot pēc sīkākām ziņām, atklājās, ka Jermils Vasiļjevs Astaševs Jelgavā esot nodzīvojis vien gadu, bet pierakstīts Ilūkstes apriņķa Laucesas (*Лавуеццен*) ciemā. Šajā vietā esot pievērsies venticībai, bet uz Jelgavu, kur kalpojis par garīgo tēvu,<sup>212</sup> devies tādēļ, lai apmānītu vecticībniekus un, iekļūstot Samaņu kopienā, panāktu, lai viņi tam nodod savu lūgšanu namu.<sup>213</sup> Protams, lūgšanu nama nodošana kādai atsevišķai personai patiesi līdz tam bija nebijis gadījums, bet domājams, ka patiesībā Jermils Vasiļjevs Astaševs atkal pievērsies vecticībai, bet ēkas nodošana viņa privātā pārraudzībā vien bija solis, kā panākt lūgšanu nama atvēršanu. Lai arī kādas būtu bijušas Astaševa ieceres, tās nepiepildījās. 1847. gada septembrī apmeties dzīvot Laucesas ciema iedzīvotāja Minstera īpašumā, viņš drīz vien nepamatoti nonāca Ilūkstes hauptmaņtiesas priekšā, tā kā Minsters neesot vēlējies, lai pie viņa dzīvojot cilvēks, kas „visu savu mantu esot izdāļājis nabagajiem”.<sup>214</sup> Lai arī Kurzemes gubernators šo sūdzību uzskatīja par nepamatotu un pretlikumīgu, Astaševam dzīvesvieta Ilūkstes apriņķī tika liegta, tā kā Iekšlietu ministrs tā saistības ar Samaņu draudzi dēļ Astaševa atrašanos Ilūkstes apriņķī uzskatīja par nevēlamu,<sup>215</sup> savukārt lūgšanu nams pēc cara pavēles sliktā stāvokļa un vecticībnieku „pretlikumīgās” darbības dēļ 1847. gada 23. novembrī tika nojaukts.<sup>216</sup>

Pēc ilgāka pārtraukuma ziņas par vecticībniekiem Samaņu draudzē parādās vien 20. gadsimta sākumā. Kurcuma pagasta Samaņu draudzē 1911. gadā bija notikusi šķelšanās reliģisku motīvu dēļ. Viena draudzes daļa bērū dievkalpojumā bija ieviesusi jauninājumus, kam nav piekritusi otra draudzes daļa. Nemīnot, kādi bija šie jauninājumi, ierēdnis savā ziņojumā norāda, ka, ejot prom no dievnama, atšķēlušies vecticībnieki paņēmuši vienu no baznīcas grāmatām. Lai gan grāmata vēlāk atdota atpakaļ, atšķēlušies vecticībnieki izteica lūgumu ļaut tiem noturēt dievkalpojumus Pāvelam Sokolovam (*Соколов*), Artēmijam un Igoram Zaiceviem (*Зайцевы*) piederošajās privātmājās. Atļauja tika saņemta, taču vecticībnieki līdzās privātmājām esot bez atļaujas uzcēluši jaunu ēku, kurā noturēja dievkalpojumus.

<sup>211</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 540. l., 27., 28. lp.

<sup>212</sup> Turpat, 10. lp.

<sup>213</sup> Turpat, 8., 9. lp.

<sup>214</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 540. l., 14. lp.

<sup>215</sup> Turpat, 23. lp.

<sup>216</sup> Turpat, 31. lp.

### 2.3.4. Ilūkstes-Gorbunovkas vecticībnieku draudze

Par Gorbunovkas draudzes sākumu gandrīz nav nekādu ziņu, izņemot tā būvēšanas gadu, ko pieņemts arī uzskatīt par draudzes izveidošanas atskaites punktu. Gorbunovkas vecticībnieku lūgšanu nams uzbūvēts jau 1770. gadā.

V. Hrapevska 1844. g. 6. decembra ziņojums, kurā tika raksturots Gorbunovkas lūgšanu nams, kā vienīgo norādi par to minot faktu, ka tā tomēr tikusi kopta un remontēta.<sup>217</sup> Acīmredzot, garīdznieks uzskatījis to par nepieciešamu atzīmēt, zinot, ka vecticībniekiem savus dievnamus remontēt bija aizliegts. Līdzīgas ziņas vēl 1842. gada 10. augustā sniedza arī garīdznieks Harlamovs, kurš atzinis, ka dievnams togad atkal ticis labots – ieliktas trīs jaunas spāres, kā arī pilnībā esot izlabots jumts.<sup>218</sup> Bet Rīgas un Jelgavas arhibīskapa 1844. gada 3. augustā pārraudzībai uz Vecgrīnvaldi bija nosūtītais garīdznieks Fejesanovs (*Феесанов*), nonākot Gorbunovkā, apgalvoja, ka vecticībnieki labojot vēja norauto jumtu, kā arī zvana vietā dievkalpojumu sasaukšanai izmantojot dzelzs plāksnes.<sup>219</sup>

Ziņas par vecticībnieku pretlikumīgo darbību bija nonākušas pat līdz aukstākajām varas instancēm – iekšlietu ministrs Ļ. Perovskis (*Перовский, 1792—1856*) Baltijas ģenerālgubernatoram M. Pālenam norādīja, ka metāla plākšņu izmantošana zvānu vietā vairs nav pieļaujama, turklāt jāpieņem mēri aizliegt Gorbunovkas vecticībniekiem labot norauto jumtu. Baltijas ģenerālgubernators Iekšlietu ministram atbildē norādījis, ka labot jumtu ticis aizliegts, bet četri koka āmuriņi, ar kuriem sistis pa metāla plāksnēm, aicinot uz dievkalpojumu, esot iznīcināti.<sup>220</sup>

19. gadsimta vidū, kā Kurzemes gubernators ziņo Baltijas ģenerālgubernatoram, par garīgo tēvu šajā kopienā esot kalpojis Gerasimovs Šeršņevs (*Шершнев*), bet kopumā draudzē esot bijuši aptuveni 100 cilvēki – galvenokārt no Ilūkstes un Šederes (*Шедерн*).<sup>221</sup>

Pretrunīgas liecības par to sniedz Kurzemes gubernators, kurš norāda, ka Gorbunovkas lūgšanu pēdējo reizi labots pirms 23 gadiem, bet pati ēka atrodies samērā sliktā stāvoklī, tā kā jumts ir caurs un tajā tekot lietus, bet tās tuvumā nav atrasti nedz zvani, nedz dzelzs plāksnes.<sup>222</sup> Nav šaubu par to, ka pareizticīgo garīdznieki, cīnoties, viņuprāt, pret iedzīvotājiem, kas kaitē sabiedrības morālei, pārspīlējuši, aprakstot vecticībnieku darbību, un tomēr – garīdznieki krietni rūpīgāk uzraudzīja Vecgrīnvaldes tuvumā esošās draudzes, līdz ar

<sup>217</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 540. l., 31. lp.

<sup>218</sup> Turpat, 2. lp.

<sup>219</sup> Turpat, 2. lp.

<sup>220</sup> Turpat, 2. lp.

<sup>221</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 352. l., 9. lp.

<sup>222</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 10. lp.

to arī to ziņojumi varēja būt samērā patiesi. Varas institūcijas mazāk pievērsa uzmanību šīs ticības piekritējiem, tā kā likumi acīmredzami pārkāpti netika.

Lai arī kādā stāvoklī būtu atradies lūgšanu nams, 1851. gada. 11. septembrī tika apspriests jautājums par Gorbunovkas dievnama pārveidošanu par venticībnieku baznīcu.<sup>223</sup> Tā paša gada maijā garīdznieks Josifs (*Иоуѳ*) Rīgas un Jelgavas arhibīskapam Platonam ziņoja, ka 22 venticībnieki ir pārgājuši venticībā un lūdz Ilūkstē izveidot venticībnieku baznīcu. Šāds dievnams patiesi tika atzīts par nepieciešamu, taču, tā kā tā celšana būtu ilgstošs process, bet tuvākā baznīca atradās Daugavpilī, tad tika atbalstīta pašu venticībnieku ideja par Gorbunovkas lūgšanu nama pārveidošanu par venticībnieku dievnamu.

Lūgšanu nama acīmredzamā priekšrocība bija tās tuvums Ilūkstei (aptuveni 7 verstis),<sup>224</sup> situāciju atviegloja arī fakts, ka šai venticībnieku draudzei nebija garīgā tēva vai arī par to varas iestādēm nebija nekādu ziņu. Bez tam, tika ietaupīti līdzekļi lūgšanu nama iekārtošanai – tajā atradās 25 dažāda izmēra ikonas, 3 lielas vaska sveces to priekšā, trīs galdiņi, kā arī astoņas grāmatas baznīcslāvu valodā.<sup>225</sup> Tiesa gan, jau 1852. gada novembrī ziņots, ka venticībnieki šos priekšmetus no lūgšanu nama paņēmuši, bet atslēgas nodotas Policijas priekšniekam.<sup>226</sup> Pati ēka gan atradās sliktā stāvoklī – caurs salmu jumts un sienas, īpaši dievnama priekšējā un aizmugurējā siena. Lūgšanu nams pēdējo reizi ticis labots pirms 1826. gada 17. septembra likuma stāšanās spēkā, kad tika aizliegts venticībnieku dievnamu remonts, līdz ar to tas atradās sabrukuma stāvoklī.<sup>227</sup>

Galū galā pēc divus gadus garas sarakstes augstākajās varas instancēs lūgšanu nams no varas iestādēm garīdznieka Grigorija (*Григорий*) pārraudzībā ar visām tajā esošajām lietām tika nodots 1853. gada 14. martā.<sup>228</sup> Taču drīz vien tika novērtēti jaunās venticībnieku baznīcas trūkumi – tās sliktais stāvoklis un telpas trūkums. Tā kā baznīca izrādījās par mazu, lai tajā noturētu pastāvīgus venticības dievkalpojumus, tā tika nozīmēta par Ilūkstes venticībnieku baznīcai „pierakstītu” dievnamu, kurā reizēm tika noturēti lūgšanu lasījumi vai nepieciešamības gadījumā arī mirušo apdziedāšana tiem venticībniekiem, kas dzīvoja baznīcas tuvumā un kuriem bija grūtības piedalīties Ilūkstes venticībnieku baznīcas dievkalpojumos.<sup>229</sup>

Interesanti, ka, neraugoties uz faktu, cik svarīga nozīme pareizticīgās baznīcas politikā bija venticības izplatīšanai venticībnieku vidū, Kurzemes gubernators K. fon Breverns (*von*

<sup>223</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 11., 12. lp.

<sup>224</sup> Turpat, 13. lp.

<sup>225</sup> Turpat, 24. lp.

<sup>226</sup> Turpat, 43. lp.

<sup>227</sup> Turpat, 39., 40. lp.

<sup>228</sup> Turpat, 53. lp.

<sup>229</sup> Turpat, 57. lp.

*Brevern, 1782-1863*) savā atskaitē, kurā Baltijas ģenerālgubernators bija lūdzis viņu izteikt savu viedokli venticības lūgšanu nama atvēršanu, tomēr norāda, ka nevajadzētu pārveidot Gorbunovkas lūgšanu namu, balstoties uz to, ka tam trūkst pamatojuma – venticībnieku lūguma to darīt.<sup>230</sup> Nav zināms, cik gan Baltijas ģenerālgubernatoram A. Suvorovam bija nozīmīgs šis viedoklis, bet tas tomēr atklāj, ka varas iestāžu attieksme pret venticībniekiem 19. gadsimta vidū ne visur vērtējama kā naidīga.

### 2.3.5. Subates draudze

Pirmās liecības, kaut gan pretrunīgas, par venticībnieku lūgšanu namu Subatē sniedz pareizticīgo garīdznieki. Fejesanovs savā ziņojumā norādīja, ka Subates venticībnieku lūgšanu nams atrodas 27 verstis no Grīnvaldes (atrodas aptuveni 4 km no tagadējā Eglaines ciema).<sup>231</sup> Savukārt V. Hrpevskis atzīmē, ka lūgšanu nama Subatē nebija, bet draudzes dievkalpojumus esot noturējušas garīgā tēva Jemeljana Pavlova (*Павлов*) mājās, kur esot pulcējušies ne tikai Kurzemes, bet arī Viļņas guberņas venticībnieki.<sup>232</sup> Lūgšanu nams Subatē patiesi bija, taču, kā ziņojumā Iekšlietu ministram norādīja Baltijas ģenerālgubernators M. Pālens, tas bijis „mazs, vecs, turklāt pilnīgā sabrukuma stāvoklī”, ko vēl 1842. gada 10. augustā, pārbaudot venticībnieku lūgšanu namus, atzinis arī pareizticīgo garīdznieks Harlamovs.<sup>233</sup> Bet jau 1849. gada Kurzemes gubernatora ziņojumā tiek atzīmēts, ka dievnama Subatē neesot, bet līdz tam tā piederējusi jau iepriekšminētajam turīgajam Jelgavā reģistrētajam Jemeljanam Pavlovam.<sup>234</sup>

Kopumā 19. gadsimta vidū Subates venticībnieku kopienā uzskaitīti 163 locekļi, no kuriem daļa cilvēku nākusi no Zarasu apriņķa Kauņas guberņā. Reliģiskos rituālus un dievkalpojumus esot vadījis Jemeljans Pavlovs, bet tie neesot konsekventi notikuši vienā vietā – reizēm tos vadīja Zarasos, reizēm Subatē garīdznieka mājās.<sup>235</sup>

Iespējams, mēģinot saskatīt venticībnieku draudžu darbībā hierarhijas iezīmes, V. Hrpevskis apgalvoja, ka visus lūgšanu namus pārvaldot pusversti no Kurzemes guberņas robežas dzīvojošais garīgais tēvs Artēmijs Jefimovs Šeršens (*Шершень*), kurš arī pats Ilūkstē tirgotāja Jerosija Osipova (*Осипов*) mājās bieži noturējis dievkalpojumus. Apšaubāmi, ka A. Šeršens bijusi kāda augstāka garīgā persona, kas pārvaldījusi Ilūkstes apriņķa venticībnieku draudzes, bet apsvērt šādu iespēju pareizticīgo garīdzniekam likusi novērotā venticībnieku

<sup>230</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 24. lp.

<sup>231</sup> Turpat, 2. lp.

<sup>232</sup> Turpat, 1. lp.

<sup>233</sup> Turpat, 2. lp.

<sup>234</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 352. l., 8. lp.

<sup>235</sup> Turpat, 8. lp.

sanākšana, kur A. Šeršeņš vadījis lūgšanas un izpildījis citus dievkalpojuma reliģiskos rituālus.<sup>236</sup>

Par A. Šeršeņa „kaitniecisko” darbību vairākas reizes Ilūkstes hauptmaņtiesai esot sūdzējies jau pareizticīgo priesteris Harlamovs, taču tas palicis bez ievēribas. Laikā, kad Krievijas impērijā saasinājās varas institūciju un vecticībnieku attiecības, vietējām varas iestādēm tomēr bija maza interese par vecticībnieku draudzēm Ilūkstes apriņķī, iniciatīvu galvenokārt izrādīja pareizticīgā garīdzniecība. Kad 1843. gadā V. Hrapevskis lūdza Ilūkstes Hauptmaņa tiesai ziņas par vecticībniekiem, ierēdnis viņam atbildējis, ka Vecgrīnvaldes draudzes teritorijā vispār neesot šīs ticības piekritēju kopienas.<sup>237</sup> Intereses trūkumam bija zināms iemesls – ja Rīgas un Jelgavas arhibīskaps, balstoties uz pareizticīgo garīdznieku teiktā, savā ziņojumā nonāk pie secinājuma, ka situācija vecticības jautājumos Vecgrīnvaldes draudzes teritorijā nav uzlabojusies un šīs ticības piekritēji turpina savu reliģisko darbību,<sup>238</sup> tad Kurzemes gubernators K. fon Breverns savā atskaitē Baltijas ģenerālgubernatoram M. Pālenam norāda, ka vecticībnieku lūgšanu nami celti jau gadsimta sākumā, turklāt neviens no tiem nav labots, un jauni arī nav celti.<sup>239</sup>

### 2.3.6. Grīvas pomoriešu un fedosejeviešu draudzes

Saskaņā ar Degutas hronikas ziņām, pirmo reizi vecticībnieki Daugavpils tuvumā ienāca 1659. gadā. Apmetoties Liginišķu ciemā, viņi šeit uzcēla lūgšanu namu. Tā kā tas no Daugavas krasta atradās vien aptuveni 1, 5 verstu attālumā, tad ar laiku tas tika „pārvietots” tuvāk pilsētai, uz Grīvu.<sup>240</sup> Interesanti, ka trūkst ziņu par vecticībnieku tiesisko stāvokli šajā apdzīvotajā vietā, ņemot vērā faktu, ka Grīvā dzīvoja visvairāk vecticībnieku. Iespējams, nelielā attāluma dēļ, izvēršot savu darbību pāri krastam, Daugavpilī dzīvojošie garīdznieki visas ziņas par tiem bija sūtījuši Vitebskas guberņas administrācijai.

Pēc 1905. gada ticības brīvības manifesta pasludināšanas, dievnams ticis pārbūvēts. Zvana tornim izmantots mūrējums, bet pati ēka galvenokārt tika atstāta kā koka celtne, kur pēc neilga laika arī nodega.

Grīvas fedosejeviešu un pomoriešu virziens draudzes bija vienīgās, kas dievkalpojumiem izmantoja kopīgu lūgšanu namu.<sup>241</sup> Tomēr drīz vien radās nesaskaņas. 1908. gada 12. aprīlī lūgšanu nams uz neilgu laiku tika aizzīmogots, tā kā fedosejeviešu

<sup>236</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 1. lp.

<sup>237</sup> Turpat, 3. lp.

<sup>238</sup> Turpat, 4. lp.

<sup>239</sup> Turpat, 10. lp.

<sup>240</sup> Борисов, Д., Пухляк, О. *Русские в Латвии: со средневековья до конца XIX века*. Рига: Si, 2003. С. 78

<sup>241</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 355. l., 83. lp.

dievkalpojuma laikā kāds Pomoras virziens vecticībnieks bija izraisījis nekārtības.<sup>242</sup> Paskaidrojot savas rīcības iemeslu, pomorieši nosodīja fedosejeviešu aktivitātes vecticībnieku lūgšanu namā, tā kā viņi bez pomoriešu ziņas un atļaujas tajā bija veikuši remontu,<sup>243</sup> uzskatot, ka tas būtu bijis jādara, apspriežot šīs lietas abām draudžu padomēm kopīgi, līdz ar to šajā jautājumā nesaskaņu cēlonis acīmredzami bija abu kopienu institūciju nesaskaņotā darbība.

Minētais konflikts starp Grīvas pomoriešu un fedosejeviešu draudzēm gan bija tikai viens no to nesaskaņu piemēriem. Kā liecina ziņojums Ilūkstes apriņķa policijas pārvaldē, tad starp abu virzienu draudzēm pastāvīgi norisuši reliģiska rakstura konflikti saistībā ar katras kopienas izpratni par pareizu dievkalpojuma norisi un citu ar ticību saistītu rituālu veikšanu.<sup>244</sup> To, ka starp abām draudzēm trūcis vienotības jautājumu lemšanā, liecina arī fedosejeviešu virziens padomes iesniegums Policijas pārvaldei ar lūgumu ļaut pārdēvēt Grīvas fedosejeviešu lūgšanu namu par Grīvas Svētā Patvēruma bezpopovcu virziens vecticībnieku lūgšanu namu. Lai gan to varētu uzskatīt par abu draudžu sadarbības apliecinājumu, atainojot dievnama piederību šīm divām kopienām, tomēr tas radījis neapmierinātību pašā fedosejeviešu draudzē, šī lūguma izpildes gadījumā draudot ar atšķelšanos. Varas institūcijas gan pret šiem konfliktiem attiecās samērā izvairīgi. Lūgšanu nama nosaukums netika mainīts, tā kā tas raisīja bažas par vēl vienas draudzes veidošanos.<sup>245</sup> Arī iepriekšminēto lūgšanu nama remontu ierēdņi uzskatīja par draudžu iekšēju lietu.<sup>246</sup>

Kā redzams, draudzes visai jūtīgi reaģēja uz visām pārmaiņām, kas skāra garīgo dzīvi, kā vienīgo izeju saskatot šķelšanos. Šāda nostāja sakņojas vecticībnieku reliģiskajā pasaules skatījumā. Šķelšanās tika uzskatīta par stabilu mehānismu, kā risināt visas reliģiskās nesaskaņas, it īpaši attiecībā uz izmaiņām rituālos, kā tas bija Samaņu draudzes šķelšanās situācijā. Nevienā no apskatītajām konfliktsituācijām draudžu locekļi nemeklēja kompromisu. Tiesa, arī avoti pilnībā objektīvi neatspoguļo vecticībnieku draudžu saskarsmi, tā kā varas iestādes tika aicinātas iesaistīties konfliktos, kad tos citā veidā nebija iespējams risināt, toties pilnībā neatspoguļo draudžu sadarbības mēģinājumus, kā, piemēram, Grīvas pomoriešu un fedosejeviešu viena lūgšanu nama izmantošanu, iespējams, atstājot šo jautājumu risināšanu pašu vecticībnieku ziņā.

Kā jau tika noskaidrots, vecticībnieku draudzes un varas pārstāvjus galvenokārt saistīja bija ar pārvaldi un metriskajām grāmatām risināmie jautājumi. Lai gan Ilūkstes apriņķī

<sup>242</sup> LVVA, 464. f., 1. apr., 355. l., 6. lp.

<sup>243</sup> Turpat, 83.-84. lp.

<sup>244</sup> LVVA, 464.f., 1. apr., 355. l., 27. lp.

<sup>245</sup> Turpat.

<sup>246</sup> LVVA, 464.f., 1. apr., 435. l., 83. lp.

no varas iestāžu puses tika īstenota zināma kontrole pār vecticībnieku draudžu darbību, tā tomēr vairāk skāra administratīvo pārvaldi, nevis garīgo dzīvi. Protams, dievnama slēgšana ietekmētu arī šo vecticībnieku dzīves jomu, taču Ilūkstes apriņķī praksē 20. gadsimta sākumā lūgšanu namu likvidācija netika īstenota. Arī vecticībnieki saskarsmē ar varas institūcijām garīgo jautājumu risināšanu skāra tikai tad, kad draudzes ietvaros to vairs nebija iespējams izdarīt, nereti cenšoties varas iestādes izmantot viena vai otra grupējuma labā.

### 3. ILŪKSTES APRIŅĶA VECTICĪBNIKU DRAUDŽU SASKARSME AR CITU KONFESIJU PĀRSTĀVJIEM

#### 3.1. Saskarsme ar pareizticīgajiem

Pareizticības vēsture Ilūkstes apriņķī sākās 19. gs. pirmajā pusē. 1833. gada 21. septembrī Ilūkstē bija atklāts Sv. Dievmātes Dzimšanasmvīriešu klosteris. Saistībā ar Sv. Sinodes 1839. gada 25. martā pasludināto uniātu baznīcas pievienošanu pareizticībai šajā teritorijā esošās Kalupes, Elernes un Vecgrīnvaldes uniātu baznīcas nonāca Rīgas vikariāta pārziņā.<sup>247</sup> Pēc Rīgas eparhijas izveides 1850. gadā tās jurisdikcijā nonāca arī Kurzemes guberņas teritorija.<sup>248</sup> Nostiprinoties pareizticīgajai baznīcai Ilūkstes apriņķī, lielāka uzmanība tika veltīta arī vecticībnieku pievēršanai šai konfesijai.

19. gadsimta vidū vecticībnieki ļoti jūtīgi uztvēra jebkādu saskarsmi ar pareizticīgajiem, bet tā kļuva saspīlēta, kad kontakti ar šīs konfesijas pārstāvjiem skāra reliģiskos jautājumus un rituālus. Tā 1849. gada 9. februārī Rīgas un Jelgavas arhibīskaps Baltijas ģenerālgubernatoram ziņoja, ka tad, kad tā paša gada 8. janvārī pie Skrudalienas garīdznieka Antonija Ščensnoviča (*Щенснович*) saistībā ar savām laulībām ar pareizticīgo ieradusies vecticībniiece Vera Pantelejnova (*Пантелеймова*) ar vēlmi pāriet sava līgavaiņa ticībā, māju ielenkuši citi vecticībnieki, kas esot lamājuši gan jauno sievieti, gan baznīcu, draudot lauzties iekšā, tāpēc garīdzniekam nekas cits atlicis kā sūtīt pēc kazakiem. Ilūkstes hauptmaņtiesa lika asesoram Geikinam (*Гейкин*) izmeklēt lietu un atrast vainīgos, garīdzniekam tika nodrošināta apsardzība.<sup>249</sup> Notikuma dalībniekos jūtama negatīva attieksme pret pareizticību, tā kā, balstoties uz savas ticības dogmām, tā tika saistīta ar „nelabo”. Tā, piemēram, vecticībniiece Marfa Andrejeva (*Андреева*), skaidrojot, kādēļ piedalījies šajā notikumā, apgalvoja, ka tādējādi vēlējies glābt savu draudzeni no sātana ietekmes.<sup>250</sup> Pārējie gan liecinājuši, ka bija sanākšana bijusi vērsta pret vecticībnieci, kas pievērsusies pareizticībai, nevis pašu garīdznieku,<sup>251</sup> viņi esot devušies uz turieni, lai glābtu viņas dvēseli, bet tas neesot izdevies, tā kā viņa nelabajam tomēr esot pārdevusi savu dvēseli.<sup>252</sup>

Interesanti, ka no visiem notikuma dalībniekiem sevi kā piederošu vecticībai atzina tikai jau iepriekšminētā Marfa Andrejevna, pārējie bija piederīgi vai nu pareizticībai, vai arī

<sup>247</sup> Гаврилин, А. В. *Очерки истории Рижской епархии: 19 век*. Рига: Филокалия, 1999. С. 56.

<sup>248</sup> Турпат, 189. lpp.

<sup>249</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 976. l., 1. lp.

<sup>250</sup> Турпат, 5. lp.

<sup>251</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 976. l., 6. lp.

<sup>252</sup> Турпат, 11. lp.

katoļticībai, bet pilnībā visi atzina, ka piedalījušies šo konfesiju dievkalpojumos bija tikai „pagājušajā gadā”; izmeklēšanas dokuments tapa 1849. gada martā, līdz ar to ikviens no iztaujātajiem dievkalpojumiem nebija apmeklējuši vismaz trīs mēnešus.<sup>253</sup> Tas liecina, ka vecticībnieku pāriešanai citā konfesijā pamatā tomēr bija vien formāls raksturs. Daļēji tas izskaidrojams arī ar vecticībnieku reliģisko pārliecību par savu ticību kā patieso ticību, līdz ar to nereti viņi sevi dēvēja par pareizticīgajiem, bet tos, kas piederēja šai konfesijai ierēdņu izpratnē – par „nikoniāņiem”, arhibīskapa Nikona sekotājiem, kas ieviesa pārmaiņas ticībā, tādējādi aizsākot šīs konfesijas šķelšanos.

Līdzīgi saasināti tika uztverti arī pareizticīgo mēģinājumi kristīt, viņuprāt, „grēkā dzimušos” bērnus. 1856. gada 7. februārī Kurzemes gubernators gan pilsētas, gan lauku policijai izsūtīja cirkulārus, kurā norādīja, ka ar šo datumu arī Kurzemes guberņā stājas spēkā 1847. gada 25. oktobrī cara izdotais likums, saskaņā ar kuru visi vecticībnieku pamestie vai ģimenē nedzīvojošie jaundzimušie bija jākrīsta pareizticībā.<sup>254</sup> Kurzemes guberņā jaunā likuma iznākšana varas iestādēm izraisīja vairāk jautājumu kā sapratni. Nebija skaidrs, ko iesākt, ja jaundzimušā māte, būdama vecticībniece, kā sava bērna tēvu, lai gan ierēdņu uzskatos, „tas neesot zināms”, norādīja uz citu vecticībnieku. Tāpat arī nebija skaidrs, vai pareizticībā jākrīstī arī tie bērni, par kuriem nav zināms, vai to vecāki bijuši piederīgi vecticībai.<sup>255</sup> Jebkurā gadījumā pareizticīgo garīdznieku došanās uz vecticībnieku mājām, kur bija dzimuši bērni beidzās neveiksmīgi, nereti izraisot no vecticībnieku puses agresīvu rīcību.<sup>256</sup> Reiz divas vecticībnieces ieradušās arī policijā, kur paziņojušas, ka atteiksies no saviem bērniem, ja pareizticīgo garīdznieks mēģinās viņas atkal pierunāt kristīt pēc savas konfesijas paražām.<sup>257</sup>

19. gadsimta otrajā pusē, uzlabojoties varas institūciju attieksmei pret vecticībniekiem, ziņas par šīs ticības pārstāvju un citu konfesiju ticīgo saskarsmi tiek sniegtas ļoti reti. To, kādas bijušas vecticībnieku un pareizticīgo attiecības 20. gadsimta sākumā, nojaušams no 1903. gadā sniegtā ziņojuma Iekšlietu ministrijas Vispārējo lietu departamenta direktoram par vecticībniekiem Kurzemes guberņā. Raksturojot vecticībnieku attieksmi pret pareizticīgajiem garīdzniekiem, ziņots, ka eparhijas vadībai pret vecticībniekiem neesot bijuši iebildumi, tā kā „to attieksme, vispārēji runājot, ir atturīga, bez jebkādam fanātisma izpausmēm, pret pareizticīgo garīdzniecību viņi izturas ar godāšanu, pret pareizticīgo laicīgajiem iedzīvotājiem

<sup>253</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 976. l., 8.-16. lp.

<sup>254</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 1832. l., 1. lp.

<sup>255</sup> Turpat, 1. lp.

<sup>256</sup> Turpat, 2. lp.

<sup>257</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 1453. l., 14. lp.

– draudzīgi, bet no ģimeniskām saitēm izvairās.”<sup>258</sup> Kā vienīgais izņēmums Kurzemes guberņā tiek minēta Jelgavas vecticībnieku kopiena, kas pret pareizticības garīdzniecību attiecoties ar neuzticību, izvairoties no baznīcām un skolām, lai gan daži neliedzot saviem bērniem apmeklēt pareizticīgo skolas.<sup>259</sup> No pareizticīgo baznīcu apmeklēšanas, protams, gan izvairījās jebkura vecticībnieku draudze, līdz ar to teksta autors pārspīlē Jelgavas kopienas nelabvēlību pret pareizticību.

Pakāpeniski auga to vecticībnieku bērnu skaits Kurzemes guberņā, kuri izglītību ieguva pareizticīgo skolās. Ja 1894. gadā tajās mācījās 62 bērni, tad 1902. gadā pareizticīgo skolās izglītību ieguva jau 98 vecticībnieku skolēni. Kā dokumentā Vispārējo lietu departamentam tika atzīmēts, bērnu skaita pieaugums vecticībnieku skolās kļuva par vienu no pazīmēm, kas liecināja par saspīlējuma mazināšanos starp šīm divām kopienām.<sup>260</sup> Daļēji tam varētu piekrist, jo bērna sūtīšana skolā, kur reliģiskas tēmas tika apgūtas pareizticīgās baznīcas tradīcijās, tomēr prasīja zināmu uzticēšanos un savu reliģisko dogmu pārkāpšanu, tomēr jāatzīmē, ka visas guberņas kopainā šādu vecticībnieku skolēnu skaits bija niecīgs, un, iespējams, šāds solis kā vienīgais iespējamais tika veikts tādēļ, ka vecticībnieku skolas 19. un 20. gadsimta mijā vēl joprojām bija aizliegtas. Galu galā, šajā laika periodā izglītības iegūšana vispārējā sabiedrības uztverē nebija nepieciešama, to apguva tikai tie, kam tā noderēja, piemēram, vidējā un turīgā slāņa pilsētnieku bērni, kas vecticībnieku vidū bija salīdzinoši mazskaitlīgs. Neraugoties uz to, bērnu skaits šādās skolās tomēr iezīmēja tendenci reliģiska rakstura problēmas sabiedrībā uztvert racionāli, iegūstamās labklājības rezultātā novirzot no priekšplāna ticības jautājumus.

Uztraukumiem par pareizticības ietekmi uz jauno paaudzi patiesi gandrīz nebija nekāda pamata. Kā tika ziņots, laika posmā no 1885. gada līdz 1896. gadam pareizticībai tika pievērsti vidēji 3-4 cilvēki gadā, kas varētu būt skaidrojams ar vēl joprojām šajā laikā aktīvo misionāru darbību.<sup>261</sup> Vēl 1894. gadā cīņai pret vecticību bija plānots izveidot īpašu misionāru amatus, taču Sv. Sinode šo lēmumu vēlāk noraidīja. Atsevišķās vairāk apdzīvotās vietās, visvairāk – Grīvā, tika rīkotas diskusijas, kuru galvenās tēmas bija saistītas ar vecticības virzienu vēsturisko veidošanos, atšķirībām starp fedosejeviešiem un pomoriešiem, kā arī laulības sakramenta nepieciešamību baznīcā. Tomēr, tā kā diskusiju toni noteica pareizticīgo garīdznieku skatījums uz šiem jautājumiem, vecticībnieki tās apmeklēja reti. Tā, piemēram, divās šādās diskusijās no aptuveni 150 klausītājiem tikai 10 esot bijuši vecticībnieki.<sup>262</sup>

---

<sup>258</sup> 412.f., 7.apr., 325. l., 24. lp.

<sup>259</sup> Turpat, 25. lp.

<sup>260</sup> Turpat.

<sup>261</sup> Turpat.

<sup>262</sup> Turpat, 25. lp.

Aktīvākā saskarsmes loma bija pareizticīgajiem, īpaši garīdzniekiem, kuri varēja veikt misionāru darbību, tiesa gan, bez lieliem panākumiem. No otras puses, vecticībnieki vienmēr bijuši noslēgti pret tiem, kas nepiederēja viņu konfesijai, ko noteica ne tikai to tiesiskais stāvoklis 19. gadsimtā, bet arī reliģiskais skatījums uz dzīvi, kur svešajam bija liegts ienākt vecticībnieku pasaulē.

Multikonfesionāla vide Ilūkstes apriņķī nodrošināja neizbēgamu saskarsmi ar citu konfesiju ticīgajiem, tomēr vecticībniekiem visvairāk tā norisinājās ar pareizticīgajiem gan vienādās tautības un mentalitātes, gan vēsturisku apstākļu dēļ. Lai gan pareizticīgie misionāri 19. un 20. gadsimtu mijā vēl centās izplatīt savas konfesijas mācību vecticībnieku vidū, pēdējiem tomēr bija tendence pret to ieturēt stingru norobežošanu.

### 3.2. Venticībnieki Ilūkstes apriņķī

Daudzas venticībā ietvertās idejas radās jau 18. gadsimta 80. gados. Tās popularizēja priesterību atzīstošie vecticībnieki, tā kā viņiem rituālu izpildīšanai trūka mācītāju. Vēlāk metropolīts Platons uzrakstīja „pantus par venticību” pareizticībai pieņemamā veidā un 1800. gada oktobrī tos apstiprināja imperators Pāvils I (*Павел I Романов, 1754-1801*). Venticība bija mākslīgi radīts „starpstāvoklis” starp vecticību un venticību, kas izpaudās kā pareizticīgo priesteru dievkalpojumu vadīšana vecticībniekiem pēc senajām baznīcas grāmatām, kā arī saglabāja senās tradīcijas. Venticībai bija jābūt kā pakāpienam, pārejot no vecticības pareizticībā. Draudzes, kurās piekopa šo ticību, pilnīgi pārvaldīja pareizticīgā baznīca.<sup>263</sup>

Tomēr 19. gadsimta pirmajā ceturksnī venticība Krievijas impērijā nebija populāra. Daudzi pareizticīgie arhiereji raudzījās uz venticībniekiem kā uz „nelabojamiem baznīcas šķeltņiem”, kamēr vecticībnieki venticībā saskatīja pareizticības garīdznieku vēlmi viņus novērst no to reliģiskās pārliecības. Šāda situācija pastāvēja arī Latvijas teritorijā. Necerēdama gūt panākumus, Sv. Sinode 1832. gada jūlijā sūtīja uz Rīgu pieredzējušo misionāru G. Kuņinski ar mērķi izveidot šajā vietā venticībnieku baznīcu. Tomēr vecticībnieki pretojās un G. Kuņinskis neguvis nekādus panākumus, aizbildinoties ar savu slimību, lūdza atbrīvot viņu no šī amata, bet jau 1833. gadā arī aizbrauca no Rīgas.<sup>264</sup>

Venticība kļuva izplatītāka, kad pieauga represijas pret vecticībniekiem. Daži turīgie vecticībnieki saskatīja venticībā iespēju legalizēt savu stāvokli. Jau 1836. gadā četras ģimenes izteica vēlmi pāriet venticībā, bet vecticības aizgādņi atdeva Puškova lūgšanu namu venticības baznīcas iekārtošanai tajā. Baznīcas iesvētīšanas brīdī – 1837. gada jūlijā –

<sup>263</sup> Podmazovs, A. *Venticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 86. lpp.

<sup>264</sup> Turpat, 87. lpp.

draudzē jau bija 20 ģimenes. Pēc venticības draudzes darbības uzsākšanas Rīgā tās sākotnēji parādījās arī citās pilsētās, piemēram, Krāslavā (1839) un Daugavpilī (1851), bet vēlāk arī laukos.<sup>265</sup> Venticības baznīcu ierīkošanas nereti bija saistītas ar lūgšanu namu slēgšanu, tika konfiscēti baznīcas piederumi, svētbildes un grāmatas, nododot visu mantību venticības piekritējiem.

Venticības vēsture Ilūkstes apriņķī sākās ar 19. gadsimta 50. gadu sākumu. 1951. gadā Ilūkstes vīriešu klostera arhimandriņš Josifs Rīgas un Jelgavas arhibīskapam nosūtīja ziņojumu, kura pielikumā tika sniegts 22 Gorbunovkas kopienai piederošu venticībnieku apliecinājums, kurā viņi atzīstot savus „maldus” un lūdzot tos ne tikai pieņemt arhibīskapa gādībā, bet arī kā to garīdznieku nozīmēt Jēkabpilī dzīvojošo Onisimu Paramonovu Zubovu (*Зубов*), kā arī Ilūkstē izveidot venticības baznīcu, bet līdz tās izveidei ļaut dievkalpojumus noturēt Gorbunovkas lūgšanu namā. No tiem, kas parakstīja lūgumu, 18 cilvēku jau piederēja pie Daugavpils venticībnieku baznīcas draudzes.<sup>266</sup> Arhibīskaps atzina par nepieciešamu Ilūkstē dibināt venticībnieku baznīcu, bet, tā kā tās celšana aizņemtū samērā ilgu laiku, kas varētu kaitēt šīs ticības izplatībai, tika atzīta par labu esam venticībnieku vēlme pārveidot Gorbunovkas lūgšanu namu par venticībai piederošu dievnamu. Arī Onisima Zubova iesvētīšana par venticībnieku draudzes priesteri tika uztverta labvēlīgi, tā kā pārbaudot atklājās, ka viņš ir Daugavpils venticībnieku draudzes vadītāja mūka Avtonoma Ankudina (*Анкуда*) mazdēls, bet viņa tēvs esot vadījis Sanktpēterburgas venticībnieku pomoriešu virzienu draudzi,<sup>267</sup> kas tika atzīts par mazāk „kaitniecisku” virzienu. Kad 1852. gadā venticībnieku skaits Gorbunovkā un tās apkaimē bija sasniedzis 78 cilvēkus, Rīgas un Jelgavas arhibīskaps to uzskatīja par pietiekamu skaitu, lai atvērtu šajā vietā venticībnieku baznīcu, cerot, ka tas paātrinās arī citu venticībnieku piesaisti šai konfesijai.<sup>268</sup>

Lai gan mazā skaita dēļ venticībnieku dievnama veidošana Gorbunovkā tika atzīta par neizdevīgu, tā veidošanā tika ņemti vērā divi galvenie apsvērumi – pirmkārt, radās cerība, ka nelielā jauno venticībnieku draudze spēs piesaistīt arī citus venticībniekus; otrkārt, lūguma noraidīšana varētu gan radīt vilšanos jaunos venticībniekos, gan arī mazināt interesi apkārtējos venticībniekos.<sup>269</sup> Venticības izplatīšanai un nostiprināšanai uz Ilūksti tika nosūtīts mūks Teodors (*Феодор*). Raksturīgas bija nepamatotās bailes un gaidāmā neapmierinātība no venticībnieku puses, tādēļ, mūka atbalstam nepieciešamības gadījumā tika lūgta arī policijas

<sup>265</sup> Podmazovs, A. *Venticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 87. lpp.

<sup>266</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 1453. l., 13. lp.

<sup>267</sup> Turpat, 13. lp.

<sup>268</sup> Turpat, 33. lp.

<sup>269</sup> Turpat, 14. lp.

palīdzība.<sup>270</sup> Acīmredzami ar atbalsta sniegšanu varas iestādes bija pārcentušās, jo sūtītie kazaki vairāk biedējuši vietējos iedzīvotājus nekā veicinājuši jebkādu saskarsmi un ticības izplatīšanu, līdz ar to Rīgas un Jelgavas arhibīskaps Platons bija spiests lūgt Baltijas ģenerālgubernatoram, lai šādu apsardzību labāk aizstāj ar kādu mutisku aizrādījumu.<sup>271</sup>

Jau vecticībnieku parakstītajā dokumentā tika izteikts lūgums par nepieciešamību atvērt baznīcu pašā Ilūkstē. Papildus šo nepieciešamību noteica arī Gorbunovkas dievnama pārāk mazā ietilpība un sliktais stāvoklis, lai to varētu atstāt kā pastāvīgu venticībnieku baznīcu. 1852. gada 28. jūlijā Rīgas un Jelgavas arhibīskaps ziņoja, ka klostera arhimandrītam Josifam izdevies atrast labu vietu Ilūkstē, netālu no tirgus, kur kādā dzīvojamā mājā, kuras cenu izdevies samazināt līdz 720 sudraba rubļiem, varētu ierīkot venticībnieku baznīcu. Kā svarīgs apstāklis tiek minēta arī apstrādājamā zeme 8 desetīnu apmērā, pļaujamā siena daudzums 40 birkavu apmērā, kā arī esot liels piemājas dārzs. Katru gadu par to vajadzēja maksāt 19 sudraba rubļus un 30 kapeikas.<sup>272</sup> Kopumā arhibīskaps atzīmē, ka venticībnieku draudze Ilūkstē esot 225 cilvēku liela, bet 15 apsolījuši pievienoties pēc baznīcas izveides. Nav gan zināms, cik patiesi ir šie skaitļi, tā kā citi avoti tos neapstiprina, bet skaitļu pārspilēšana radītu iespaidu par draudzes nozīmību un nepieciešamību Ilūkstē.<sup>273</sup> Lai arī cik liela bija draudze, tā nebija spējīga uzturēt garīdznieku, tā kā bija par nabadzīgu, turklāt tikko pievienojušies draudzes locekļi nemaz nevēlējās par to maksāt naudu, tādējādi Rīgas un Jelgavas arhibīskaps lūdza Sv. Sinodei izsniegt garīdzniekam algu.<sup>274</sup>

Norādītais lielais venticībnieku skaits kalpoja par vienu no iemesliem, kas pamatoja arī nepieciešamību atdalīt Ilūkstes venticībnieku draudzi no Daugavpils šīs konfesijas kopienas. Divu baznīcu līdzāspastāvēšanai, pēc arhibīskapa uzskatiem, bija arī jāveicina arī venticībnieku garīdznieku sacenšanos savā starpā par veiksmīgāku ticības izplatīšanu konfesiju starpā.<sup>275</sup>

Mēģinot vecticībnieku vidū nostiprināt venticību, eparhijas vadība īpašu uzmanību pievērta garīdzniekiem, to rakstura īpašībām un paradumiem, tā kā priesteru izvēle bija svarīgs apstāklis, kas noteica, cik lielā mērā būs iespējams piesaistīt cilvēkus jaunajai ticībai. To, kādam jābūt garīdzniekam, savā ziņojumā Rīgas ģenerālgubernatoram labi raksturoja apakšpulkvedis Andrejanovs: „Pie stingras un taisnas vadības, un pie teicama rakstura garīdznieka piemēra, protot veidot garīgu saiti ar savu draudzi, viņa ietekme, lai gan lēnu, bet tomēr nešaubīgi uzlabosies, un būs labvēlīga daudziem, būtībā tiem, kas nesaprot savas

<sup>270</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 1453. l., 19. lp.

<sup>271</sup> Turpat, 25. lp.

<sup>272</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 1509. l., 4. lp.

<sup>273</sup> Turpat, 4. lp.

<sup>274</sup> Turpat, 9. lp.

<sup>275</sup> Turpat, 4. lp.

ticības dogmas.”<sup>276</sup> Līdzīgi acīmredzami uzskatīja arī Rīgas un Jelgavas arhibīskaps. Jau sākumā, kad Ilūkstē tika atvērta venticībnieku baznīca, arhibīskaps Platons draudzes kalpošanai uz šo vietu nosūtīja kādu Rīgas garīdznieku, tā kā Ilūkstes venticībnieki un vecticībnieki izjutuši nepatiku pret Daugavpils draudzes vadītāju Teodoru.<sup>277</sup> Viņa vietā pēc Baltijas ģenerālgubernatora ieteikuma tika nozīmēts Pleskavas eparhijas hieromūks Grigorijs (*Григорий*), kā arī viņa palīgi Lavrentijs Pavlovskis (*Павловский*) un jau augstākminētais Onisims Zubovs,<sup>278</sup> savukārt Ilūkstes apriņķa austrumu daļā, Šengeidas (*Шенгейден*) apkaimē aktīvu darbību venticības veicināšanā veica garīdznieks Narečkins (*Наречкин*).

Taču arī šiem venticības garīdzniekiem, pēc arhibīskapa domām, bija trūkumi, kā par to ziņoja arhimandriīts Josifs. Pārbaudē atklājās, ka Narečkins, lai gan ļoti aktīvi piesaistījis vecticībniekus, tomēr arī aizrāvēs tiktāl, ka šai konfesijai sācis piesaistīt arī pareizticīgos.<sup>279</sup> Savukārt O. Zubovs esot izkrāpis no kādas vecticībnieces naudu, apgalvojot, ka viņas vīrs ir cietumā, tādēļ viņai šā iemesla dēļ esot bijis jāsamaksā 2 rubļi.<sup>280</sup> Arī L. Pavlovskis, kas līdz savas darbības sākumiem venticībā bijis vecticībnieks, līdz tam dzīvojis ar kādu savas ticības sievieti, bet pēc pāriešanas venticībā to pametis un nozādzis viņas tēvam naudu.<sup>281</sup> Savukārt priesterim Grigorijam neesot bijusi vajadzīgā izglītība, turklāt šim garīdzniekam piemītusi īpatnība svarīgus vecticībnieku reliģisko rituālus – kristības un bēres – noturēt bez savu palīgu klātbūtnes, kas arhimandriītam Josifam radījis aizdomas par viņa saistību ar vecticību.<sup>282</sup>

Tāpat arī pēc apakšpulkveža Andrejanova sūdzības<sup>283</sup> par Ilūkstes venticībnieku draudzes priesteri Nazarovu rūpīgi tika pārbaudīta viņa darbība. Arhibīskaps garīdznieku apsūdzībās par „kukuļu ņemšanu”, policijas izmantošanu vecticībnieku piesaistei un naudas ņemšanu no draudzes locekļiem garīgo saistību nepildīšanas dēļ attaisnoja, pamatodams to ar apakšpulkveža balstīšanos vien uz vecticībnieku sūdzībām. Tāpat tika noskaidrots, ka policija esot izmantota vien to draudzes locekļu meklēšanai, kas esot izvairījušies no dievkalpojumiem, bet naudas ņemšana par garīgo saistību nepildīšanu bija ierasta un atzīta prakse pareizticīgo garīdznieku vidū. Un tomēr – neraugoties uz priesteri Nazarovu rīcības attaisnošanu, arhibīskaps viņu tomēr nolēma pārcelt uz citu vietu ne tikai šai eparhijai neatbilstošā izglītības līmeņa dēļ, bet arī sliktās reputācijas un nespējas iegūt draudzes locekļu simpātijas dēļ.<sup>284</sup>

<sup>276</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 101. lp.

<sup>277</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 1509. l., 4. lp.

<sup>278</sup> Turpat, 7. lp.

<sup>279</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 1509. l., 18. lp.

<sup>280</sup> Turpat, 19. lp.

<sup>281</sup> Turpat, 20. lp.

<sup>282</sup> Turpat, 21. lp.

<sup>283</sup> LVVA, 1. f., 9. apr., 43. l., 101., 102. lp.

<sup>284</sup> Turpat, 108., 109. lp.

Vienticība bija jauna institūcija, tai nebija dziļu, reliģisku tradīciju, kas noteiktu tās veidošanas gaitu, tādējādi arī pašiem draudžu vadītājiem trūka pieredzes, kā rīkoties attiecīgajās situācijās. Vienlaikus ar pašu draudzes locekļu iesaistīšanos šajā ticībā, mainīties un „augt”, gūstot pieredzi, vajadzēja arī pašiem garīdzniekiem. Kā savā ziņojumā norādīja Kurzemes vicegubernators, bija nepieciešams laiks, lai arī paši garīdznieki pierastu pie jaunajiem pienākumiem, un, lai gan draudžu vadītājiem bija trūkumi, tomēr viņš tos ieteica atstāt amatos, kamēr netiktu izglītoti jauni šīs konfesijas priesteri un to palīgi.<sup>285</sup>

---

<sup>285</sup> LVVA, 1. f., 10. apr., 1509. l., 20. lp.

## SECINĀJUMI

Varas institūciju attieksme pret vecticībniekiem lielā mērā bija atkarīga no valdošā monarha rakstura un personīgās pārliecības par vecticību kā parādību sabiedrībā. Imperatora pārliecību ietekmēja laikmeta „gars” un politiskā situācija valstī. Tā, piemēram, Katrīna II, būdama apgaismības ideju ietekmē, neuztvēra vecticībniekus kā „launuma iemiesojumu”, uzskatot, ka vecticības nostiprināšanās ir izglītības trūkuma sekas, līdz ar to, viņasprāt, bija jāļauj šīs ticības piekritējiem pašiem atgriezties uz patiesības ceļu. Savukārt Nikolajs I, kurš savas valdīšanas sākumā apspieda dekabristu sacelšanos, bija aizdomīgs pret citādi domājošajiem, līdz ar to pret vecticībnieku kustību izvērta represīvas metodes, mēģinot iedibināt sabiedrībā „pareizo kārtību”. Aleksandra II iesāktās liberālās politikas ietvaros tika veidotas komisijas, kas mēģināja uzlabot šo situāciju, bet reāli stingras vajāšanas vairs nenotika. Aleksandra III politikā vecticība ieguva nacionāla elementa „nokrāsu”, kas galu galā kļuva par galveno cēloni 1883. gada 3. maija likuma „Par dažu pilsonisko brīvību dāvāšanu vecticībniekiem” tapšanai.

Varas institūciju attieksme pret vecticībniekiem Kurzemes guberņas teritorijā nebija viennozīmīgi nelabvēlīga. Iniciatīva cīņai pret šīs ticības piekritējiem parasti tika uzturēta vien augstākajās institūcijās, kā Iekšlietu ministrijā, vai to veica personas, kas ieņēma augstākos amatus, piemēram, imperators vai Baltijas guberņās arī ģenerālgubernators, īpaši kņazs A. Suvorovs, kurš vecticības apkarošanā izrādīja īpašu dedzību un pedantismu. Zemāka līmeņa varas institūcijās, sākot ar Kurzemes gubernatoru, attieksme pret vecticībniekiem bija mazāk ieinteresēta vai pat neitrāla, uzraudzība pār šīs konfesijas pārstāvjiem vairāk bija administratīvs pienākums nekā noraidošā personiska attieksme pret šīs ticības piekritējiem. Domājams, kas tas ir skaidrojams ar faktu, ka Kurzemes guberņā administratīvos amatus ieņēma vācieši, kas pēc savas konfesijas bija luterāņi, līdz ar to ierēdņiem bija svešas gan pareizticības un vecticības reliģiskās dogmas, gan arī ideoloģiskās pretrunas un nesaskaņas šajās ticībās.

19. gadsimta vidū lauku teritorijās tieši pareizticīgie garīdznieki bija aktīvākie ziņotāji par vecticībnieku darbību un to lūgšanu namiem, nereti ar to arī sākot piesaistīt varas institūciju uzmanību šīm kopienām. Vecticībnieku lūgšanu namu „atklāšanā” parasti tika izmantota līdzīga shēma – pareizticīgie garīdznieki, apceļojot savas prāvestijas, ieraudzīja vai atklāja lūgšanu namu, kurā vecticībnieki, pārkāpjot likumus, vai nu veikuši dievkalpojumu, vai arī lūgšanu nama ārējā veidolā izmantojuši zīmes, kas liecināja par ēkas reliģisko nozīmi. Par šiem pārkāpumiem tika rakstīti ziņojumi augstākajai garīdzniecībai, parasti Rīgas un Jelgavas arhibīskapam, kurš savukārt lūdza izskatīt lietu Baltijas ģenerālgubernatoram.

Ģenerālgubernators rīkojumu izskatīt lietas nodeva Kurzemes gubernatoram, kurš par to, savukārt, ziņoja, vietējām apriņķa hauptmaņtiesām. Šīs ierastās notikumu gaitas rezultāts parasti bija vecticībnieku lūgšanu nama aizzīmogošana vai nodošana pārraudzībai eparhijas vadībai, retos gadījumos arī dievnamu nojaukšana, kura galvenais cēlonis gan parasti bija vecticībnieku lūgšanu namu sliktais stāvoklis, nevis nepatika vai naids pret vecticībniekiem, kā tas reizēm tiek uzsvērts vecticības pētnieku darbos.

Vecticībnieku attieksme pret varas institūcijām vienmēr ir bijusi duāla. No vienas puses, viņi no tām 19. gadsimtā izvērsto represiju dēļ baidījās vai reliģisko uzskatu ietekmē tās uzskatīja par cara-antikrista pakļautībā esošām varas iestādēm. No otras puses, ticībā bija iesakņota nepieciešamība pēc stipra aizgādņa, kas parūpētos par viņiem, līdz ar to jebkura labvēlības izpausme no varas pārstāvju puses tika uztverta ar cerībām, kas gan nereti robežojās ar baumām, ka būs iespējams brīvi paust savus reliģiskos uzskatus.

Vecticībnieku draudžu veidošanās Ilūkstes apriņķī nosacīti iedalāma divos posmos: 17. gadsimta otra puse – 18. gadsimta pirmā puse, kad draudzes tika dibinātas, vecticībniekiem apmetoties Kurzemes hercogistē; draudžu veidošanās pēc likuma par vecticībnieku draudzēm izdošanas 1906. gadā. 20. gadsimta sākumā vecticībnieku kopienas veidojās krietni pasīvāk kā 17. un 18. gadsimtā. To daļēji noteica vecticībnieku piederība jau pastāvējušajām kopienām. Kas pamudinājis jaunu draudžu dibināšanos pēc 1906. gada, nav zināms, bet kā vienu no cēloņiem, ņemot vērā Viļķeļu draudzes veidošanās piemēru, var minēt kopienu iekšējo šķelšanos, ko noteica ne tikai reliģiska rakstura nesaskaņas, bet arī draudžu un varas institūciju attiecību maiņa. Līdz 1905. gadam, izjūtot „spiedienu” uz savu reliģisko pārliecību, arī vecticībnieku kopienas bija saliedētākas. Pēc ticības brīvības manifesta pasludināšanas vecticībnieku kopienām bija jāiemācās darboties jaunajos apstākļos, kad savas ticības aizsargāšanas vietā šoreiz dažādu jautājumu risināšanā vajadzēja iemācīties sadarboties ar zemākām varas iestādēm, taču, kā apliecināja nesaskaņas Voitišķu draudzē, pat vienas kopienas ietvaros draudzes locekļiem saistība ar varas institūcijām kļuva par diskutablu jautājumu.

Draudzes visai jūtīgi reaģēja uz visām pārmaiņām, kas skāra garīgo dzīvi, nereti kā vienīgo izeju saskatot šķelšanos. Šāda nostāja sakņojas vecticībnieku reliģiskajā pasaules skatījumā. Šķelšanās tika uzskatīta par stabilu mehānismu, kā risināt visas reliģiskās nesaskaņas, it īpaši attiecībā uz izmaiņām rituālos, kā tas bija Samaņu draudzes šķelšanās situācijā, tādējādi norobežošanās ceļā mēģinot saglabāt savu, viņuprāt, vienīgo pareizo ticību. Nevienā no apskatītajām konfliktsituācijām draudžu locekļi nemeklēja kompromisu.

Raksturojot vecticībnieku un pareizticīgo attiecības, saskarsmē vecticībnieki lielākoties ieņēma pasīvu lomu, stingri norobežojoties no pareizticīgajiem. Konflikti ar šīs

konfesijas pārstāvjiem bija samērā reta parādība, turklāt tie galvenokārt skāra tos vecticībniekus, kas vēlējās kļūt par pareizticīgajiem. Saskarsme ar venticībniekiem bija komplicētāka, tā kā venticībnieki pamatā bija šajā ticībā pārgājuši vecticībnieki. Venticība nereti tika uztverta kā nepieciešamība uzlabot savu tiesisko stāvokli, nepiešķirot tai dziļu reliģiozitāti, līdz ar to saskarsme starp vecticībniekiem un venticībniekiem bija ierasta parādība, kas praksē nereti nozīmēja arī venticībnieku atgriešanos savā iepriekšējā ticībā.

## IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

### Nepublicētie avoti

Latvijas Valsts vēstures arhīvs ( turpmāk saīs. - LVVA)

LVVA, 1. f. Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 9.apr., 43. l. Дело об устройстве молельней для раскольников в Курляндской губернии, 1845-1861.

LVVA, 1. f. Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 9. apr., 1832. l. Дело о крещении детей раскольников, 1861-1863.

LVVA, 1. f. Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 9. apr., 2731. l. Дело о разрешении прихожанам Рижской единоверческой церкви перейти в раскол, 1865.

LVVA, 1. f. Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 9. apr., 2962. l. Дело о возвращении иконы и церковных книг Володинской молельней, 1867-1868.

LVVA, 1. f. Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 10. apr., 313. l. Дело о закрытии раскольнической молельни в селении Саманях Курляндской губернии, 1837-1838.

LVVA, 1. f. Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 10. apr., 352. l. Дело об учреждении полицейского надзора над раскольниками в имениях «Альт- и Ней Суббат», 1838-1840.

LVVA, 1. f. Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 10. apr., 976. l. Дело о представлении сведений о раскольниках местечка Скрудалин, 1849.-1855.

LVVA, 1. f. Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 10. apr., 1453. l. Дело о принятии мер к обращению раскольников Илукстского уезда в православие, 1852-1860.

LVVA, 1. f. Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja, 10. apr., 1509. l. Baltijas ģenerālgubernatora kanceleja. 1800.-1860. Дело об учреждении единоверческой церкви в Илуксте, 1852-1853.

LVVA, 412. f. Kurzemes gubernatora kanceleja, 2. apr., 1164. l. Apkārtraksti apr. priekšniekiem, policmeistariem un pilstiesām par vecticībnieku, sekstantu, katoļu un luterāņu ierobežojumiem dievkalpojamos, 1829-1914.

LVVA, 412. f. Kurzemes gubernatora kanceleja, 7. apr., 325. l. Materiāli par vecticībniekiem Kurzemes gubernā /pasākumi pret viņu darbību, statistiskas ziņas, laulības reģistrācijas kārtība u.c., 1841-1915.

LVVA, 412. f. Kurzemes gubernatora kanceleja, 7. apr., 328. l. Kurzemes guberņas vecticībnieku draudžu saraksts, 1907-1909

LVVA, 464. f. Ilūkstes apriņķa policijas valde, 1. apr. 103. l. По церковным делам и духовенству.

LVVA, 464. f. Ilūkstes apriņķa policijas valde, 1. apr., 355. l. О церковных делах и духовенстве.

LVVA, 464. f. Ilūkstes apriņķa policijas valde, 1. apr., 460. l. О старообрядцах.

LVVA, 2728. f. Latvijas baznīcu iestāžu dokumenti, 2. apr. Pareizticīgo, vecticībnieku, venticībnieku un uniātu baznīcu iestādes, 225. l. Salonajas draudzes dzimušo reģistrs, 1913.

LVVA, 2728. f. Latvijas baznīcu iestāžu dokumenti, 2. apr. Pareizticīgo, vecticībnieku, venticībnieku un uniātu baznīcu iestādes, 226. l. Subates draudzes dzimušo reģistrs, 1913.

LVVA, 2728. f. Latvijas baznīcu iestādes, 2. apr. Pareizticīgo, vecticībnieku, venticībnieku un uniātu baznīcu iestādes, 227. l. Ezeres draudzes dzimušo reģistrs, 1913.

LVVA, 7071. f. Vecticībnieku biedrība Latvijā, 1908-1940, 1. apr., 1. l., Biedru pilnsapulču un valdes sēžu protokolu grāmatas, 1908-1924.

## Literatūra

1. Baženova, M. Vecticībnieku un pareizticīgo attiecības Dinaburgas (Daugavpils) apriņķī 19. gadsimta 80.-90. gados. Grām.: Bela, B., Podmazovs, A., Zirnīte, M. (red.) *Nacionālā mutvārdu vēsture. Reliģiskās idejas Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2008. 227.-235. lpp.
2. Kovaļčuka, S. Baltijas ģenerālgubernators kņazs A. A. Suvorovs un vecticībnieku vajāšanas 19. gs. 40.-50. gados. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2003, 2. nr. 22.-34. lpp.
3. Podmazovs, A. *Vecticība Latvijā*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2001. 210 lpp.
4. Багиров, В. К вопросу о периодизации актов Российского государства о старообрядцах. В кн.: Безгодов, А., Буланов, П., Маркина, И., Подмазов, А., Пономарева, Г. (сост.) *Международные Заволокинские чтения*. Сборник 1. Рига: Староверческое общество им. И. Н. Заволоко, 2006. С. 46-54.
5. Барановский, В. *Староверие Балтии и Польши: краткий исторический и биографический словарь*. Вильнюс: Aida, 2005. 459 с.
6. Борисов, Д., Пухляк, О. *Русские в Латвии: со средневековья до конца XIX века*. Рига: Si, 2003. 200 с.

7. Гаврилин, А. Епископ Рижский Иринарх (Попов) и старообрядцы Риги. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. С. 274-279.
8. Гаврилин, А. В. *Очерки истории Рижской епархии. 19 век*. Рига: Филокалия, 1999. 368 с.
9. Екимов, А. Список старообрядческих общин Латвии. В кн: Пичугин, С. (сост.) *Старообрядческий Поморский церковный календарь на 1998 год*. Рига: Рижская Гребенщиковская старообрядческая община, 1998. С. 86-87.
10. Заварина, А. Латгальские староверы-бурлаки во второй половине века – начале века. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. С. 320 – 332.
11. Заварина, А. Рижские староверы и российское законодательство. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Рижский старообрядческий сборник: материалы по истории староверия*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2011. С. 5-46.
12. Заварина, А. Русское население Восточной Латвии во второй половине XIX – начале XX века. Рига: «Зинатне», 1986. 246 с.
13. Заволоко, И. О старообрядцах г. Риги. Рига: Рижский кружок ревнителей при обществе «Гребенщиковское училище», 1933. 24 с.
14. Иванец, Э. Из деяний старообрядцев на польских землях. *Древлеправославный календарь на 2008 год*. Рига: б. и., 2008. С.78-84.
15. Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. С. 259-273.
16. Леклер, И. Старообрядцы Латвии и царь-освободитель в 1860-х годах. В кн.: Иванов, И. (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. С. 305-311.
17. Мекш, Э., Жилко, А. Старообрядчество Латвии сегодня и завтра. В кн: Пичугин, С. (сост.) *Старообрядческий церковный календарь на 1998 год*. Даугавпилс: Новостроенская старообрядческая община, 1998. С. 47-52.
18. Пухляк, О. Рижские старообрядческие моленные в первой половине XIX века. В кн.: (сост.) *Староверие Латвии*. Рига: Старообрядческое общество Латвии, 2005. С. 259-273.

